

Een LVB, wat moet je ermee?!

Jongeren met een licht verstandelijke beperking in de reguliere hulpverlening

Denise Schellen
07035292
Sociaal Pedagogische Hulpverlening
De Haagse Hogeschool
Studiejaar 2012-2013

Afstudeerinstelling: Stek Jeugdhulp, leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel
Begeleider vanuit de instelling: Marieke Zaat
Docentbegeleider: Tamara Bos
Beoordelaar: Karin Bervoets

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport dat ik heb geschreven in het kader van mijn afstudeeronderzoek van de Hbo-opleiding Sociaal Pedagogisch Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool te Den Haag. Ik heb ervoor gekozen om me voor het afstudeeronderzoek te richten op de sector jeugdzorg. Mijn keuze is hierop gevallen omdat deze sector mijn interesse het meest wekt. Zowel in mijn eerste als derde schooljaar heb ik stage gelopen bij een jeugdzorgorganisatie en dat heeft me de bevestiging gegeven dat dit mijn plaats binnen de hulpverlening is. Kinderen en jongeren inspireren me en ze roepen de natuurlijke drang in me op om ze begeleiding en ondersteuning te bieden wanneer de situatie daarom vraagt. Daarnaast vind ik het net zo belangrijk om ouders te ondersteunen in de opvoeding. Ouders en kinderen, ze hebben elkaar nodig om de opvoeding te kunnen realiseren.

Voor het afstudeeronderzoek heb ik Marieke Zaat benaderd. Ik ken haar uit mijn privékring en ze had me eens verteld dat zij teamleider is van een jongerenleefgroep in Krimpen aan den IJssel. Samen met haar ben ik in gesprek gegaan over de leefgroep en over zaken die daar spelen. Al gauw kwam naar voren dat er op de leefgroep behoefte was aan een onderzoek dat zich zou richten op de begeleiding van jongeren met een licht verstandelijke beperking, die op de reguliere leefgroep terecht waren komen. Het idee voor mijn afstudeeronderzoek was ontstaan.

Graag wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken. Allereerst wil ik Marieke Zaat bedanken voor de mogelijkheid die ze mij heeft gegeven om, binnen haar organisatie, dit onderzoek te verrichten. Haar enthousiasme en bereidwilligheid hebben mij, gedurende het onderzoek, geïnspireerd. Ook wil ik Tamara Bos bedanken voor de begeleiding die zij mij geboden heeft tijdens het onderzoek. Haar concrete feedback en haar bereikbaarheid hebben me geholpen om dit onderzoek tot een mooi eindresultaat te brengen.

Tevens wil ik de meewerkende organisaties en de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria bedanken voor hun medewerking en openhartige houding. Zij hebben mij allen geholpen bij het vormen van een beeld van wat er nodig is om jongeren met een licht verstandelijke beperking zo goed mogelijk te kunnen begeleiden binnen een reguliere woonvorm.

Tot slot wil ik iedereen bedanken die mij gesteund heeft gedurende alle tegenslag en mij is blijven motiveren om dit onderzoek succesvol af te ronden.

Denise Schellen

Den Haag, mei 2013

Samenvatting

De opdrachtgever van dit onderzoek is Stek Jeugdhulp, leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel. De leefgroep is bestemd voor 'normaal begaafde' jongeren, maar in de praktijk komt het ook vaak voor dat er jongeren met een licht verstandelijke beperking worden geplaatst. Dit is eigenlijk geen doelgroep van Stek. De pedagogisch medewerkers van de leefgroep hebben aangegeven het lastig te vinden om aansluiting te vinden bij deze doelgroep. Ze willen graag handvatten over hoe om te gaan met licht verstandelijke beperkte jongeren op een leefgroep. Dit heeft tot de volgende probleemstelling geleid:

'Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel het beste aansluiten bij de ontwikkeling van jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar?'

In dit onderzoeksrapport wordt de inhoudelijke kant van een licht verstandelijke beperking in beeld gebracht en wordt gekeken naar passende begeleiding aan licht verstandelijk beperkte jongeren. Vervolgens wordt de begeleiding aan deze jongeren concreet uitgewerkt. Het onderzoek is zowel van inventariserend als ontwikkelingsgericht aard.

De methoden die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zijn een (eenmalige) observatie op de leefgroep en interviews, zowel met diverse gespecialiseerde instellingen als met de medewerkers van Moria. De observatie heeft een helder beeld geschetst van de communicatie tussen de licht verstandelijk beperkte jongeren en de pedagogisch medewerkers. De interviews hebben informatie veel inhoudelijke informatie verschaft over passende begeleiding aan licht verstandelijk beperkte jongeren.

Een korte samenvatting van het antwoord op de probleemstelling luidt als volgt:

'In de hulpverlening aan LVB jongeren werkt men vanuit de integratieve benadering. Uitgangspunten hiervan zijn: het aansluiten bij het niveau van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongere, het bieden van een veilige omgeving en teamwork. Een pedagogisch medewerker kan een LVB jongere ondersteunen bij het herkennen van gevoelens en behoeften door te benoemen welk gedrag hij/zij bij de jongere waarneemt en welke gevoelens daar mogelijk aan verbonden zitten. Om jongeren met een LVB vaardigheden aan te kunnen leren, is het van uiterst belang dat de pedagogisch medewerker de activiteit opsplitst in kleine stapjes. De jongeren leren het beste door voordoen-nadoen en door herhaling. Tot slot is de dagstructuur een belangrijk onderdeel voor jongeren met een LVB en aan de pedagogisch medewerkers is het de taak om hiervoor te zorgen.'

Het onderzoeksrapport eindigt met aanbevelingen op drie verschillende niveaus. Zo wordt er onder andere aanbevolen om de pedagogisch medewerkers te laten bijscholen, om de toelatingseisen van de leefgroep te verscherpen, om samenwerkingsverbanden aan te gaan met gespecialiseerde instellingen en om licht verstandelijk beperkte jongeren enkel te plaatsen in gespecialiseerde instellingen. Daarnaast is er een beroepsproduct ontwikkeld in de vorm van een compact handboek. Het handboek biedt de pedagogisch medewerkers van Moria handvatten omtrent de begeleiding aan licht verstandelijk beperkte jongeren.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Aanleiding tot het onderzoek	6
2.1 De opdrachtgever	6
2.2 De aanleiding	6
2.3 Probleemanalyse	7
2.4 Probleemstelling	10
2.5 Doelstelling	10
2.6 Onderzoekstype	11
2.7 Begripsafbakening	11
3 Theoretisch kader	12
3.1 Licht verstandelijke beperking	12
3.2 Een licht verstandelijke beperking bij een jongere herkennen	14
3.3 Begeleiding bieden aan een licht verstandelijk beperkte jongere	16
3.4 Ondersteuning bieden aan een licht verstandelijk beperkte jongere	18
4 Methoden	21
4.1 Databronnen	21
4.2 Methoden van observeren en interviewen	21
4.3 Kwalitatief onderzoek	23
4.4 Betrouwbaarheid & validiteit	23
4.5 Manieren van analyseren	23
5 Onderzoeksresultaten	25
5.1 Observatieuitkomsten	25
5.2 Interviewuitkomsten	27
5.3 Analyse	35
6 Conclusie & Discussie	42
6.1 Deelconclusies	42
6.2 Hoofdconclusie	44
6.3 Discussie	45
7 Aanbevelingen	47
8 Verantwoording beroepsproduct	50
Literatuur	52
Bijlagen	
Interviews	

1 Inleiding

De Hbo-opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening eindigt met een afstudeerperiode van dertien weken. Tijdens deze afstudeerperiode heb ik onderzoek verricht naar een probleemsituatie in het werkveld. Opdrachtgever Stek, leefgroep Moria, wilde graag handvatten over hoe om te gaan met licht verstandelijke beperkte jongeren op een leefgroep, die eigenlijk bestemd is voor 'normaal begaafde' kinderen. Moria wilde onderzocht hebben op welke manier de pedagogisch medewerkers het beste begeleiding aan de licht verstandelijk beperkte jongeren kunnen bieden. De probleemstelling die daaruit voortvloeide, is als volgt:

'Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel het beste aansluiten bij de ontwikkeling van jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar?'

De probleemstelling wordt beantwoord en beargumenteerd met behulp van veld- en literatuuronderzoek. Het onderzoek vindt plaats op het microniveau¹ en het doel ervan is om in kaart te brengen wat een licht verstandelijke beperking inhoudt, hoe het herkend kan worden en hoe begeleiding aan jongeren met een licht verstandelijke beperking het beste kan worden vormgegeven. Aan het einde van de afstudeerperiode zal ik een onderzoeksrapport inleveren. Daarin vindt u onder andere een literatuuronderzoek, de uitkomsten van het veldonderzoek en een antwoord op de probleemstelling. Ook zal ik aanbevelingen doen op micro-, meso²- en macroniveau³. Tot slot zal ik een beroepsproduct ontwikkelen met praktische handvatten omtrent de begeleiding aan de licht verstandelijk beperkte jongeren op leefgroep Moria. Aan het einde van de afstudeerperiode zal ik mijn onderzoek verdedigen tegenover mevr. Bos en mevr. Bervoets respectievelijk mijn begeleider en beoordelaar van de Haagse Hogeschool en mevr. Zaat, mijn begeleider van leefgroep Moria.

Dit onderzoeksrapport bestaat uit acht hoofdstukken. Ik zal kort toelichten wat u per hoofdstuk kunt verwachten. In hoofdstuk twee zal ik ingaan op de aanleiding van het onderzoek. Daarbij behandel ik onder andere de opdrachtgever, de probleemanalyse en – stelling en het onderzoeksontwerp. Vervolgens komt in hoofdstuk drie het theoretisch kader aan bod. Hier wordt dieper ingegaan op het onderwerp licht verstandelijke beperking, de communicatie tussen pedagogisch medewerker en jongere met een licht verstandelijke beperking en de manier waarop de pedagogisch medewerker de jongere kan begeleiden. Hoofdstuk vier beschrijft de methode van het onderzoek; de databronnen en de methode van observeren en interviewen staan hierin beschreven. In hoofdstuk vijf staan de onderzoeksresultaten en de analyse die daaruit volgt, weergegeven. Vervolgens worden er in hoofdstuk zes, naar aanleiding van het literatuuronderzoek en de analyse van de interviews en observatie, conclusies getrokken die antwoord geven op hoofdvraag en de deelvragen. Ook wordt er aandacht besteed aan de discussie. In hoofdstuk zeven komen de aanbevelingen aan bod en tot slot eindig ik in hoofdstuk acht met de verantwoording van het beroepsproduct. Daarop volgt een literatuurlijst die volgens de APA⁴ is opgesteld. In de bijlagen kunt u aanvullende stukken van het onderzoek vinden. Het beroepsproduct is een losstaand document.

¹ Rigter (2010) verwijst in zijn boek naar de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner. Het microniveau is de context waarin men elkaar in de ogen kan kijken. Voorbeelden hiervan zijn het gezin, school, de werkplek enzovoort.

² Volgens Bronfenbrenner (Rigter, 2010) wordt het mesoniveau gevormd door relaties tussen verschillende microsystemen. Voorbeelden hiervan zijn contacten tussen ouders, leerkrachten, burens enzovoort.

³ Volgens Rigter (2010) omschrijft Bronfenbrenner dat het macroniveau niet zozeer mensen omvat maar opvattingen, waarden en normen.

⁴ APA staat voor American Psychological Association

2 Aanleiding tot het onderzoek

In dit hoofdstuk behandel ik per paragraaf de onderwerpen die de aanleiding tot mijn onderzoek vormen, zoals de opdrachtgever, de probleemanalyse en –stelling en de doelstelling. Ik zal van start gaan met een introductie van de opdrachtgever.

2.1 Opdrachtgever

De organisatie waarvoor ik onderzoek verricht heb, heet Stek Jeugdhulp. Op haar website vermeldt Stek (2012) dat zij ondersteuning biedt bij opgroeien. Dit doet Stek door middel van begeleiding en behandeling. Daarbij werkt Stek intensief samen met onder andere Bureau Jeugdzorg, scholen en de geestelijke jeugdgezondheidszorg. Stek (2012) geeft op haar website aan dat zij zich richt op kinderen, jongeren en hun ouders. Het gaat om kinderen van 0 tot 18 jaar. De kinderen kunnen gestagneerd zijn in hun ontwikkeling en/of worden belemmerd in hun dagelijks functioneren. Vaak vertonen ze ook gedragsproblemen. Ouders lopen tegen problemen in de opvoeding aan en hebben vaak veel vragen omtrent dit onderwerp. Het kind wordt aangemeld als cliënt, maar uiteindelijk is het hele gezin cliënt van Stek. Stek bespreekt samen met het kind en de ouders waar ze met elkaar aan gaan werken en hoe ze dat gaan doen. Stek (2012) noemt dat de eigen verantwoordelijkheid en de eigen mogelijkheden van het kind en de ouders daarbij het uitgangspunt dienen te zijn. Het motto is "Stek, voor hulp die helpt". In de visie van Stek moet hulp helpen. Dat bereikt Stek door goed naar haar cliënten te luisteren, hen te informeren en actief met hen samen te werken. Stek (2012) biedt hulp, zowel (semi)residentieel als ambulant, van daghulp tot leefgroepen.

Voor mijn onderzoek zal ik me richten op de residentiële hulpverlening van Stek, namelijk op een leefgroep genaamd Moria. Leefgroep Moria is gevestigd in Krimpen aan den IJssel. Op leefgroep Moria wonen jongeren tussen de 10 en 15 jaar met een gemiddeld IQ⁵, dat tussen de 90 en 110 ligt. Op de folder van Moria (2012) staat dat de groep uit acht jongeren bestaat, met ieder een andere achtergrond. Iedere jongere heeft een eigen slaapkamer, de woonkamer en keuken zijn gemeenschappelijk. Zowel overdag als 's nachts zijn er pedagogisch medewerkers. Alle jongeren krijgen een mentor, waar ze altijd bij terecht kunnen. Met de mentor bespreken de jongeren hun plannen en de mentor heeft contact met ouders, school enzovoort. De pedagogisch medewerkers leren de jongeren op een goede manier omgaan met andere jongeren en volwassenen. Samen werken ze aan de zelfstandigheid van de jongere. In Moria staan respect, duidelijkheid, gezelligheid en eigen verantwoordelijkheid voorop. Het is echter belangrijk dat de jongeren ook buiten Moria contacten hebben en houden met eigen vrienden en natuurlijk ouders en familie. De jongeren kunnen één jaar in de leefgroep blijven wonen. Na de behandeling is het de bedoeling dat zij weer thuis gaan wonen. In de praktijk is het echter zo dat de jongeren vaak veel langer op de leefgroep wonen, omdat zij (nog) niet terug kunnen keren naar huis.

2.2 De aanleiding

In de vorige paragraaf heb ik omschreven wat Stek voor soort instelling is en op welke afdeling ik me voor mijn afstudeeronderzoek ga richten. In deze paragraaf behandel ik de aanleiding van mijn onderzoek bij leefgroep Moria. Zoals ik al eerder heb aangegeven, is de leefgroep bestemd voor jongeren met een IQ tussen de 90 en 110. Stek richt zich niet op jongeren met een beperking, want dit valt niet onder haar expertise. De realiteit is dat er de laatste maanden jongeren terecht komen bij de leefgroep, die eigenlijk helemaal niet tot de doelgroep behoren. Deze jongeren zijn licht verstandelijk beperkt en hebben een IQ tussen de 50 en 85 (Landelijk Kenniscentrum LVG, 2012). De jongeren komen op de groep terecht, omdat er ergens anders geen plek voor ze is. Lange wachtlijsten of contra-indicaties⁶ zorgen ervoor dat deze jongeren niet terecht kunnen bij andere instellingen, zoals Humanitas DMH en Pameijer, die expert zijn op het gebied van verstandelijke beperkingen. Stek heeft als

⁵ IQ is de afkorting van intelligentiequotiënt

⁶ Een contra-indicatie betekent dat er een reden is om bepaald onderzoek niet uit te voeren

missie om alle kinderen en jongeren in nood te helpen en op te vangen en biedt deze jongeren daarom een plek aan op de leefgroep. Ook gebeurt het dat er jongeren op de groep binnenkomen waarvan van tevoren niet bekend is dat zij licht verstandelijk beperkt zijn. Pas later wordt er door de pedagogisch medewerkers geconstateerd dat het niet lekker loopt met deze jongere. Op dat moment komen ze er, door middel van een persoonsonderzoek, achter dat de jongere licht verstandelijk beperkt is. Stek probeert jongeren op te voeden door ze veiligheid, structuur en regelmaat te bieden, door ze zelfstandigheid aan te leren, door ze te leren communiceren over hun emoties en door ze nieuwe vaardigheden aan te leren. Stek doet een beroep op het eigen kunnen van de jongeren. Omdat jongeren met een LVB net iets minder begaafd zijn dan de andere jongeren op de groep, lijkt de werkwijze en de manier van begeleiden van Stek niet bij hen aan te sluiten. De gedragswetenschapper van leefgroep Moria gaf, tijdens het kennismakingsgesprek, een mooi voorbeeld van de praktijksituatie.

Voorbeeld

‘Wanneer je aan een ‘gewone’ jongere vraagt of hij/zij zijn/haar slaapkamer wil opruimen, gebeurt dit. Wellicht met enige tegenzin, maar de jongeren doen het omdat ze weten wat er van hen verwacht wordt. Wanneer je het aan een jongere met een licht verstandelijke beperkte jongere vraagt, gebeurt er niets. De reactie daarop van de pedagogisch medewerkers is dan: “A voert ook niets uit, hij is wel erg lui.” Dit is op zich een logische reactie op het gedrag van A, maar er wordt niet gekeken naar *waarom* A niet doet wat er van hem gevraagd wordt. Waarschijnlijk is het helemaal geen kwestie van *niet willen* maar van *niet begrijpen*. Kamer opruimen is een breed begrip en de vraag is wat daar precies onder valt. Iemand die ‘normaal begaafd’ is, kan dit zelf invullen en begint de kamer op te ruimen door bijvoorbeeld eerst af te stoffen, vervolgens de kleding in de wasmand te gooien, daarna te stofzuigen enzovoort. Iemand met een lichte verstandelijke beperking kan dit waarschijnlijk niet zelf bedenken en doet dan maar helemaal niets. Dit lokt negatieve reacties uit bij de pedagogisch medewerkers, wat tevens het gevoel van *niet-kunnen* bij de licht verstandelijk beperkte jongere versterkt en mogelijk frustratie en neerslachtigheid bij de hem/haar oproept.’

Leefgroep Moria heeft aangegeven niet goed te weten hoe ze om moet gaan met de licht verstandelijke beperkte jongeren en wil graag weten hoe ze hen het beste kan begeleiden. Daarbij is het van belang dat de pedagogisch medewerkers in de basis weten wat een LVB inhoudt en hoe ze het kunnen herkennen. Vervolgens is het van belang dat ze weten op welke manier ze met de jongeren moeten communiceren, omdat communicatie de basis is voor begeleiding en ondersteuning. Uiteindelijk moet het voor de pedagogisch medewerkers mogelijk worden om de jongeren vaardigheden te kunnen aanleren en om hen ondersteuning te kunnen bieden bij het uiten van gevoelens en behoeften, naast het dragen van de zorg voor structuur en regelmaat op de leefgroep.

2.3 Probleemanalyse

In de vorige paragraaf heeft u kunnen lezen hoe ik tot dit afstudeeronderzoek ben gekomen. In deze paragraaf zal ik dieper ingaan op de zaken die zich afspelen op leefgroep Moria en deze verder gaan analyseren, om zo tot een probleemstelling te kunnen komen. Daaraan voorafgaand wil ik eerst even toelichten waarom ik voor de aanpak van het bovengenoemde probleem kies, of anders gezegd, waarom ik ervoor kies om het probleem op *microniveau* aan te pakken en niet op *meso- of macroniveau*. Mijn keus is hierop gevallen omdat het de vraag is vanuit de instelling zelf. Moria heeft aangegeven dat er nu eenmaal jongeren met een licht verstandelijke beperking op de leefgroep terecht komen en ze verwacht niet dat dit in de toekomst zal veranderen. Daarom willen de pedagogisch medewerkers van Moria weten hoe ze in de opvoeding het beste kunnen aansluiten bij de licht verstandelijk beperkte jongeren en hoe ze de jongeren het beste kunnen begeleiden. Het gaat hier om probleembestrijding en oplossingsgericht werken. Dat ik ervoor kies om mee te gaan in hun wens, onderzoek naar het probleem op microniveau verricht en een daarbij behorend beroepsproduct ontwikkel, betekent niet dat ik geen vraagtekens zet bij het beleid van Stek

en andere instellingen rondom deze problematiek. Wat mij betreft zouden de problemen op hogere niveaus opgelost moeten worden. Jongeren met een licht verstandelijke beperking horen, naar mijn idee, bij instellingen die voor hen zijn opgericht. Ik vraag me dan ook af waarom de licht verstandelijk beperkte jongeren bij Stek uitkomen en niet ergens anders, zoals bij Ipse de Bruggen en of dat een kwestie is van geld en/of wachtlijsten. Ook vraag ik me af of er geen andere (nood)oplossingen zijn, want het zou toch niet zo kunnen zijn dat er elders geen plek is voor de licht verstandelijk beperkte jongeren. In mijn optiek is dát de oorzaak van het probleem, want als de licht verstandelijk beperkte jongeren bij gespecialiseerde instellingen zouden zitten, had leefgroep Moria geen behoefte gehad aan dit onderzoek. Daarom zal ik tevens onderzoek verrichten op meso-, en macroniveau en van daaruit ook aanbevelingen schrijven.

Literatuuronderzoek op nationaal gebied

Om mezelf wat meer te verdiepen in het onderwerp, heb ik eerst wat vooronderzoek verricht. In de literatuur en op het internet is er veel te vinden over een licht verstandelijke beperking, wat de beperking inhoudt, wat de kenmerken en manieren van begeleiden zijn en bij welke instellingen mensen met een licht verstandelijke beperking terecht kunnen. Er is dus veel te vinden over het onderwerp zelf. Daarentegen kon ik weinig vinden over soortgelijke problematiek van leefgroep Moria. Met soortgelijke problematiek bedoel ik: jongeren met een licht verstandelijke beperking die terecht komen bij instellingen, zoals reguliere dagbehandeling, jeugdinrichtingen enzovoort, in plaats van bij instellingen die speciaal voor hen zijn opgericht. Dit vond ik opmerkelijk. Schijnbaar is er weinig bekend over en/of weinig onderzoek verricht naar licht verstandelijk beperkte jongeren die terecht komen in de *reguliere* hulpverlening. Wellicht komt dit doordat jongeren met een licht verstandelijke beperking in de praktijk toch vaak terecht komen bij instanties die hierin gespecialiseerd zijn. Wellicht ook niet, maar ziet men er bijvoorbeeld geen noodzaak in om hier onderzoek naar te verrichten. Wat de reden hiervoor ook mag zijn, ik acht het in ieder geval van groot belang dat er onderzoek naar wordt verricht. Jongeren met een licht verstandelijke beperking hebben recht op dezelfde ontwikkelingskansen als 'normale begaafde' jongeren die in de hulpverlening terecht komen, maar dan moet de pedagogisch medewerkers wel *weten* op welke manier zij deze jongeren het beste kan begeleiden.

Tijdens mijn zoektocht naar literatuur stuitte ik op een interview met ontwikkelingspsychologe Maroesjka van Nieuwenhuijzen. Zij is universitair docent-onderzoeker aan de Universiteit Utrecht en gespecialiseerd in gehandicaptenzorg. Van Nieuwenhuijzen (2010) geeft in het interview aan dat geen enkele behandelmethode voor licht verstandelijk beperkten goed wetenschappelijk is onderzocht. Zij noemt dit een grof schandaal. Haar gevoel zegt dat onderzoek in de gehandicaptenzorg nog in opkomst is. In de praktijk worden er veel goede dingen gedaan, maar de goede resultaten worden niet altijd opgeschreven. Van Nieuwenhuijzen (2010) wil samen met de William Schrikker Groep een heel groot probleem oppakken, namelijk: het herkennen van jongeren met een licht verstandelijke beperking binnen de reguliere jeugdzorg. Vooral bij justitiële jeugdinrichtingen acht zij dit van belang, want daar zeggen pedagogisch medewerkers vaak dat ze niet goed weten wat ze met de licht verstandelijk beperkten aanmoeten. Dit is herkenbaar, want hoewel leefgroep Moria geen justitiële jeugdinrichting is, is het wel een plek waar jongeren wonen. De uitkomsten van dit onderzoek kon ik (nog) nergens terugvinden. Ook LSG-Rentray (2012) geeft aan dat de aandacht voor jongeren met een licht verstandelijke beperking in de reguliere jeugdzorg toeneemt. Steeds meer beseft men dat de problematiek van deze jongeren en hun gezin dusdanig complex is, dat een specifieke aanpak en expertise bij de professional noodzakelijk zijn.

Neijmeijer, Moerdijk, Veneberg & Muusse (2010) vermelden in hun onderzoek dat in de GGZ weinig bekend is over het eigen zorgaanbod voor jongeren met een licht verstandelijke beperking. Ik vind dit opmerkelijk omdat de GGZ zich bezighoudt met de psychische toestand van personen, in mijn optiek hoort de begaafdheid van een individu daar ook onder.

Daarom had ik verwacht dat de GGZ goed bekend zou zijn met een licht verstandelijke beperking. Neijmeijer et al. (2010) geven aan dat, ondanks enkele initiatieven van de GGZ en de verstandelijk gehandicaptenzorg om de samenwerking te zoeken en gezamenlijke zorg te bieden aan licht verstandelijke beperkten, het hen ontbreekt aan een overzicht van de aard en omvang van die zorg. Ook is niet bekend in welke mate er binnen de reguliere GGZ aandacht is voor jongeren met een licht verstandelijke beperking. Dit geeft aan dat niet alleen de reguliere jeugdzorg zoekende is naar passende begeleiding, maar ook GGZ tast in het duister. Vervolgens vond ik een andere bron met informatie over hoe je jongeren met een licht verstandelijke beperking, die terechtkomen op een behandelgroep van 'normale' jongeren, het beste mee laten komen in groepstherapieën. Helaas was dit een scriptie van HBO-studenten en daarom leek het me niet betrouwbaar genoeg. De informatie die ik relevant vond, kon ik namelijk niet terugvinden in de bronvermelding. Vervolgens kwam ik een artikel van Van den Elsen (2010) tegen waarin hij vermeldde dat wooncentra voor licht verstandelijke beperkten over de kop dreigen te gaan vanwege de bevriezing van het persoonsgebonden budget. Dit vind ik schrikbarend. In de huidige maatschappij zijn er in de reguliere jeugdzorg problemen met het begeleiden van licht verstandelijk beperkte jongeren, als straks de wooncentra wegvallen, kunnen deze jongeren in principe dus nergens meer terecht. Waar halen zij hun gespecialiseerde zorg dan vandaan? Dat zou op zijn minst moeten betekenen dat de reguliere jeugdzorg haar kennis verbreed over een licht verstandelijke beperking en haar professionals goed opleidt. Gelukkig heeft Humanitas DMH (2012) een dienstverleningsconcept opgericht, genaamd Homerun. Homerun is gericht op licht verstandelijk beperkte jongeren die in de reguliere zorg verstrikt zijn geraakt of dreigen te raken. Doordat de ketenzorg⁷ niet goed op elkaar is afgestemd, valt de jongere tussen wal en schip. Door trajectcoördinatie wil Humanitas met behulp van Homerun de ketenzorg en dienstverlening aan jongeren met een licht verstandelijke beperking beter op elkaar af te stemmen. Dit zou ervoor moeten zorgen dat jongeren op de juiste plek terecht komen en de een passende vorm van hulpverlening ontvangen. Daarom lijkt dit me een goed initiatief.

Literatuuronderzoek op internationaal gebied

Op internationaal gebied kon ik de literatuur en op internet helaas niets terugvinden over licht verstandelijk beperkte jongeren in de reguliere jeugdzorg. Daarom heb ik gekeken naar wat licht verstandelijke beperkte jongeren in het buitenland aangeboden krijgen op het gebied van algemene zorg. Ik stuitte voornamelijk op het aanbod van Amerika. Daar is in 1975 een regeling ontstaan, genaamd: The Education for All Handicapped Children Act⁸ (Koppelman, 2004). Kinderen met een licht verstandelijke beperking zijn hier ook onderdeel van. De regeling vereist dat alle gehandicapte kinderen tussen de leeftijd van drie en eenentwintig jaar recht hebben op gratis, gepast onderwijs. Indien mogelijk vindt dit plaats in reguliere klassen, mocht dit niet haalbaar zijn voor de licht verstandelijk beperkte jongeren, dan hebben ze recht op individuele begeleiding. De school zal dit aan het kind moeten bieden in samenspraak met ouders en psychologen. In Washington DC zit een instelling genaamd The Arc (2012) die speciaal is ontwikkeld voor mensen met een beperking. The Arc promoot en beschermt de rechten van mensen met een beperking. Daarnaast moedigt ze actief de volledige deelname van mensen met een licht verstandelijke beperking aan de samenleving aan. In Engeland zit een organisatie genaamd Mencap (2013), die zich bezighoudt met jongeren met een beperking. Mencap biedt trainingen aan, maar houdt zich ook bezig met educatie. De organisatie moedigt mensen met een beperking aan het leven te leiden dat ze willen leven. Engeland en Amerika zijn de enige landen waar ze een beleid hebben ontwikkeld ten aanzien van mensen met een LVB. Het waren ook de enige landen die steeds naar voren kwamen tijdens mijn zoektocht. Op Europees en internationaal gebied kon ik verder niets vinden over de zorg voor LVB mensen en jongeren. Het lijkt er dus op dat er internationaal gebied weinig aandacht is voor mensen met een (licht) verstandelijke

⁷ Ketenzorgzorg is de zorg waarin verschillende schakels van zorgverlening op elkaar zijn afgestemd

⁸ Tegenwoordig heet het 'Individuals with Disabilities Education Act' wat wordt afgekort tot IDEA

beperking. Dit zou kunnen komen doordat men weinig besef heeft van en kennis heeft over de ernst van een LVB.

Ik koppel weer even terug naar leefgroep Moria, want zij heeft een aantal vraagstukken geformuleerd: 'Hoe kan Moria er met haar team voor zorgen dat de licht verstandelijk beperkte jongeren zo goed mogelijk worden begeleid? Hoe kunnen de pedagogisch medewerkers het beste aansluiten bij het niveau van deze jongeren en hoe kunnen ze het beste met de jongeren communiceren?'. De pedagogisch medewerkers willen de jongeren met een licht verstandelijke beperking begeleiden door hen vaardigheden aan te leren, hen ondersteuning te bieden bij het uiten van behoeften en gevoelens en door hen structuur te bieden, maar de vraag is hoe ze dit het beste kunnen doen. Deze vragen brachten mij tot een probleemstelling met daaruit voortvloeiende deelvragen, die hieronder staan beschreven.

2.4 Probleemstelling

Als gevolg van de voorgaande paragrafen ben ik gekomen tot de volgende hoofdvraag:

'Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel het beste aansluiten bij de ontwikkeling van jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar?'

Deelvragen:

1. Wat houdt een licht verstandelijke beperking in?
2. Wat houdt begeleiding aan jongeren met een licht verstandelijke beperking in?
3. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?
4. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, vaardigheden aanleren?
5. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de dagstructuur voor jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, vormgeven?

2.5 Doelstelling

De probleemstelling heeft uiteraard bijbehorende doelstellingen en die zal ik in deze paragraaf weergeven. In dit onderzoeksrapport zal ik in beeld brengen wat de inhoudelijke kant van een licht verstandelijke beperking is, hoe pedagogisch medewerkers een licht verstandelijke beperking bij jongeren kunnen herkennen en wat begeleiding aan en ondersteuning van deze jongeren inhoudt. Ik verwacht dat dit de pedagogisch medewerkers uiteindelijk voldoende handvatten zal bieden.

Daarnaast zal ik een advies uitbrengen op het gebied van het beleid, zowel op meso-, als op macroniveau, omdat een advies enkel op microniveau naar mijn idee niet voldoende is. Ik vind het belangrijk om te kijken naar waar het fout gaat. Naar mijn idee is het onverantwoord om jongeren met een licht verstandelijke beperking te plaatsen bij instellingen die hier niet gespecialiseerd in zijn. Jongeren met een beperking horen begeleid te worden door specialisten net zoals dat jongeren met een alcoholverslaving hulp horen te krijgen van Brijder en niet van Jeugdformaat.

Tot slot zal ik een beroepsproduct ontwikkelen in de vorm van een beknopt handboek. Wellicht volstaat dit handboek met simpele aanwijzingen voor de begeleiding. Misschien is dit niet voldoende en zal ik concreter uit moeten leggen en toe moeten lichten wat er van de hulpverlener verwacht wordt omtrent de begeleiding. Indien nodig zal ik voorbeelden geven van praktijksituaties. Dit zal zich in de loop van het onderzoek uitwijzen.

2.6 Onderzoekstype

Het type onderzoek dat ik zal verrichten, staat in deze paragraaf nader omschreven. Het onderzoek zal zowel van inventariserend als ontwikkelingsgericht aard zijn. Volgens Migchelbrink (2005) houdt inventariserend onderzoek in dat er behoefte is aan informatie over hoe een situatie in elkaar zit en/of wat eraan gedaan kan worden. Dit type onderzoek omvat het in beeld brengen, inventariseren, beschrijven en analyseren van de problemen in de uitgangssituatie. Leefgroep Moria heeft behoefte aan informatie over hoe de situatie (jongeren met een LVB op de groep begeleiden) in elkaar zit en wat eraan gedaan kan worden. Ik ga dit onder andere doen door in kaart te brengen wat een LVB inhoudt, wat de mogelijkheden en beperkingen zijn van jongeren met een LVB, hoe je deze jongeren het beste iets kan aanleren en hoe je ze daarbij kunt begeleiden. Ik kies voor deze vorm van onderzoek omdat het een voorwaarde is om eerst inzicht in de situatie te verkrijgen, voordat er een beroepsproduct kan worden ontwikkeld.

Migchelbrink (2005) stelt dat ontwikkelingsgericht onderzoek het ontwikkelen van een plan, interventie of handelingsplan als doel heeft, ofwel kijken naar wat voor plan er gemaakt moet worden en aan welke eisen dit plan moet voldoen. Ik ga dit doen door een beroepsproduct te ontwikkelen, dat handvatten biedt aan de pedagogisch medewerkers. Ik kies voor deze vorm van onderzoek omdat het een verzoek is vanuit leefgroep Moria.

2.7 Begripsafbakening

Voordat ik in de volgende hoofdstukken dieper in kan gaan op inhoudelijke zaken, wil ik hier eerst een aantal veelvoorkomende termen concretiseren. Zowel de termen 'licht verstandelijk gehandicapt' als 'licht verstandelijk beperkt' komen veelvuldig voor in de literatuur en op het internet. Kenniscentrum CrossOver (2012) legt uit dat licht verstandelijk gehandicapt wordt afgekort tot LVG. Het gaat om jongeren die een verstandelijke beperking hebben, bijkomende problematiek ervaren, ernstige gedragsproblemen vertonen en behoefte hebben aan chronische ondersteuning. Beer (2011) noemt dat de praktijkdefinitie van een licht verstandelijke beperking, afgekort LVB, een IQ-score tussen de 50 en 85 inhoudt en gepaard gaat met een beperkt sociaal aanpassingsvermogen en bijkomende problematiek, zoals leerproblemen. De termen LVG en LVB worden doorelkaar heen gebruikt, maar inhoudelijk kennen ze dus dezelfde betekenis. Mijn voorkeur gaat uit naar de term LVB omdat ik het woord 'beperking' vriendelijker vind klinken. Het woord 'gehandicapt' refereert in mijn optiek naar iemand die invalide, mismaakt of zwakzinnig is. 'Beperking' duidt er voor mij enkel op dat iemand ergens beperkt in is, maar wellicht genoeg andere mogelijkheden heeft. Daarom zal ik vanaf nu de term licht verstandelijke beperking en de afkorting daarvan, LVB, gebruiken, ook wanneer auteurs, websites en organisaties er in hun publicaties een andere benaming aan geven, mits ik hen niet citeer uiteraard. Tevens zal ik, wanneer ik het heb over jongeren met een licht verstandelijke beperking, naar hen verwijzen als '(een) LVB jongere(n)', 'licht verstandelijke beperkte jongere(n)' of 'jongere(n) met een LVB'. Overal waar het woord 'jongere' staat, kan gelezen worden: kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Met 'ouders' worden ook opvoeders bedoeld. De termen 'pedagogisch medewerker', 'professional', 'hulpverlener' en 'begeleider' zullen door elkaar gebruikt worden en dezelfde betekenis kennen. Tot slot wil ik vermelden dat ik, wanneer ik verwijs naar de hulpverlener, de jongere, de ouder, de pedagogisch medewerker enzovoort, gebruik maak van de termen 'hij' en 'hem', maar hier kan ook 'zij' en 'haar' gelezen worden.

3 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal ik dieper ingaan op de theoretische achtergrond van een LVB. Hierin komt onder andere aanbod wat een LVB inhoudt, hoe een professional een LVB bij een jongere kan herkennen, wat begeleiding aan LVB jongeren inhoudt en hoe LVB jongeren ondersteund kunnen worden in hun ontwikkeling. Per paragraaf zullen deze onderwerpen uitgewerkt worden.

3.1 Licht verstandelijke beperking

Volgens de DSM-IV-TR⁹ (APA, 2000) staat de term LVB voor 'jongeren met een IQ tussen de 50 en 70'. Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie (2013) geeft aan dat een LVB vastgesteld wordt op basis van het IQ, dat tussen de 50 en 85 ligt, en in combinatie gaat met problemen in het sociaal aanpassingsvermogen en een ontwikkelingsstoornis. Volgens Lijn 5 (z.d.) wordt een LVB eveneens gemeten in IQ. Kinderen en jongeren met een IQ tussen de 50 en 85 worden als licht verstandelijk beperkt aangemerkt. Om nogmaals een vergelijking te geven: het IQ van gemiddeld begaafde jongeren ligt rond de 100. Tegenwoordig is het sociaal aanpassingsvermogen als belangrijk kenmerk toegevoegd aan een LVB. Het Landelijk Kenniscentrum LVG (2008) geeft ook aan dat jongeren met een LVB een IQ tussen de 50 en 85 hebben en dat er sprake is van een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Daarnaast hebben jongeren met een LVB vaak bijkomende problematiek zoals leerproblemen, een psychiatrische stoornis, medisch-organische problemen en problemen in het gezin en in de sociale context. Een combinatie van al deze elementen komt tot uiting in ernstige gedragsproblemen bij de jongere met een LVB, wat vaak leidt tot chroniciteit en langdurige behoefte aan ondersteuning. Een LVB is een blijvende beperking. LVB jongeren zijn vaak beperkt in hun sociale vaardigheden. Kinderen en jongeren kunnen goed leren om met de beperking te leven. Sociale vaardigheden en het omgaan met emoties kunnen worden aangeleerd.

Het Landelijk Kenniscentrum LVG (2008) stelt dat de IQ-score een belangrijk uitgangspunt is bij het signaleren van een licht verstandelijke beperking. Echter is de stoornis volgens haar meer dan alleen een IQ-score. Steeds vaker wordt de term 'licht verstandelijk beperking' als een ongelukkige benaming ervaren. De simpele definiëring doet afbreuk aan de werkelijke problematiek en complexiteit van deze jongeren. De beperkte sociale redzaamheid draagt in de praktijk sterker bij aan de beperking van de jongere dan de beperkte intelligentie, maar door eenzijdig hanteren van de IQ-score wordt hier geen recht aan gedaan. Door de kwalificatie 'licht' toe te voegen aan de verstandelijke beperking, wordt er een beeld opgeroepen dat de problemen eenvoudig zijn op te lossen en licht van aard zijn. Dit komt niet overeen met de ernstige, meervoudige problematiek van deze jongeren. Het citaat hieronder geeft dit mooi weer:

"Jeugdigen met een licht verstandelijk beperking zijn personen tot circa 23 jaar die in hun ontwikkeling zijn belemmerd, kampen met psychiatrische, gedrags- en/of leerproblemen en die zich op grond van hun lager intellectueel functioneren én hun beperkte sociale redzaamheid niet zonder hulp kunnen handhaven in reguliere maatschappelijke verbanden (gezin, school, werk, groep, leeftijdgenoten, burens). Met speciale hulp hebben zij een *redelijke* kans op een zekere mate van zelfstandigheid als volwassene". (Landelijk Kenniscentrum LVG, 2008)

Statistieken

Het netwerk Gewoon meedoen (2012) heeft in haar folder cijfers geplaatst van het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) omtrent LVB jongeren in Nederland. Het UWV geeft aan dat er in Nederland 2,2 miljoen mensen wonen met een IQ tussen de 50

⁹ DSM-IV-TR is de afkorting van Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision

en 85. Zo'n 600.000 daarvan zijn jongeren. Ze hebben echter niet allemaal begeleiding nodig. Schattingen over hoeveel van hen er wel begeleiding nodig hebben, zijn niet duidelijk. De Vereniging voor Orthopedagogische Behandelcentra voor jongeren met een lichtverstandelijke beperking (VOBC-LVG, 2011) plaatste de volgende landelijke cijfers omtrent een LVB bij jongeren:

- **In Nederland zijn er ongeveer 450.000 jongeren (0-18 jaar) met een IQ tussen 50 en 85.**

- **Ongeveer 200.000 van hen kunnen zich prima redden met hulp van hun sociaal netwerk en andere lichte vormen van ondersteuning die algemene voorzieningen bieden.**

- **Ongeveer 40.000 van hen heeft te maken met zodanig zware problemen dat gespecialiseerde zorg nodig is.**

- **Bij ongeveer 250.000 jongeren is er sprake van bijkomende problematiek. Zij hebben vaker en meer professionele ondersteuning nodig van (een combinatie van) algemene en gespecialiseerde voorzieningen.**

Bron: VOBC-LVG (2011)

Uit de cijfers van het UWV en VOBC-LVG concludeer ik dat het gemiddelde aantal jongeren met een LVB tussen de 450.000 en 600.000 ligt. Dit percentage ligt hoger dan ik verwacht had. Ik ken geen mensen met een LVB in mijn eigen omgeving, wel mensen met een zware verstandelijke beperking. Hieruit maak ik op dat een LVB veel lastiger is te herkennen; de symptomen zijn minder duidelijk dan bij een zware verstandelijke of fysieke beperking. In paragraaf twee ga ik dieper op de kenmerken van een LVB in.

Verborgen beperking

Netwerk Gewoon meedoen (2012) zegt in haar brochure dat een groot deel van jongeren met een LVB zich goed weten te redden. Een ander deel lukt dit niet en dat deel heeft ondersteuning en begeleiding nodig. Deze jongeren worden niet herkend, omdat aan hun uiterlijk niet te zien is dat ze een beperking hebben en ze verbaal vaak heel vaardig zijn. Ze zijn onvoldoende bekend bij algemene voorzieningen, zoals welzijnswerk, en gemeenten. Dit zorgt ervoor dat zij stelselmatig worden overschat, want feitelijk is er sprake van een gebrek aan sociale vaardigheden en probleemoplossend vermogen. Volgens het netwerk Gewoon meedoen (2012) vinden LVB jongeren het lastig om sociale situaties en reacties van anderen goed in te schatten. Dit gaat vaak gepaard met gedragsproblemen, die voortkomen uit een gebrek aan zelfsturing en zelfreflectie. Voor ouders van een jongere met een LVB kan de complexiteit lastig zijn, met als gevolg dat er opvoed- en opgroei problemen ontstaan. Volgens Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie (2013) zijn kinderen met een LVB extra kwetsbaar, wat ertoe leidt dat ze een verhoogd risico lopen op het ontwikkelen van een psychiatrische stoornis (40-60%). De oorzaken van de kwetsbaarheid zijn verschillend. LVB jongeren reageren anders dan 'normaal begaafde' jongeren en dat kan ervoor zorgen dat ze soms weinig zelfvertrouwen hebben.

Lijn 5 (z.d.) benoemt dat kinderen met een LVB kunnen goed hun beperking verbergen. Dit doen zij onder andere door te zeggen dat ze een opdracht makkelijk aankunnen en/of door vlug aan te geven dat ze begrijpen wat er gezegd wordt. Dat zorgt ervoor dat zij voortdurend op hun tenen moeten lopen en logischerwijs brengt dat stress met zich mee. Voor LVB jongeren is het moeilijk om prikkels van buitenaf en informatie te begrijpen. Lang niet altijd begrijpen ze wat er gezegd wordt en wat anderen van hen verwachten. Daarom hebben ze meer tijd en uitleg nodig dan normaal begaafde kinderen. Idris (2010) geeft precies dezelfde informatie weer in haar brochure. Volgens Lijn 5 (z.d.) leren LVB jongeren langzamer en vinden ze het moeilijker om te leren dan jongeren die 'normaal begaafd' zijn. Ook schatten ze situaties anders in en vinden ze het lastig om oplossingen te bedenken. Het Landelijk Kenniscentrum LVG (2008) stelt dat LVB jongeren voortdurend worden overvraagd. Overvraging kan leiden tot opstandigheid en verzet. Ondanks dat deze jongeren vaak niet

angstig overkomen, ervaren zij vaak wel gevoelens van angst, zoals sociale angst en separatieangst. Dat zorgt ervoor dat ze zich geen adequate houding weten te geven. Tevens hebben LVB jongeren kenmerkende afwijkingen in hun persoonswaarnemingen, iets dat de problemen met de sociale aanpassing versterkt. Zij kennen anderen bijvoorbeeld vijandige intenties toe, terwijl daar geen grond voor is. Dat leidt ertoe dat ze inadequate oplossingsstrategieën voor dagelijkse problemen ontwikkelen.

3.2 Een licht verstandelijke beperking bij jongere herkennen

In de vorige paragraaf heb ik het begrip LVB gedefinieerd, omschreven wat het inhoudt, wat de kenmerken zijn en wat de prevalentie is. In deze paragraaf ga ik concreet benoemen hoe een LVB bij een jongere herkend kan worden.

Zowel Idris (2010) als Lijn 5 (z.d.) geven aan dat het belangrijk is om een licht verstandelijke beperking (tijdig) te herkennen, omdat de omgeving dan op de hoogte kan worden gebracht van de mogelijkheden van de jongere. Dit voorkomt dat de jongere overvraagd wordt, want overvraging is één van de onderliggende factoren van problematisch gedrag. Het is onmogelijk voor een jongere om aan de verwachtingen van de omgeving, evenals aan die van zichzelf, te voldoen wanneer hij voortdurend boven zijn niveau wordt aangesproken. Dit leidt tot onrealistische wensen, zowel bij de omgeving als bij de jongere zelf, en mogelijk ook tot een onrealistisch zelfbeeld. Jongeren zullen hun beperking vaak maskeren, omdat zij het lastig vinden om hulp te accepteren. Ze willen dingen zelf kunnen doen, net als alle anderen.

In onderstaande kolom staan een aantal kenmerken van een LVB, die wellicht kunnen helpen bij het herkennen ervan:

De jongere...

...heeft een IQ tussen de 50 en 85.

...heeft moeite met het begrijpen van (gesproken) taal.

...heeft moeite met het begrijpen van spreekwoorden of grapjes.

...heeft moeite met schrijven en het maken van rekensommen.

...heeft moeite met het uiten en herkennen van emoties bij anderen.

...reageert vaak met (hevige) emoties op emoties van anderen, zonder eerst na te denken.

...kan niet abstract denken (tijd, grootte en ruimte).

...kan gedrag dat hij/zij op een bepaalde manier heeft aangeleerd, niet op dezelfde manier herhalen in een andere situatie.

...wil zo normaal mogelijk zijn en erbij horen en is daardoor gemakkelijk te beïnvloeden.

...heeft moeite met het aangaan en onderhouden van vriendschappen.

...heeft last van faalangst, waardoor hij/zij zichzelf onderschatten/overschatten.

...heeft moeite met leren vanuit ervaringen en het doorzien van situaties.

...overziet slecht of helemaal niet de oorzaak en gevolgen van het eigen gedrag en dat van anderen.

...reageert vanuit gevoel, zonder eerst na te denken.

Bron: Lijn 5 (z.d.)

Stichting MEE (2012) noemt op haar website ook een lijst met kenmerken van een LVB:

Iemand met een LVB:

- beschikt veelal over een concreet denk- en leerniveau, gericht op het heden;

- heeft vaak speciaal of praktijkgericht onderwijs op een laag niveau gevolgd, kan vaak van school gewisseld zijn of heeft de school niet afgemaakt;

- ontkent soms dat er sprake is van de beperking met zelfoverschatting tot gevolg;

- kan de beperking overschreeuwen door bravouregedrag, nonchalance of het

vertellen van fantasieverhalen;

- heeft een beperkte sociale redzaamheid. Hij of zij kan moeite hebben met het onderscheid maken in mensen met goede en slechte bedoelingen (met als gevolg dat er soms mensen in de omgeving zijn die hier misbruik van maken);

- stelt vaak maar beperkt grenzen waardoor hij of zij gemakkelijk beïnvloedbaar is en bijvoorbeeld sneller in het criminele circuit verstrikt raakt;

- heeft vaak een beperkt inlevingsvermogen;

- overziet vaak de consequenties van handelen niet en vindt het moeilijk om naar eigen handelen te kijken;

- kan niet precies aangeven wanneer iets is gebeurd of afgesproken;

- gebruikt moeilijke woorden op een verkeerde manier/in de verkeerde context of spreekt ze verkeerd uit;

- begrijpt een grapje niet of neemt een uitdrukking letterlijk;

- vermijdt het lezen van brieven/ het invullen van formulieren of begrijpt de inhoud niet;

- praat vaak in korte of hakkende zinnen;

- schrijft met veel taalfouten;

- heeft moeite met eenvoudige rekensommetjes of met het wisselen van geld;

- kan niet of niet goed klok kijken.

Bron: Stichting MEE (2012)

Zowel expertisecentrum De Borg (2011) als Idris (2010) geven dezelfde *quickscan*¹⁰ om te achterhalen of een jongere LVB is:

1. Informeer naar de schoolopleiding. Daarbij moet op het volgende gelet worden: de jongere is veel van school gewisseld, er is sprake van doublures, het vervolgonderwijs is niet afgerond en/of de jongere heeft speciaal onderwijs gevolgd.
2. Informeer naar sociale contacten. De jongere heeft vaak moeite met het aangaan van sociale contacten en heeft een beperkt sociaal netwerk. Het is belangrijk om te kijken of de jongere naast familiecontacten nog andere sociale contacten heeft.
3. Laat wat rekensommen maken. De jongere vindt eenvoudige rekensommetjes vaak lastig. Door hem simpele optel- en aftreksommen te laten maken en eventueel te laten delen en vermenigvuldigen, kun je kijken hoe dit hem vergaat.
4. Laat wat schrijven. De jongere vindt dit lastig, is bang om schrijffouten te maken en zal dit daarom proberen te ontwijken.
5. Taal & Begrijpen. De jongere heeft moeite met taal en het begrijpen van taal. Dit kun je opmaken uit het verkeerde gebruik van uitdrukkingen, maar ook het niet begrijpen van grapjes en het gebruik van moeilijke woorden op een verkeerde manier. Ook kan het voorkomen dat de jongere de (impliciete) gedragsregels niet begrijpt of onthoudt, de oorzaak-gevolg relatie niet inziet en verward kan zijn over data en tijden.
6. Observeer gedrag. De jongere kan bijvoorbeeld moeite hebben met klok kijken en plannen, een voorkeur hebben voor kinderlijke programma's en hobby's, last hebben van traagheid enzovoort. Het is belangrijk om te kijken of de jongere veelvuldig dezelfde vragen stelt, in staat is om in eigen woorden te benoemen wat je hebt uitgelegd en in herhaling valt over emotionele zaken, die er in een bepaalde setting niet toe doen. Neem geen genoegen met korte antwoorden maar vraag door, want de jongere kan moeite hebben met abstracte vragen.

Als laatste noemt Stichting MEE (2012) de volgende tips, die als hulpmiddel kunnen dienen bij het herkennen van een LVB:

- Nagaan of de jongere kan lezen en schrijven. Doe dit door hem zelf iets te laten schrijven en/of voor te laten lezen.
- Nagaan of de betrokkene kan klok kijken en plannen.

¹⁰ Een Engels woord. Het is een snelle manier om iets te kunnen achterhalen

- Navragen welke opleiding de jongere heeft gevolgd, op welke school dit was en of een diploma behaald is.
- Terugvragen in de tijd. De jongere kan het lastig vinden om een chronologische volgorde aan te brengen in zijn verhaal.
- Vragen hoe iets is gebeurd. De jongere kan het moeilijk vinden om verbanden te leggen.
- Vragen hoe hij iets organiseert. Denk daarbij aan het plannen van afspraken en het invullen van de dag.
- Geen genoegen nemen met een kort antwoord maar doorvragen. De jongere kan moeite hebben met abstracte vragen.

De tips van Stichting MEE komen grotendeels overeen met de tips van expertisecentrum De Borg en Idris. Er is sprake overeenstemming tussen verschillende organisaties op dit gebied.

3.3 Begeleiding bieden aan een licht verstandelijk beperkte jongere

In de vorige paragraaf heb ik praktische tips gegeven voor het herkennen van een LVB bij een jongere. In deze paragraaf ga ik in op de begeleiding van hulpverleners aan LVB jongeren, die op veel plaatsen en manieren nodig kan zijn. Het volgende citaat luidt dit onderwerp in:

“Bij LVB jongeren met meervoudige problematiek is sprake van een langdurige, vaak blijvende behoefte aan ondersteuning. Zonder hulp kunnen zij zich niet handhaven in sociale situaties. Hierin ligt de kern van hun problematiek en een basis voor een chronische behoefte aan ondersteuning. Er is ondersteuning nodig in de opvoedingssituatie, maar ook later bij de overgang naar een andere levensfase: voor het eerst naar school, de wisseling van basis- naar voortgezet onderwijs, het begin van de puberteit, de eerste baan, wisselen van werk, relaties aangaan en kinderen krijgen. Ondersteuning is ook van belang als zij geconfronteerd worden met spannende of ingewikkelde situaties (ongeval, overlijden van familieleden, delicten of financiële problemen).” (Landelijk Kenniscentrum LVG, 2008)

LVB problematiek

Zoals ik al eerder heb aangegeven, noemt het Landelijk Kenniscentrum LVG (2008) de sociale aanpassing de kern van LVB-problematiek. De LVB jongere heeft moeite met het aangaan en onderhouden van relaties met het gezin, de familie, vrienden, werk, collega's enzovoort ofwel met een omgeving die bestaat uit verschillende contexten. Voor LVB jongeren is het uitermate moeilijk om zich te handhaven in al die contexten. Daarom wordt LVB-problematiek als een contextueel probleem gezien; de inadequate oplossingsstrategieën en het beperkte sociale aanpassingsvermogen verklaren waarom het zo belangrijk is om dit als een contextueel probleem te zien. Het Landelijk Kenniscentrum LVG (2008) geeft aan dat onze maatschappij steeds complexer wordt. De samenleving is gericht op individualisering, verzakelijking en informatisering. Dit komt de positie van de jongeren met een licht verstandelijke beperking niet ten goede. Marginalisatie valt te verwachten wanneer het de LVB jongeren niet lukt om mee te komen. Dit zorgt ervoor dat de kinderen zich buiten gesloten voelen en in een isolement raken, met als gevolg dat zij als reactie daarop agressie en mogelijk zelfbeschadigend gedrag laten zien. De afstand tussen mogelijkheden van de LVB jongeren en de eisen van de maatschappij wordt nog groter wanneer er geen sprake is van passende begeleiding en opvang. Dat versterkt hun marginale positie des te meer en de gedragsproblemen die daardoor ontstaan, leveren geen positieve bijdrage aan de verslechterde positie. De verzwakte maatschappelijke positie van de LVB jongeren wordt duidelijk zichtbaar door een sterk groeiende zorgaanvraag.

Het netwerk Gewoon meedoen (2012) benadrukt daarentegen juist dat jongeren met een LVB prima kunnen participeren in de maatschappij. Om dit mogelijk te maken, hebben zij wel de juiste ondersteuning nodig van hun sociale netwerk, gespecialiseerde voorzieningen zoals speciaal onderwijs en algemene voorzieningen zoals Centra voor Jeugd en Gezin (CJG), welzijnswerk, algemeen maatschappelijk werk enzovoort. Ik kan me vinden in beide

visies. Enerzijds ben ik het eens met het Landelijk Kenniscentrum LVB en zie ik de complexiteit van de samenleving, die mogelijk te veel vraagt van LVB jongeren waardoor hun zorgbehoefte stijgt. Anderzijds ben ik van mening dat er voldoende mogelijkheden zijn voor LVB jongeren om te kunnen participeren in de samenleving, met hulp van de juiste personen en instellingen. Op de visie van het netwerk Gewoon meedoen kom ik in de aanbevelingen nog terug.

De integratieve benadering

In de hulpverlening aan LVB jongeren is de integratieve benadering het uitgangspunt. De integratieve benadering (Došen, 2008) wordt breed aangehangen binnen de zorg aan jongeren met een LVB. Volgens dit model is (psychiatrische) problematiek bij LVB jongeren het resultaat van een combinatie van biologische, psychologische, sociale en ontwikkelingsfactoren. Het belangrijkste uitgangspunt is dat de behandeling gericht is op verbetering van de kwaliteit van leven en niet op symptoombestrijding. Er kan bij jongeren met een LVB alleen van succesvolle interventies gesproken worden als de interventies ervoor zorgen dat het leed verminderd wordt en gericht zijn op het aanleren van nieuwe vaardigheden. De integratieve benadering is een veelomvattend model dat algemene richtlijnen geeft voor de behandeling van jongeren met een LVB. Došen (2008) noemt een aantal specifieke aandachtspunten, met betrekking tot de inhoud en organisatie van de zorg, die hieruit voortvloeien:

- Aansluiten bij het niveau van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongere.

Jongeren met een LVB hebben een lager sociaal-emotioneel ontwikkelingsniveau dan hun kalenderleeftijd aangeeft. Daarom is het uiterst belangrijk om jongeren met een LVB op het juiste niveau aan te spreken. Wanneer dit niet gebeurt, wordt de LVB jongere overvraagd, waardoor de emotionele druk toeneemt. Dit ondermijnt de effectiviteit van de behandeling.

- Bieden van een veilige omgeving.

Psychiatrische en gedragsproblematiek is vaak een resultaat van een ongunstige interactie tussen de LVB jongere en de fysieke en sociale omgeving. Daarom is het van groot belang altijd te letten op deze interactie. De rol van hulpverleners en ouders bij het vormgeven van het juiste (pedagogische) klimaat is essentieel. Pas als het gedrag van de hulpverlener of ouder verandert, kan er verandering in het gedrag van de jongere bewerkstelligd worden.

- Teamwork.

Het is belangrijk dat hulpverleners te werk gaan vanuit een gezamenlijke visie en werkwijze. Het vertrekpunt daarbij vormen de beleving, motieven en drijfveren van de jongere. Een stabiel team van hulpverleners is van wezenlijk belang. Het team moet bestaan uit gekwalificeerde hulpverleners en mag niet te veel wisselen.

Dagelijks handelen van de professional

Neijmeijer, Moerdijk Veneberg & Muusse (2010) geven aan dat er, wanneer het gaat om de zorg voor jongeren met een LVB, een groot beroep wordt gedaan op hun hulpverleners. Als het gaat om het vormgeven van de dagelijkse begeleiding, daginvulling en dagstructuur hebben hulpverleners een belangrijke taak. De belangrijkste aandachtspunten daarbij zijn het aansluiten bij het sociaal-emotionele niveau van de jongere en het bieden van een veilige omgeving. Voor het dagelijks handelen betekent dit volgens Neijmeijer et al. (2010) concreet het volgende:

- Opbouwen van een vertrouwensband

Het opbouwen van een vertrouwensband is uitermate belangrijk als je een veilige situatie voor de jongere wil kunnen creëren. Sleutelbegrip daarbij is warme bejegening, waarin acceptatie, empathie en begrip een groot aandeel hebben. De hulpverlener kan een hechtingsfiguur worden voor de jongere en daarom is het uiterst belangrijk dat hulpverleners zo min mogelijk wisselen. Indien de hulpverlener tot hechtingsfiguur is omgedoopt, kan dit bijdragen aan het aanleren van vaardigheden. Dit komt doordat jongeren nu eenmaal gevoeliger zijn voor de goed- en afkeuring van de hechtingsfiguur.

- Communicatie

De manier van communiceren van de hulpverlener dient aangepast te worden aan het niveau van de LVB jongere. Het is belangrijk om te spreken in eenvoudige, bondige en concrete taal. Daarbij moet er wel opgelet worden dat het niet te kinderachtig wordt, want dan lijkt het alsof de jongere niet serieus genomen worden. Daarnaast is het van belang om langzaam te spreken, veel te herhalen en te controleren of de jongere het begrepen heeft. Abstracte begrippen moet zoveel mogelijk worden vermeden en mondelinge communicatie kan eventueel ondersteund worden met visueel materiaal.

- Structuur bieden

LVB jongeren zijn enorm gebaat bij een heldere structuur. Daarom is het belangrijk dat de dagelijkse gang van zaken duidelijk en voorspelbaar is. De jongeren moeten een concrete dagbesteding en dagprogramma hebben. Daarnaast moet voor de jongeren duidelijk zijn wat er van hen verwacht wordt, dus heldere huisregels en sociale omgangsregels worden aanbevolen. Tot slot moet de structuur van de behandeling duidelijk zijn en daarbij is het belangrijk dat er kleine, haalbare stappen worden gezet.

- Trainen van vaardigheden

Het trainen van praktische en sociale vaardigheden is onderdeel van de dagelijkse begeleiding aan LVB jongeren. Ze leren en denken heel concreet en daar moet rekening mee gehouden worden. Leren vanuit teksten en gesprekken werkt dus minder goed. LVB jongeren leren door iets te doen en daarom is het belangrijk hen zo veel mogelijk in de praktijk te laten doen. Omdat de jongeren moeite kunnen hebben met het generaliseren van het geleerde naar een nieuwe situatie, wordt aangeraden hier extra aandacht aan te besteden.

- Positieve, competentiegerichte benadering

Door aan te sluiten bij de interesses en mogelijkheden van de LVB jongere, kun je hem gemotiveerd houden. Een steunende en positieve benadering en aansluiting zoeken bij de mogelijkheden in plaats van bij de beperking van de jongere, leidt tot uitbouw van de competenties en het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden.

Wit, Moonen & Douma (2011) hebben, op verzoek van het Landelijk Kenniscentrum LVG, uitvoerig literatuuronderzoek verricht en verdiepende interviews met professionals afgenomen. Dit heeft geleid tot het ontstaan van 'de Richtlijn Effectieve Interventies LVB'. In deze richtlijn worden aanbevelingen gedaan voor het ontwikkelen, aanpassen en uitvoeren van interventies, die gericht zijn op LVB jongeren. Het gaat om de volgende zes uitgangspunten:

- Uitgebreidere diagnostiek
- Afstemmen van de communicatie
- Concreet maken van de oefenstof
- Voorstructureren en vereenvoudigen
- Netwerk en generalisatie
- Veilige en positieve leeromgeving

Naar mijn idee komt dit grotendeels overeen met de uitgangspunten die Neijmeijer et al. (2010) noemden. Bovenstaande punten kwam ik ook regelmatig tegen bij andere instellingen, zoals Idris, en daaruit concludeer ik dat zij de belangrijkste uitgangspunten vormen van de begeleiding aan LVB jongeren.

3.4 Ondersteuning bieden aan een licht verstandelijk beperkte jongere

In de vorige paragraaf heb ik omschreven welke vormen van begeleiding gewenst zijn bij LVB jongeren en welke uitgangspunten er gelden. In deze paragraaf bespreek ik de manier waarop de hulpverlener met de LVB jongere kan communiceren en welke grondhoudingen en manieren van bejegenen gewenst zijn.

In de folder van Lijn 5 (z.d.) staat aangegeven op welke manier ouders kunnen communiceren met hun LVB jongere. Ik denk dat deze tips en adviezen evengoed gelden voor hulpverleners, omdat zij in de basis hetzelfde willen: aansluiten bij de jongere en hem

ondersteuning bieden. Idris (2010) benoemt op haar brochure dezelfde tips en adviezen als Lijn 5. Ze staan in onderstaande kolom weergegeven.

Communicatie
• Gebruik eenvoudige, korte zinnen en leg veel uit.
• Gebruik niet meer dan één boodschap, vraag of opdracht in een zin.
• Geef de tijd om een vraag te beantwoorden.
• Check of uw boodschap, vraag of opdracht begrepen is. Niet alleen vragen of iets is begrepen, maar laat het kind in eigen woorden vertellen wat is gevraagd of uitgelegd.
• Let op uw taalgebruik. Uitspraken als “Doe niet zo dom” of “Doe eens gewoon” komen hard aan, zijn onduidelijk en worden vaak letterlijk genomen.
• Leg nooit meer dan 2 à 3 keuzes voor.
• Vermijd vage woorden als “zo, misschien, straks, even en gewoon”.
• Bied houvast door precies aan te geven wat én wanneer er iets gebeurt.
• Benoem de emoties die u ziet bij het kind en eventueel uw eigen emoties.
• Complimenteer wat het kind kan, want dit versterkt de eigenwaarde.
• Zeg niet alleen tegen het kind wat het niet moet doen, maar zeg ook meteen wat het wel moet doen.
• Stel waarom-vragen en geef het kind de ruimte om uit te leggen waarom hij/zij iets doet. Leg daarna rustig uw visie uit.

Bron: Lijn 5 (z.d.) en Idris (2010)

Ook de manier waarop ouders en hulpverlener de jongere bejegenen, mag volgens Lijn 5 (z.d.) niet vergeten worden. Belangrijk daarbij is om de jongere serieus te nemen, goed naar hem te luisteren en hem voor te bereiden op nieuwe of lastige situaties. Dit kan men doen door dingen voor te doen of met de jongere te oefenen. Tot slot wordt geadviseerd om bij lastige situaties gebruik te maken van een stappenplan. Bijvoorbeeld bij ‘de tafel dekken’, een opdracht die meerdere handelingen omvat, is het handig om een eenvoudige stap-voor-stap uitleg op te schrijven. Expertisecentrum De Borg (2011) noemt exact dezelfde tips omtrent de bejegening. Ook Idris (2010) geeft deze tips en voegt daar nog twee dingen aan toe. Allereerst is het belangrijk om aan te geven op welke manier de jongere regie heeft over het eigen leven en om hem mee te laten beslissen in zaken aangaande het wonen en leven. Ten tweede is het gewenst om bij conflicten, overlast en ergernis aanwijzingen te geven voor ander gedrag en te bespreken hoe dit gedrag eigen gemaakt kan worden. Ik denk dat alle tips een concreet beeld geven van de gewenste vorm van bejegening. De tips van de diverse instellingen overlappen elkaar, wat in mijn ogen zorgt voor betrouwbaarheid, en daarom heb ik ervoor gekozen ze hier neer te zetten.

Lijn 5 (z.d.), expertisecentrum De Borg (2011) en Idris (2010) geven hetzelfde advies aan ouders en hulpverleners over een aannemen van de gewenste houding tegenover jongeren met een LVB. Dit staat in onderstaande kolom weergegeven.

Houding en gedrag
• Neem de tijd.
• Wees consequent en voorspelbaar in je gedrag.
• Wees duidelijk in wat je verwacht en wat mogelijk is.
• Wees ondersteunend en biedt wat extra hulp.
• Voel je gerust betrokken, maar laat je niet meeslepen in alle problematiek (nuchtere houding met humor)
• Zorg voor een vaste, concrete en overzichtelijke dagindeling.

Bron: Lijn 5 (z.d.), expertisecentrum De Borg (2011) en Idris (2010)

In mijn beleving zijn dit concrete tips, die goed weergeven welk gedrag er van de hulpverlener gewenst wordt. Ze lijken mij te behoren tot de basale grondhouding van de hulpverlener.

Op haar folder vermeldt Lijn 5 (z.d.) dat normaal begaafde jongeren iets leren door herhaling. Eerdere ervaringen vormen de basis voor het beoordelen van nieuwe situaties. Bij jongeren met een LVB werkt dit anders, zij hebben hier moeite mee. Dat zorgt ervoor dat ze de wereld als onveiliger en chaotischer ervaren, wat vervolgens weer onrustig gedrag bij hen oproept. Iedereen leert door herhaling, dus ook jongeren met een LVB. Voor hen duurt het echter langer om iets te begrijpen. Ze hebben meer uitleg nodig, het liefst vooraf, en moeten het vaker herhalen. Een begeleider kan de jongere ondersteunen door de situatie overzichtelijk te maken en door veel uitleg te geven. Dit biedt veiligheid.

Tot slot geeft Stichting MEE (2012) nog een aantal tips mee betreffende het reageren op iemand met een LVB:

- Communicatie

Het is de hoofdregel om er, tijdens een gesprek met een LVB jongere, op te letten dat de communicatie eenvoudig, concreet en duidelijk is. Maak gebruik van korte zinnen, vermijd lastige woorden en beeldspraak, geef één opdracht tegelijk en beperk de keuzemogelijkheden tot maximaal drie.

- Controleren

Het is van groot belang om aan het einde van het gesprek te controleren of de boodschap goed is overgekomen. Door de jongere de boodschap in zijn eigen woorden te laten herhalen, kan dit gecheckt worden. Wanneer er afspraken gemaakt moeten worden, zoek dan samen naar een manier om dit te doen. Zorg er daarbij voor dat er niet te veel tijd tussen zit, anders vergeet de jongere de afspraak.

- Gedrag

De ander respectvol en gelijkwaardig benaderen is ontzettend belangrijk evenals het opbrengen van geduld en het serieus nemen van de ander.

Conclusie

Er kan gesproken worden van een LVB als een jongere een IQ tussen de 50 en 85 heeft en er sprake is van een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Dit gaat vaak gepaard met bijkomende problematiek zoals leerproblemen en een psychiatrische stoornis. Kinderen met een LVB kunnen hun beperking goed verbergen. Toch zijn er voldoende manieren om een LVB te herkennen. Zo hebben LVB jongeren bijvoorbeeld moeite met het begrijpen van gesproken taal. In de hulpverlening aan LVB jongeren werkt men vanuit de integratieve benadering. Uitgangspunten daarvan zijn het bieden van een veilige omgeving, teamwork en het aansluiten bij het niveau van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongere. De professional kan de jongere ondersteuning bieden door te letten op zijn houding, gedrag en manier van communicatie. In de communicatie is het vooral belangrijk om duidelijk te zijn in het taalgebruik. De vraag is nu hoe dit er in de begeleiding concreet uit gaat zien. De interviews met de experts zullen hier mogelijk een antwoord op kunnen geven.

4. Methoden

In dit hoofdstuk behandel ik de methoden die ik heb gebruikt voor het veldonderzoek. Daarbij komen onder andere de methoden van observeren, interviewen en analyseren aan bod. Ik zal van start gaan met het toelichten van de benodigde databronnen.

4.1 Databronnen

Om (goed) onderzoek te kunnen verrichten, zal ik gebruik maken van meerdere databronnen. Migchelbrink (2005) noemt in zijn boek een aantal databronnen waarvan men gebruik kan maken voor het onderzoek. Voor mijn onderzoek kies ik voor: individuele personen, literatuur en mediaproducten (internet).

Onder individuele personen verstaat Migchelbrink (2005) informanten en respondenten. Respondenten legt hij uit als personen die men kan aanspreken op de persoon zelf, om gegevens over hemzelf, zijn opvattingen, ideeën e.d. te krijgen. Informanten zijn volgens hem sleutelfiguren en deskundigen, maar bijvoorbeeld ook personeelsleden en leidinggevendenden. Deze personen kan men aanspreken als persoon met kennis/gegevens over andere personen en/of zaken buiten hemzelf. Van beiden zal ik gebruikmaken.

Bij de interviews zal ik me vooral richten op deskundigen (dus informanten) en daarbij is mijn keuze gevallen op medewerkers van de volgende drie instellingen: Ipse de Bruggen, Stichting MEE en Pameijer. Per organisatie ga ik twee tot drie mensen interviewen. Bij Ipse de Bruggen zal ik twee activiteitenbegeleiders en een teamleider interviewen, bij Pameijer interview ik twee pedagogisch medewerkers en bij Stichting MEE interview ik een orthopedagoog en een teamleider. Dit brengt me op een totaal van zeven interviews. Daarnaast zal ik twee pedagogisch medewerkers, een teamleider en twee LVB jongeren van leefgroep Moria interviewen over hun eigen ervaringen; zij vormen daarmee mijn respondenten. In totaal zal ik dus twaalf personen interviewen.

4.2 Methoden van observeren en interviewen

In deze paragraaf ga ik de methoden van observeren en interviewen behandelen en daarbij begin ik met de methoden van observeren.

- Observeren: participatie, ongestructureerd, onverhuld.

Volgens Migchelbrink (2005) kun je participierend en niet-participierend observeren. Participierend observeren houdt in dat de observator zelf deelneemt aan de observatie. Ik kies hiervoor omdat ik dit zelf het prettigst vind en omdat ik verwacht dat ik zo meer uit mijn observatie kan halen dan wanneer ik er niet aan zou deelnemen. Het geeft me de gelegenheid de motieven van het handelen te achterhalen. Migchelbrink (2005) geeft aan dat je gestructureerd en ongestructureerd kunt observeren. Dat laatste houdt in dat van tevoren niet precies bekend is wat voor informatie de observator uit de observatie wil halen. Mijn keuze is op ongestructureerd gevallen, omdat ik vooraf niet precies weet welke informatie ik wil hebben. Ik weet wel dat de observatie alleen bedoeld is voor mijn eigen beeldvorming. Daarbij richt ik me op enkele thema's, zoals de communicatie tussen de pedagogisch medewerkers en de jongeren met een LVB. Tot slot noemt Migchelbrink (2005) dat observaties verhuld en onverhuld kunnen zijn. Onverhuld betekent dat de observator zichzelf bekend maakt als onderzoeker. Ik kies voor onverhulde observatie omdat ik denk dat het beter is voor de jongeren met een LVB als zij weten wat ik op de groep kom doen. Uit ervaring weet ik dat het voor jongeren met een LVB van belang is dat je duidelijk bent over wat ze (van jou) kunnen verwachten. De mogelijkheid is er dat iedereen, inclusief pedagogisch medewerkers, zich dan anders zal gaan gedragen, maar ik weet ook dat dit gedrag nooit langer dan een half uur zal duren. Daarna zal iedereen zich weer 'normaal' gaan gedragen, omdat men dan gewend is aan mijn aanwezigheid. Ik zal eenmalig op de leefgroep observeren, zodat ik voor mezelf een helder beeld kan schetsen van de situatie op de leefgroep. De observatie is enkel voor mijn eigen

beeldvorming en in mijn ogen is een eenmalige observatie voldoende om een beeld kunnen krijgen van de situatie zoals die nu op de leefgroep is.

- Ondervragen: individueel, mondeling & face to face, halfgestructureerd.

Volgens Migchelbrink (2005) kun je mensen individueel of in groepsverband ondervragen. Individueel ondervragen heeft mijn voorkeur omdat ik dan de mogelijkheid heb om dieper in te gaan op bepaalde onderwerpen, redeneringen, motieven enzovoort. Migchelbrink (2005) noemt twee vormen van ondervraging: mondeling tegenover schriftelijk en face to face tegenover niet-lijfelijk. Ik kies voor mondelinge face to face ondervraging omdat ik dit zelf het fijnst vind. Er is interactie tussen mij en de respondent en ik kan direct reageren op wat de respondent zegt (en vice versa). Dat biedt meer mogelijkheden tot verdieping. Tevens kan ik doorvragen als iets niet helder is of als ik niet voldoende antwoord op mijn vraag heb. Tot slot geeft Migchelbrink (2005) aan dat je gestructureerd, halfgestructureerd en ongestructureerd kunt ondervragen. Ik wil dit het liefst halfgestructureerd doen, enerzijds omdat ik dan vooraf duidelijk heb welke informatie ik precies uit de interviews wil halen, anderzijds omdat het enige ruimte open laat tot herfraseren van de vraag en de respondent de mogelijkheid geeft om zijn antwoorden toe te lichten. Indien nodig zal ik ook gebruik maken van niet-lijfelijke schriftelijke interviews. Dit wil ik inzetten wanneer er personen zijn die ik graag wil interviewen maar waarmee het niet mogelijk is om een afspraak te maken o.i.d. Deze personen zal ik schriftelijk benaderen om hen alsnog te kunnen interviewen.

Voor het ondervragen kun je diverse vormen van vraagsoorten gebruiken. Heerink (2009) noemt de volgende soorten: open en gesloten vragen, directe en indirecte vragen en tot slot, suggestieve en waarde vrije vragen. Bijna al deze vormen zal ik gaan gebruiken; dit zal afhankelijk zijn van de persoon die interview en de informatie die ik wil vergaren. Open vragen kunnen me helpen een onderwerp aan de orde te stellen zonder de respondent te veel te beïnvloeden, gesloten vragen helpen me concrete informatie verkrijgen. Directe vragen helpen me direct op mijn doel af te streven, indirecte vragen kunnen in een ruimer kader worden geplaatst. Suggestieve vragen leiden tot een antwoord dat ik wil horen en dat is niet het soort vraagsoort dat ik wil gebruiken, want ik wil er zo objectief mogelijk in staan. Waarde vrije vragen zal ik juist wel gebruiken omdat ze de respondent vrij laten om zijn/haar eigen beleving te benoemen.

Ik zal verschillende soorten interviews afnemen met verscheidene doeleinden. Bij de interviews van de teamleiders van de verschillende instellingen én van leefgroep Moria zal ik me richten op verkenning en op inzicht verkrijgen in de problematiek. Met problematiek bedoel ik: 'Waarom komen de LVB jongeren terecht bij een instelling waar zij niet horen? Wat betekent dit voor de jongeren zelf? Wat zou daar mogelijk aan veranderd kunnen worden? Hoe zit het met het beleid? Wat voor invloed hebben instellingen hier zelf op?'. Deze interviews zullen inhoudelijk op meso-, en macroniveau gericht zijn.

De interviews met de pedagogische medewerkers en de orthopedagoog van de diverse instellingen zullen gericht zijn op het beroepsproduct. Uit deze interviews wil ik de praktische informatie halen over hoe je kunt aansluiten bij LVB jongeren en op welke manier je begeleiding aan de jongeren kunt bieden.

Voor de interviews met de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria zal ik me richten op hun eigen ervaringen en ideeën. Daarbij wil ik achterhalen hoe zij staan tegenover de komst van LVB jongeren op leefgroep, hoe ze hiermee omgaan en wat hun mening is over het beleid van Stek omtrent dit onderwerp.

Tot slot wil ik met behulp van de interviews met de LVB jongeren meer zicht krijgen op hun eigen ervaringen en ideeën. Ik ben benieuwd naar hoe zij het leven op de leefgroep en de hulpverlening van Stek ervaren. Uiteraard zal ik hierbij goed letten op mijn vraagstelling en expliciet rekening houden met het denkniveau van de jongeren.

4.3 Kwalitatief onderzoek

Baarda, de Goede & Teunissen (2005) geven aan dat er twee vormen van onderzoek bestaan: kwalitatief en kwantitatief. In kwantitatief onderzoek richt men zich op cijfers en getallen; het is gestandaardiseerd en gestructureerd. Bij kwalitatief onderzoek gaat het juist niet om het in kaart brengen van cijfers, maar om het verkennen en inzichtelijk maken van een thema of vraagstuk. De beschrijving en interpretatie van problemen in de onderzoekssituatie (op microniveau) staan voorop, samen met het ontwikkelen van een beroepsproduct. Ik zal me niet bezighouden met cijfers, maar juist met het verkennen en inzichtelijk maken van de problematiek op leefgroep Moria. Wanneer ik voldoende kennis heb vergaard en de situatie inzichtelijk heb gemaakt, kan ik starten met het ontwikkelen van het beroepsproduct. Tot slot wil ook aanbevelingen kunnen doen, die meer omvatten dan alleen het beroepsproduct op microniveau. Ik vermoed dat er ook voldoende valt aan te bevelen op meso-, en macroniveau en daarbij denk ik aan de vraag of LVB jongeren eigenlijk wel op een reguliere leefgroep zoals Moria horen.

4.4 Betrouwbaarheid & validiteit

Om van een goed onderzoek te kunnen spreken, moet het aan een aantal eisen voldoen en die eisen komen in deze paragraaf aan bod. Baarda et al. (2005) geven aan dat een goed onderzoek zowel betrouwbaar als valide moet zijn. Betrouwbaarheid houdt volgens hen in dat de uitkomsten van de metingen onafhankelijk van het toeval moeten zijn. Wanneer je iets verschillende keren meet, moeten de uitkomsten iedere keer hetzelfde zijn of zo min mogelijk verschillen. Hoe kleiner de verschillen in uitkomsten zijn, hoe betrouwbaarder de meting is. Validiteit, ook wel geldigheid genoemd, betekent volgens hen dat je meet wat je beoogt te meten. Het heeft te maken met de juistheid van de onderzoeksbevindingen. Het gaat om de vraag in hoeverre de onderzoeksbevindingen een goede weergave vormen van datgene wat zich feitelijk in de praktijk afspeelt.

Betrouwbaarheid wil ik bereiken door een diversiteit aan experts te interviewen over de kenmerken van LVB en begeleiding aan LVB jongeren, het aanleren van vaardigheden en het ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens. Hoe meer de individuele antwoorden van de specialisten overeenkomen, hoe betrouwbaarder de uitkomsten zijn. Meer betrouwbaarheid zal ik niet kunnen bereiken omdat ik kwalitatief onderzoek ga verrichten en volgens Baarda et al. (2005) is, bij kwalitatief onderzoek, de onafhankelijkheid van toeval niet zonder meer een pluspunt. Bij kwalitatief onderzoek wil je openstaan voor het onverwachte en niet met voorgestructureerde instrumenten werken.

Validiteit wil ik bereiken door datgene te meten dat relevant is voor de onderzoeksopzet. Ik ga bijvoorbeeld dus niet meten wat oorzaken van ruzies tussen jongeren met een LVB onderling zijn en hoe vaak ik deze oorzaken terug zie op de leefgroep. Dit zal ongetwijfeld een goed onderzoek zijn, mits ik in kaart wil brengen waar jongeren met een LVB onderling vastlopen in hun communicatie en hoe vaak dit voorkomt op de leefgroep (kwantitatief onderzoek). Ik zal me gaan richten op begeleiding die de pedagogisch medewerkers aan de jongeren met een LVB kunnen bieden. Middels interviews en literatuur zal ik gaan uitzoeken welke manier van begeleiden aansluit bij jongeren met een LVB en hoe je ze succesvol vaardigheden kunt aanleren en kunt ondersteunen in het uiten van behoeften en gevoelens. Tips van experts zullen me daarbij gaan helpen.

4.5 Manieren van analyseren

Tot slot is het van belang om in deze paragraaf te vermelden op wat voor manieren ik de databronnen zal gaan analyseren. Omdat het gaat om een aantal van twaalf mondelinge interviews, onder andere met de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria en andere deskundigen van Ipse de Bruggen, Pameijer en Stichting MEE, zou ik deze normaal gesproken volledig moeten uitschrijven. Heerink, Pinkster & Bratti-van der Werf (2009)

noemen dit transcriberen¹¹. Omdat het enorm veel werk is, zal ik ze niet volledig uitschrijven, maar per antwoord de kern eruit halen. Om de betrouwbaarheid te vergroten, zal ik daarbij gebruik maken van geluidsopnames. Op deze manier kan ik de interviews terugluisteren en zo letterlijk mogelijk noteren wat er is gezegd. De observatie zal ik gaan analyseren aan de hand van de informatie die ik uit de interviews en het literatuuronderzoek heb verkregen.

Conclusie

Voor het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de volgende databronnen: individuele personen, literatuur en mediaproducten (internet). De methoden die ik in heb gezet, zijn een eenmalige observatie op de leefgroep en interviews met verschillende LVB experts. Met behulp van deze twee methoden verwacht ik antwoord te kunnen geven op de probleemstelling. Het onderzoek is kwalitatief van aard en zal zowel valide als betrouwbaar moeten zijn. De observatie en interviews zullen zo volledig mogelijk worden uitschrijven. Bij de interviews heb ik gekozen voor het maken van geluidsopnames. Zullen de uitkomsten van het veldonderzoek voldoende informatie opleveren om antwoord te kunnen geven op de probleemstelling?

¹¹ Transcriberen betekent dat je letterlijk moet uitschrijven wat er is gezegd, hoe het is gezegd (met commentaar tussen vierkante haakjes) en of er stiltes vielen.

5. Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk komen de onderzoeksresultaten van de observatie en de interviews naar voren. Vervolgens ga ik de uitkomsten analyseren en vergelijken met de literatuur. De observatieuitkomsten komen als eerste aan bod.

5.1 Observatieuitkomsten

In deze paragraaf zal ik mijn bevindingen over de eenmalige observatie op leefgroep Moria samenvatten. Voor de observatie heb ik geen gebruik gemaakt van een observatieformulier, ik heb enkel wat punten opgeschreven waar ik op wilde letten. Deze punten volgen na de uitgewerkte observatie, die hieronder staat beschreven. In verband met de privacy van de jongeren heb ik hun namen afgekort tot de eerste letter van hun voornaam.

Observatie

Op maandag 18 maart 2013 kwam ik om 15.00 aan op de leefgroep. Er waren al twee jongeren terug van school, de andere zes zouden tussen 15.15 en 16.00 thuiskomen. Op de groep waren twee pedagogisch medewerkers aanwezig, genaamd Vera en Mimoun. Mijn observatie zou plaatsvinden tussen 17.00 en 18.30, omdat alle jongeren dan aanwezig zouden zijn voor het diner. Voordat het diner plaatsvond, heb ik Mimoun geïnterviewd. In de rest van de tijd, tot aan de observatie, heb ik alle indrukken op me af laten komen en gelet op de sociale interactie tussen de (LVB) jongeren onderling en de (LVB) jongeren en de pedagogisch medewerkers.

Van Mimoun had ik begrepen dat er momenteel drie jongeren, genaamd O., G. en K., met een LVB op de groep zitten. Aan deze jongeren heb ik extra aandacht besteed. Van O. en G. viel het mij niet op dat ze een LVB hebben. Ze gedroegen zich, in mijn beleving, net zoals de rest van de kinderen van de groep: een beetje brutaal, een tikkeltje ongeïnteresseerd en bijzonder actief. Het is dat mij verteld is dat ze een LVB hebben, want qua gedrag weken ze, in mijn ogen, niet af van het gedrag van de andere jongeren. G. heb ik in totaal slechts een kwartier gezien want zij had dansles en moest daardoor het avondeten overslaan. O. was wel aanwezig maar hij was een groot deel van de tijd buiten op de trampoline of zat achter de computer, dus hem heb ik alleen tijdens het diner goed kunnen waarnemen. Daar kom ik later nog op terug. Van de jongere K. viel het mij wel op dat ze een LVB heeft. Toen ik haar zag, kreeg ik gelijk het gevoel dat er iets met haar was en ik moest daarbij direct aan autisme denken. In mijn eerstejaarsstage heb ik veel met kinderen met autisme gewerkt en op den duur word je steeds beter in het herkennen ervan. Uiteraard wil dit niet zeggen dat ze autistisch is, maar hiermee wil ik laten zien dat haar manier van doen en laten opvallend was. Tijdens het diner kwam dit goed naar voren.

Op de groep is de regel dat er om 17.45 wordt gegeten. K. was niet aanwezig en Mimoun gaf aan dat K. de regel kende en zei tegen Vera dat het K. niet interesseerde of ze op tijd was of niet. Mimoun leek geïrriteerd door het te laat komen van K. Dit idee kreeg ik omdat hij boos opkeek en op een boze toon aangaf dat K. pas mocht eten als iedereen aan tafel uitgegeten was. K. kwam rond 18.00 binnen. Mimoun gaf aan dat zij te laat was, de regel kende en pas mocht gaan eten als iedereen aan tafel klaar was. K. negeerde dit en ging op haar plek aan tafel zitten. Ze zei dat het haar niet 'boeide'. Mimoun reageerde daarop door op te staan en haar bord met eten van tafel te halen. Hij herhaalde nogmaals wat hij daarvoor had gezegd. K. leek boos, zei luidkeels dat ze honger had en vloekte. Mimoun zei dat ze op de bank moest gaan zitten en dat hij haar zou roepen als ze mocht komen eten. K. ging stampvoetend naar de bank en trok een boos gezicht. Ze deed haar headphones op. Tijdens het eten trok ze meerdere malen de aandacht naar zich toe. Twee keer schreeuwde ze dat iedereen door moest eten omdat ze honger had, maar dit werd genegeerd door de pedagogisch medewerkers. Eén keer liep ze naar de tafel en zei met een boos gezicht dat iedereen moest stoppen met lachen en door moest eten. Mimoun stuurde haar weer terug naar de bank en ze liep stampvoetend weg. Een andere keer zette ze haar muziek heel hard

en deed haar headphones af, waardoor iedereen de muziek kon horen. Mimoun zei dat ze daarmee moest ophouden en dit deed ze, maar ze vloekte er wel iets bij.

Tijdens het eten heb ik ook op het gedrag van O. gelet. Hij liet haantjesgedrag zien, want hij trok voortdurend de aandacht naar zich toe door luid te praten en te lachen en hield zich bezig met grootspraak. Hij richtte zijn aandacht voornamelijk op twee andere meiden en ze hadden voortdurend oogcontact, ook wanneer er niet gepraat werd. Ze leken elkaar uit de tent te lokken door iets te zeggen, elkaar daarna aan te staren en te grijnzen en te wachten op een reactie van de ander. Ook leek hij de leiding uit te dagen, want hij had overal een weerwoord op en leek steeds een discussie te zoeken door niet te stoppen met praten wanneer hem dat gevraagd werd. Toen iedereen klaar was met eten en opstond, riep Mimoun K. en zei dat ze ook mocht eten. K. vloog overeind en ging aan tafel zitten eten. Mimoun begon de tafel af te ruimen. Het was inmiddels 18.30 en mijn observatie was voorbij. Ik ging O. interviewen en na dat interview was K. aan de beurt. Ik weet niet of Mimoun nog met K. in gesprek is gegaan over het te laat komen. Van Vera had ik begrepen dat iedere jongere voor het slapen gaan ongeveer tien minuten één-op-één tijd heeft met een begeleider. Ik ga ervan uit dat het te laat komen van K. met haar is besproken.

De observatiepunten

Hoe is het contact tussen de pedagogisch medewerkers en de normaal begaafde jongeren?
In mijn ogen is het contact goed. De jongeren kletsen met de pedagogisch medewerkers over de gebeurtenissen van die dag en dergelijke. De pedagogisch medewerkers doen spelletjes met de jongeren. Soms maken ze grapjes met elkaar, maar de pedagogisch medewerkers kunnen ook streng zijn, bijvoorbeeld wanneer een jongere iets doet wat niet mag. Dan krijgen zij direct een waarschuwing. Ze lijken een goede band met elkaar te hebben, want de sfeer op de groep voelde gezellig aan.
Hoe is het contact tussen de pedagogisch medewerkers en de LVB jongeren?
Voor mijn gevoel was dit contact precies hetzelfde als met de normaal begaafde jongeren, zoals hierboven staat omschreven.
Hoe reageren de pedagogisch medewerkers op de normaal begaafde jongeren, wanneer zij iets doen wat niet mag of wanneer zij niet luisteren?
De jongere krijgt twee waarschuwingen en bij de tweede waarschuwing wordt aangegeven dat dit de laatste waarschuwing is en dat ze de volgende keer naar hun kamer moeten, bijvoorbeeld om na te denken of af te koelen. Bij niemand is het zover gekomen dat ze naar de kamer werden gestuurd, omdat de tweede waarschuwing voldoende was.
Hoe reageren de pedagogisch medewerkers op de LVB jongeren, wanneer zij iets doen wat niet mag of wanneer zij niet luisteren?
Voor mijn gevoel was dit contact precies hetzelfde als bij de normaal begaafde jongeren, zoals hierboven staat omschreven.
Hoe belonen de pedagogisch medewerkers de normaal begaafde jongeren voor goed luistergedrag?
Dit is mij niet duidelijk opgevallen.
Hoe belonen de pedagogisch medewerkers de LVB jongeren voor goed luistergedrag?
Dit is mij niet duidelijk opgevallen.
Wat is het verschil in contact tussen de pedagogisch medewerkers en de jongeren en de pedagogisch medewerkers en de LVB jongeren?
Ik heb geen verschil gezien. Mijn conclusie is dat ze alle jongeren op dezelfde manier benaderen: <i>niet</i> als iemand met een LVB. Ik had verwacht dat ze bij de jongeren met een LVB meer zouden uitleggen en hen op een andere manier zouden benaderen maar dit heb ik niet gezien.

5.2 Interviewuitkomsten

Waar de vorige paragraaf werd gewijd aan de uitkomsten van de observatie, zal deze paragraaf zich richten op de uitkomsten van de interviews. Tien van de twaalf interviews heb ik mondeling afgenomen en opgenomen met een geluidsopnamerecorder. Twee interviews heb ik schriftelijk afgenomen, omdat er binnen korte termijn geen andere optie was. Per interview zal ik weergeven wat de informanten en respondenten hebben aangegeven tijdens de gesprekken. De volledig uitgewerkte interviews kunt u terugvinden in de bijlagen.

Interviews met Stichting MEE

- Orthopedagoog Rianne Cosijn

Rianne werkt als orthopedagoog bij Stichting MEE en in dit werk richt zij zich op de psychodiagnostiek¹² en op het adviseren en ondersteunen van collega's. Rianne gaf aan dat er pas van een LVB gesproken kan worden als er vóór het 18de levensjaar duidelijke signalen van zijn waargenomen. Belangrijk bij het diagnosticeren van een LVB is om te achterhalen hoe het leven van de jongere verlopen is. Ze gaf aan dat, wanneer een jongere een verstandelijke beperking heeft, hier vaak op de basisschool al aanwijzingen van zijn.

Volgens Rianne uit een LVB zich bij iedereen anders, maar zijn er wel een aantal algemene kenmerken. Jongeren met een LVB leren langzamer, zowel op het gebied van school als op het gebied van het aanleren van vaardigheden. Jongeren met een LVB hebben meer herhaling nodig. Leren door herhaling en leren door voordoen-nadoen is, over het algemeen, de leerstrategie die het beste bij deze jongeren past. Rianne gaf aan dat dit geldt voor alles wat men de jongeren probeert te leren. Nog een belangrijk kenmerk is dat het leren voor een grotere vermoeidheid zorgt. Dit is één van de belangrijkste dingen die vergeten wordt. Doordat anderen dit niet zien, worden de jongeren al gauw bestempeld als 'niet-willers'. Op den duur bereiken de LVB jongeren een plafond, zowel door de manier van denken die lastig is, als door 'het niet aankunnen'; dat is overvraging. Daarnaast hebben jongeren met een LVB moeite met abstract denken en de oorzaak-gevolg relatie is iets waar de LVB jongeren op gewezen moeten worden en/of die ze moeten ervaren voordat het 'kwartje valt'. Tot slot zijn het jongeren die leven in het hier en nu. Rianne vertelde dat men, in de huidige maatschappij, de neiging heeft om ergens naartoe te werken. Om dat met jongeren met een LVB te kunnen bereiken, moet er een concreet uitgewerkt stappenplan worden gemaakt. Het kan de jongeren helpen om het visueel te maken. Dit kan per individu verschillen en kies de juiste methode die bij hem past: voor de één zal het voldoende zijn om een lijstje te maken en dingen af te kruisen, voor de ander werken plaatjes of foto's het beste. Wanneer plaatjes als kinderachtig worden ervaren, zal er geen gebruik van worden gemaakt en wordt het doel gemist.

Volgens Rianne laten jongeren met een LVB, wat betreft ontwikkelingsniveau, 'jong' gedrag zien. Dat betekent dat jongeren op het gebied van emoties ook jonger zijn. De basisemoties (boos/blij/verdrietig/bang) zijn vaak goed ontwikkeld, andere emoties zijn minder vanzelfsprekend aanwezig. LVB jongeren moeten leren dat daar nuances in zijn. Ondersteuning bieden bij het uiten van emoties kan een pedagogisch medewerker doen door de jongeren eerst bewust te maken van hun gevoelens en door hen feedback te geven op hoe ze zich zouden kunnen voelen. Daarbij kan gedacht worden aan het uitvragen van de situatie en vragen wat dit met de jongere doet. Rianne adviseert om daarbij eventueel gebruik te maken van pictogrammen. Vervolgens kunnen daar nuances in worden aangebracht. Bijvoorbeeld: als een kind iets heeft goed gedaan, is hij (meestal) blij. Een begeleider kan dan tegen de jongere zeggen: 'Ben je blij? Of ben je ook trots dat je je zwemdiploma gehaald hebt?'. Ook het uiten van behoeften, zoals iets niet willen, acht Rianne lastig voor jongeren met een LVB. Bij een LVB jongere mag men ervan uitgaan dat

¹² Psychodiagnostiek richt zich op het testen van mensen en op het stellen van een diagnose op het gebied van de psychologie

het ontwikkelingsniveau ergens tussen de zes en twaalf jaar ligt. Alle vaardigheden die, qua ontwikkeling, bij basisschoolkinderen horen, passen ook bij LVB jongeren. Op het moment dat dat men vaardigheden van de jongeren verwacht die bij de leeftijd van vijftien tot achttien horen, is er sprake van overvraging van de jongere. De denkcapaciteit van een LVB jongere blijft steken bij een ontwikkelingsniveau passend bij een leerling van eind basisschoolleeftijd.

Om jongeren met een LVB vaardigheden aan te kunnen leren, adviseert Rianne ten eerste om de activiteit op te splitsen in kleine stapjes. Belangrijk daarbij is om de activiteit vaak te herhalen, te controleren en er feedback op te geven. Het is nodig dit net zo lang te herhalen totdat de jongere de vaardigheid zich eigen heeft gemaakt. Door een positieve benadering te hanteren, ook als de LVB jongeren het verkeerd hebben gedaan, blijven ze gemotiveerd. Rianne vertelde dat het misschien kinderachtig lijkt, maar jongeren met een LVB hebben enorm veel baat bij routines. Routines zorgen ervoor dat jongeren het gevoel krijgen dat ze iets kunnen. Die positieve lading is erg belangrijk. Als die routines er eenmaal ingeslepen zijn, is het een vaardigheid die de jongeren beheersen. Over het algemeen kunnen LVB jongeren praktische vaardigheden redelijk generaliseren. Belangrijk daarbij is wel om ze daar bewust van te maken.

Over het algemeen is de dagstructuur belangrijk voor jongeren met een LVB, omdat ze ontzettend afhankelijk zijn van routines. De dagstructuur maakt dit makkelijker voor hen. Het is handig om de dagstructuur visueel te maken, bijvoorbeeld door een pictogrammenbord op te hangen met een klok en tijden erbij. Het is een goed middel dat zorgt voor voorspelbaarheid, wat op haar beurt weer voor rust zorgt. Het helpt ook de begeleiders herinneren aan wat er moet gebeuren.

Volgens Rianne is de beste leeringang de positieve weg. Complimenten zijn tien keer zo krachtig als correcties. Ook is het belangrijk om er alert op te zijn dat de boodschap aan een LVB jongere kort, duidelijk en concreet is. Daarbij is het van groot belang dat men voor herhaling blijft zorgen en niet gaat denken dat de jongere het nu wel weet, want daar zit juist de clou. Tot slot is het belangrijk om er met elkaar over na te denken hoe men de jongeren met een LVB duidelijkheid kan bieden, want hier hebben ze een grotere behoefte aan dan anderen. Het is goed om, als pedagogisch medewerker, star te zijn en je aan het plan te houden. Het is allemaal in het belang van de jongere. Mocht het nodig zijn om af te wijken van het plan, dan is het belangrijk om te zorgen voor uitleg. 'Dus zeg wat je doet en doe wat je zegt!', aldus Rianne.

Tot slot gaf Rianne aan dat Stichting MEE een bijscholing aanbiedt voor professionals. Zij raadt het de professionals van Stek ten eerste aan om deze bijscholing te volgen, omdat het hen ondersteunt in het signaleren van kenmerken van een LVB en hen handvatten biedt voor passende begeleiding aan LVB jongeren.

- Teamleider Erica Hes

Erica is inmiddels twee jaar teammanager. Daarvoor was ze negen jaar werkzaam als maatschappelijk werker, ook bij Stichting MEE. Dat jongeren met een LVB terecht komen bij niet-gespecialiseerde instellingen, heeft volgens Erica een aantal oorzaken. Bij een LVB is het vaak zo dat pas later bekend wordt dat daar bij een jongere sprake van is. De jongere is op dat moment al ergens geplaatst en kan niet makkelijk worden overgeplaatst. Jongeren kunnen hier zelf ook een oorzaak van zijn. Vaak willen ze er niet aan geloven dat ze een LVB hebben, waardoor ze er niet snel voor zullen kiezen om geplaatst te worden bij of overgeplaatst te worden naar een LVB instelling.

Erica vindt het vervelend voor LVB jongeren dat ze mogelijk bij een niet-gespecialiseerde instelling terecht komen. De jongere kan op een plek zitten waar hij niet de juiste begeleiding krijgt en wellicht overvraagd wordt. Vervolgens kan het lang duren voordat bekend wordt dat er sprake is van een LVB. Erica heeft aangegeven dat er binnen instellingen soms ook te

makkelijk gedacht wordt over de LVB of dat er elders te lange wachtlijsten zijn, waardoor een jongere toch bij een andere instelling dan een LVB instelling terecht komt. Dit kan nare gevolgen hebben. Als de LVB niet op tijd wordt herkend of erkend, krijgen de jongeren niet de juiste begeleiding, doen daardoor faalervaringen op en worden overvraagd. Daarom vindt Erica het belangrijk dat professionals de signalen van een LVB tijdig herkennen.

Erica is van mening dat een LVB jongere het meest op zijn plek zit binnen een instelling die expertise heeft op dit gebied en waar medecliënten zitten van hetzelfde niveau. Naar haar idee kunnen de pedagogisch medewerkers van Moria voor korte periode de begeleiding aanpassen aan de LVB jongere, maar de cliënten eromheen kunnen daar niets mee en zij kunnen de cliënt alsnog overvragen. Erica kan zich voorstellen dat het goed is om de pedagogisch medewerkers bij te laten scholen, zeker in gevallen van crisis, maar op de langere termijn acht ze dit niet voldoende.

Volgens Erica kan MEE invloed uitoefenen op het beleid van bovenaf door voorlichting en kennisoverdracht te verschaffen met als doel de LVB leren herkennen. MEE heeft een cursus ontwikkeld, die bedoeld is voor professionals en gericht is op het signaleren van een LVB. MEE onderhoudt korte lijntjes met Bureau Jeugdzorg, zodat op deze manier de doorstroom en -verwijzing sneller kan verlopen. In de praktijk kan dit namelijk nogal lastig zijn en daarom kan het handig zijn om elkaar daarin te ondersteunen.

Door de transitie van de jeugdzorg komt alle regie straks bij de gemeentes te liggen en Erica vraagt zich af hoe dit eruit zal gaan zien. Momenteel wordt er steeds meer gekort op de zorg en worden de wachtlijsten langer. Bij MEE is de wachtlijst momenteel drie maanden. Dat vindt Erica zorgelijk, want gezinnen melden zich vaak pas bij MEE aan als er al sprake is van een uit de hand gelopen situatie. Zij ziet dat er op dit moment vaker crisissen ontstaan binnen gezinnen en dat er vaker sprake is van uithuisplaatsingen. Door de bezuinigingen zullen de crisissen waarschijnlijk toenemen en zullen gezinnen minder snel de juiste hulp krijgen. Ze gaf aan dat er wordt gekort op onder andere het PGB, waardoor er steeds meer bij het gezin komt te liggen. De draaglast wordt steeds groter.

De wachtlijstbegeleiding, die vanuit instellingen wordt geboden, noemt Erica een pluspunt. Deze begeleiding start vast terwijl het gezin nog op de wachtlijst staat. *De zorg is er* en dat vindt ze belangrijk. Volgens haar moet er ook goed gekeken worden naar wat iemand daadwerkelijk nodig heeft. MEE werkt momenteel vanuit de Sociale Netwerk Strategie (SNS) en daarbij wordt het eigen netwerk ingezet en gekeken naar de mogelijkheden daarvan. MEE richt zich op het toekomstperspectief van de cliënt en kijkt naar wat er nodig is om dit te kunnen bewerkstelligen. Het kan zijn dat daar een instelling voor nodig is, het kan ook zijn dat dit niet het geval is en dat de hulp binnen het eigen netwerk kan worden aangeboden. Erica vermoedt dat hier nog veel winst te behalen valt, want als niet iedereen aanspraak zou maken op voorzieningen die hij niet nodig heeft, zou er meer ruimte ontstaan voor mensen die deze wel nodig hebben. De wachtlijsten zouden daardoor ingekort kunnen worden.

Interview met Pameijer

- Combinatie-interview met pedagogisch medewerkers Jeroen van Unen en Josje Delahaije

Josje en Jeroen zijn vorig jaar allebei tegelijk gestart bij Pameijer en zijn inmiddels een jaar werkzaam als pedagogisch medewerkers op een LVB leefgroep. Josje gaf aan dat het lastig kan zijn om een jongere met een LVB te begeleiden, omdat je de LVB niet aan de buitenkant kunt zien. Je ziet een puber van 13 a 14 jaar, maar op sociaal-emotioneel gebied heb je met een kind van 6 a 7 jaar te maken en moet je dus insteken op een lager niveau. Door de puberteit en de hormonen die meespelen, merken de LVB jongeren soms dát je op een lager niveau insteekt en willen ze aangesproken worden op het niveau van een puber. Josje noemde het lastig om daar een balans in te vinden. Een ander belangrijk punt is dat jongeren

met een LVB in vriendschappen met leeftijdsgenoten heel beïnvloedbaar zijn. Ze kunnen zich makkelijk laten verleiden om verkeerde dingen te doen zonder de gevolgen daarvan te overzien. Het overzien van de oorzaak-gevolgrelatie is voor 'normale' pubers al een opgave, maar voor LVB jongeren is dit nóg lastiger.

Josje vertelde dat je een LVB al vroeg kunt herkennen. In een voorstadium op school wordt vaak al gauw duidelijk dat er meer met een kind aan de hand is. De LVB kinderen zitten op een niveau wat ze niet aankunnen of volgen al speciaal basisonderwijs. Tevens zie je de LVB goed tot uiting komen bij het uitvoeren van taakjes. Normale jongeren van een puberleeftijd kun je gemakkelijk een taak geven en hen deze taak zelfstandig uit laten voeren, bij LVB jongeren moet je erbij blijven en alles stap voor stap uitleggen. Jeroen voegde eraan toe dat je uit zinnen, zoals 'het boeit me niet', kunt opmaken dat een LVB jongere iets niet kan. Het is codetaal voor 'dat begrijp ik niet'. Tot slot gaf hij aan dat boze buien, agressie et cetera laten zien dat de LVB jongeren iets niet begrijpen. Daardoor worden ze vaak verkeerd verstaan en beschouwd als dwarse jongeren.

Volgens Josje moet je er in de communicatie met een LVB jongere op letten dat zinnen kort, bondig en duidelijk geformuleerd worden. Als je wat hebt gezegd of gevraagd, is het verstandig om bij de jongere te controleren of hij het begrepen heeft. Jeroen voegde eraan toe dat je ook gesprekken het beste kort kunt houden. Het is niet erg om een gesprek over ongewenst gedrag aan te knopen met een jongere, maar dit gesprek kan beter dertig seconden duren dan drie minuten, want dertig seconden blijven eventueel hangen en drie minuten helemaal niet.

Volgens Josje mag je van jongeren met een LVB niet verwachten dat zij inzicht in hun eigen gedrag hebben. Daarom heeft het ook weinig zin om consequenties te verbinden aan ongewenst gedrag. Het is belangrijk om de begeleiding te richten op het gewenste gedrag en om bij LVB jongeren aan te geven en benoemen welk gedrag er van hen verwacht wordt. Een consequentie heeft eigenlijk geen zin, omdat ze daar weinig van leren; ze leren meer van belonen. LVB jongeren niet zelf invullen welk gedrag gewenst is. Jeroen reageerde daarop door aan te geven dat het niet uitdelen van consequenties volledig in kan druisen tegen je gevoelens. De jongeren kunnen soms extreem gedrag laten zien en het kan lastig zijn om daar geen consequentie aan te verbinden, maar toch moet je hiervoor kiezen.

Josje gaf aan dat jongeren met een LVB hun gevoelens en behoeften goed kunnen uiten, maar ze kunnen moeite hebben met het herkennen en benoemen van ervan. Je kunt een jongere hier op twee manieren bij ondersteunen. Jeroen gaf aan dat je dit kunt doen door terug te koppelen naar het gedrag dat hij laat zien bij een bepaalde emotie. Van daaruit kun je gaan bespreken welk gedrag in de plaats moet komen van het getoonde, ongewenste gedrag. Josje vertelde dat je dit ook kunt doen op de manier die bij autistische kinderen vaak wordt ingezet en dat is het benoemen wat je bij de jongere ziet. Op deze manier kunnen ze meer besef van hun gevoelens krijgen. Het is belangrijk om hier geen eindeloze gesprekken over te voeren, maar het kort te houden en pas na te bespreken als de jongere weer rustig is. Je kunt niet van de LVB jongeren verwachten dat ze het volgende keer bij zichzelf herkennen, maar je kunt ze wel iets meer inzicht geven in hun eigen gedrag.

Josje gaf aan dat de dagstructuur ontzettend belangrijk is voor jongeren met een LVB. De leefgroep maakt daarbij geen gebruik van een pictogrammenbord, omdat zij uit ervaring weet dat dit door de jongeren als kinderachtig werd beschouwd en dit dus niet werd gebruikt. Jeroen vertelde dat je de dag kunt opdelen in kleine stukjes, waarin ieder stukje opgevuld wordt. Er wordt geen moment leeg gelaten en het is belangrijk om goede afspraken met de jongere te maken over de tijdsindeling. Volgens Josje kunnen pictogrammen wel ingezet worden als daar behoefte aan is. Het kan ook individueel, bijvoorbeeld op de kamer van een jongere. Zij kan zich voorstellen dat het op leefgroep Moria niet wenselijk is om openlijk met pictogrammen te werken, omdat de 'normale' jongeren wel alles begrijpen. Jeroen en Josje

achten het ook niet wenselijk om LVB jongeren in een leefgroep met 'normaal begaafde' kinderen te laten plaatsen. Jeroen gaf aan dat, als men hier wel voor kiest, het belangrijk is om ervoor te zorgen dat de LVB jongeren aparte dagprogramma's hebben en dat er aparte momenten zijn waarop je met hen gaat zitten om de dag door te nemen.

De belangrijkste sleutelwoorden in de begeleiding zijn volgens beiden geduld en herhaling. Bij herhaling is het belangrijk de focus te leggen op de kleine momenten dat iets wél lukt. Als laatste voegde Josje eraan toe dat het belangrijk is om ook geduld te hebben voor het niveauverschil. LVB kinderen moeten te allen tijde geaccepteerd worden en mogen van de begeleider nooit het gevoel krijgen dat ze dom zijn, want ze vinden zichzelf al heel dom. LVB jongeren voelen de irritatie en frustratie van een begeleider op dat gebied haarfijn aan en dit kan de relatie tussen beide kapot maken.

Interviews met Ipse de Bruggen

- Activiteitenbegeleider Dianne van Woerden

Dianne is werkzaam als activiteitenbegeleider bij Klassewerk. Klassewerk is een onderdeel van Ipse de Bruggen en is bestemd voor jongeren en volwassenen, in de leeftijdscategorie achttien jaar en ouder, met zowel een zware als lichte verstandelijke en/of fysieke beperking. Dianne merkt dat een jongere een LVB heeft aan het feit dat hij snel afgeleid is en dat hij dingen niet snel oppakt. Wanneer ze hem iets aanbiedt dat (kennelijk) boven zijn niveau ligt en uitlegt hoe iets in zijn werk gaat, merkt ze dat, wanneer ze iets herhaalt, de jongere het niet heeft opgepakt; hij gaat het op zijn eigen manier doen. LVB jongeren kunnen volgens haar ook chaotisch zijn in hun hoofd en machogedrag vertonen om anderen te overschreeuwen. Met overschreeuwen bedoelt ze het stoere en drukke gedrag, wat de onzekerheid moet verbergen. Dat is iets waar begeleiders voor moeten oppassen en waar ze voor zichzelf moeten afwegen of ze de jongere meer begeleiding gaan bieden of een makkelijkere opdracht geven.

In de communicatie met een LVB jongere let Dianne erop dat ze enkel uitspreekt wat ze ziet en denkt zonder daarbij te veroordelen. LVB jongeren kunnen zich snel aangevallen voelen. Verder legt ze alles zo veel mogelijk bij de cliënt, door hem in het verhaal mee te nemen en mee te laten denken. Dat dit goed werkt, merkt ze aan het enthousiasme van de jongere. Ter ondersteuning van de communicatie maakt ze vaak gebruik van handgebaren.

Dianne gaf aan dat het herkennen van emoties moeilijk kan zijn voor jongeren met een LVB. Ze weet uit eigen ervaring dat het goed kan zijn om de LVB jongere even apart te nemen, bijvoorbeeld als je merkt dat hij heel druk is. Vervolgens benoemt ze kort wat ze bij hem ziet en wat de reden daarvan zou kunnen zijn. Dit kan ontlading bieden bij de jongere, omdat hij weet dat de pedagogisch medewerker er nu van op de hoogte is. Belangrijk daarbij is om de jongere de ruimte te geven om zijn verhaal te doen en een luisterend oor te bieden.

Dianne leert LVB jongeren praktische vaardigheden aan door te starten met aan hen uit te leggen wat ze gaan leren. Ze doet voor hoe iets moet en vervolgens krijgen de jongeren de kans om het na te doen. Dit doet ze net zo lang totdat de jongeren het zelfstandig kunnen. Herhalen en leren door voordoen-nadoen zijn volgens haar sleutelwoorden hierbij.

Volgens Dianne is een dagstructuur heel belangrijk voor LVB jongeren, omdat ze daardoor weten wat er van hen verwacht wordt. Wel vindt ze het belangrijk om daarin soms flexibel te zijn, want dat is iets wat de jongeren ook moeten leren. Bij een dagstructuur zou ze niet snel pictogrammen inzetten, omdat dit eigenlijk alleen gebruikt wordt bij jongeren die verbaal niet sterk zijn. Bij LVB jongeren is een pictogrammenbord niet handig, omdat ze dit als kinderachtig beschouwen. Pictogrammen kunnen wel individueel ingezet worden. Rianne raadt het gebruik van roosters aan, bijvoorbeeld een schoonmaakrooster, zodat de jongeren

weten wanneer ze aan de beurt zijn en waar ze aan toe zijn. Dit rooster kan opgehangen worden en eventueel ondersteund worden met foto's.

Volgens Dianne bestaat optimale begeleiding aan LVB jongeren uit duidelijkheid, consequent zijn en flexibiliteit. Ze vindt het belangrijk om te kijken naar de persoon die tegenover je staat en daar de begeleiding op af te stemmen. Ze adviseert om geïnteresseerd te zijn in de leefwereld van de jongere, hem regelmatig complimenten te geven en om positieve begeleiding te bieden.

- Activiteitenbegeleider Iris Sip

Iris is activiteitenbegeleider bij Klassewerk. Voorheen bestond de doelgroep vooral uit ouder wordende cliënten, die zowel fysiek als geestelijk hard achteruit gingen. Anderhalf jaar geleden kwam hier verandering in, want toen kwam er een groep LVB jongeren werken. In vergelijking met de cliënten die eerst op de groep zaten, merkt Iris dat het niveau bij de LVB jongeren hoger ligt en dat ze beter zijn in het aanleren van praktische vaardigheden. Ze willen meer afwisseling en zijn ze sneller uitgekeken op dingen. Ook willen ze graag meer uitdaging in het werk, maar die lat kan soms te hoog liggen. Als Iris de jongeren vergelijkt met 'normale' jongeren, merkt ze veel minder verschil. De ontwikkeling van de LVB jongeren loopt natuurlijk achter, want wat zij kunnen op twintigjarige leeftijd kan een 'normale' jongere op zestienjarige leeftijd. Iris gaf aan dat LVB jongeren vaak ook een kampen met een psychiatrische stoornis, zoals autisme of ADHD, en dat zorgt naar haar idee vaker voor moeilijkheden dan de LVB zelf.

Iris gaf aan dat ze, wanneer ze communiceert met jongeren met een LVB, weinig anders doet dan wanneer ze met 'normale' jongeren communiceert. Volgens haar is iedereen gelijk. Ze praat met iedereen hetzelfde; leeftijd, functie enzovoort doen er niet toe. Ze let er wel op dat ze duidelijk praat, dat de boodschap overkomt en dat ze niet te veel ingewikkelde taal gebruikt. Ook tracht ze op een respectvolle, gelijkwaardige manier begeleiding te bieden aan de jongere en probeert ze zich altijd te verplaatsen in zijn situatie.

Volgens Iris hebben LVB jongeren juist *heel veel* gevoelens en weten ze goed hoe ze deze gevoelens moeten uiten. Ze is van mening dat je de gevoelens af en toe moet relativeren, omdat de LVB jongeren dit zelf lastig vinden. Als voorbeeld gaf ze dat LVB jongeren iets niet lastig vinden, maar héél lastig vinden en dat iets niet pijn doet, maar héél veel pijn doet. Het is belangrijk om niet aan deze gevoelens voorbij te gaan, er begrip voor te tonen en ze te erkennen, maar daarnaast is het goed om ze te relativeren. Wel vindt ze het belangrijk om naar de jongere te luisteren als hij ergens mee komt, ook als je het onzin vindt. Tevens probeert ze signalen op te pakken van bepaalde emoties die mogelijk tot explosie kunnen komen bij de jongere, om te voorkomen dat dit ook echt gebeurt.

Iris gaf aan dat LVB jongeren het beste praktische vaardigheden kunnen aanleren door voordoen-nadoen. Als het om een ontwikkelingsgerichte vaardigheid gaat, dan raad ze het aan om met de jongere een plan op te stellen met SMART-doelen.

Iris vertelde dat een dagstructuur erg belangrijk is voor jongeren met een LVB. Klassewerk is een werkplek en heeft als voordeel dat er automatisch al veel structuur in de dag zit. Ze beschouwt dit anders dan op een groep waar cliënten ook wonen. Ze raad het aan om dingen visueel te maken, bijvoorbeeld door roosters op te hangen. Pictogrammen zou ze niet aanraden, omdat jongeren dit vaak als kinderachtig bestempelen. Wel raad ze pictogrammen aan voor jongeren met een LVB én autisme, omdat het hen heel veel rust biedt.

Tot slot ziet de ideale begeleiding aan LVB jongeren er volgens Iris als volgt uit: bied duidelijkheid en kijk samen met de jongere naar zijn toekomstperspectief. Neem de jongere

serieus, wees begripvol en behandel de jongere gelijkwaardig, maar houd daarbij wel de regie in handen.

- Manager Raymond van Zijl

Raymond is locatiemanager van activiteitscentrum Klassewerk. Klassewerk is een Centrum voor Arbeid en Training (C.A.T) en biedt dagbesteding aan volwassen mensen met een verstandelijke beperking. Hij ziet dat jongeren met een LVB tussen wal en schip raken. Ze hebben hoge verwachtingen van zichzelf, maar in de praktijk zijn er helaas weinig werkgevers die de LVB jongeren willen aannemen. Daarom is het belangrijk dat ze een basis meekrijgen van thuis of van een instelling.

Raymond gaf aan dat jongeren met een LVB terecht komen bij een instelling die eigenlijk niet voor hen bestemd is, doordat niet altijd van tevoren duidelijk is dat de jongere een LVB heeft. Voor de jongeren vindt hij dit vervelend, want ze worden ergens geplaatst en naderhand weer overgeplaatst naar een andere instelling, omdat de begeleiding niet aansluit. Begeleiding is van groot belang maar deze moet wel goed afgestemd zijn op wat de jongere nodig heeft en dat is binnen de reguliere jeugdzorg vaak niet het geval. Dit kan tot gevolg hebben dat de LVB jongeren blijven cirkelen in hun eigen gebied en in een isolement kunnen raken.

Raymond vertelde dat Klassewerk wel enige invloed op het beleid van bovenaf kan uitvoeren omdat Klassewerk kan laten zien dat de LVB jeugd een groot aandeel heeft in de woon- en werkvormen van Ipse de Bruggen. Jongeren ontvangen hier passende hulp, hulp die een reguliere instelling niet zomaar kan bieden. Deze hulp brengt de LVB jongeren een trapje hoger op de maatschappelijke ladder. Dit kan bij het zorgkantoor aangedragen worden. Hij is er dan ook voorstander van om jongeren met een LVB enkel bij gespecialiseerde instellingen plaatsen, omdat zij dan hulp op maat krijgen. Mochten de wachtlijsten te lang worden, dan moet er uitgebreid worden.

Interviews met leefgroep Moria, Stek

- Pedagogisch medewerker Mimoun Hitli

Mimoun is een pedagogisch medewerker van leefgroep Moria. Hij heeft verteld over zijn werkervaring met kinderen met een LVB. Mimoun gaf aan dat er veel verschil is per LVB kind. Het ene kind kan het lastig vinden om mee te werken en afspraken na te komen, het andere kind heeft moeite met leren. Het ene kind heeft veel meer begeleiding nodig dan het andere. Hij vertelde dat hij altijd probeert aan te sluiten en extra begeleiding te bieden wanneer dit nodig is, maar sommige dingen blijft hij lastig vinden.

Mimoun is van mening dat kinderen met een LVB eigenlijk niet op de leefgroep horen. Hij heeft aangegeven dat hij liever heeft dat kinderen met een LVB terecht komen bij een instelling die voor hen bestemd is en waar de mensen gespecialiseerd zijn in beperkingen, dan bij een instelling waar dit niet het geval is. In de praktijk komt het wel voor dat er kinderen op de leefgroep terecht komen, waarbij van tevoren niet duidelijk is dat ze een LVB hebben. Het kan ook zijn dat van tevoren wel duidelijk is dat een kind een LVB heeft, dan wordt er goed gekeken naar wat het kind nodig heeft en of het kind goed is te begeleiden. Wanneer er een kind met een LVB op de leefgroep zit en blijkt dat Moria geen passende hulp kan bieden, wordt hij doorverwezen naar een instantie die dit wel kan, bijvoorbeeld Pameijer. Het kan echter heel lang duren voordat het kind daar terecht komt. Mimoun gaf aan dat het altijd mogelijk is om kinderen met een LVB binnen te halen, maar hen verplaatsen naar een andere instelling lijkt soms onmogelijk; daar kunnen maanden overheen gaan. Daarom vindt hij dat Moria goed op moet passen en de selectiecriteria goed moet aanscherpen. Er moet goed gekeken worden naar wat het kind nodig heeft, of de leefgroep dit kan bieden en of het kind begeleid kan worden door de pedagogisch medewerkers. Als dit niet het geval is, moet het kind direct doorverwezen worden naar een

andere instantie. Dit is niet alleen beter voor het kind, maar ook voor de leefgroep. Als blijkt dat de leefgroep het kind niet kan bieden wat het nodig heeft en de overplaatsing van het kind te lang duurt, loopt de leefgroep het risico dat er pedagogisch medewerkers gaan uitvallen, puur doordat ze zelf overvraagd worden. Mimoun gaf aan dat dit in de praktijk nog wel eens lastig kan zijn, omdat iedere zorginstelling een zorgplicht heeft. Dit betekent dat de instelling een kind zorg moet bieden als dit elders niet kan, in de praktijk komt dit regelmatig voor. Toch wil hij adviseren om te wachten met het plaatsen van kinderen met een LVB in de reguliere jeugdzorg, omdat de kinderen anders tekort worden gedaan.

- Pedagogisch medewerker Saskia van der Leer

Saskia vertelde dat ze pedagogisch medewerker A is. Dit houdt in dat ze, naast haar taken als pedagogisch medewerker, ook plustaken heeft. Plustaken komen bij de teamleider vandaan en kunnen van alles omvatten: financiële zaken op orde houden, dossiers verwerken, invalkrachten begeleiden enzovoort. In het interview vertelde Saskia onder andere over haar ervaringen met LVB jongeren. Wat haar opvalt, is dat er bij LVB jongeren in het dossier vaak niets bekend is over hun LVB. De pedagogisch medewerkers hebben daardoor het idee op een bepaald niveau met de nieuwe jongeren te kunnen communiceren, maar dit blijkt niet het geval te zijn. Dat zorgt voor veel verwarring, zowel bij de groepsleiding als bij de jongere zelf. De jongeren zeggen iets toe, maar blijken er niets van te begrijpen, kunnen dit niet aangeven, gaan vervolgens iets anders doen en raken daardoor in conflict met de begeleiding. Daardoor ontstaat het idee dat de jongere niet wil luisteren, maar eigenlijk is het helemaal geen onwil van de jongere maar *niet-kunnen*. Dit ziet zij als een signaal van een mogelijke LVB. Saskia gaf aan dat ze altijd vrij snel ontdekt dat er iets met een jongere aan de hand is en/of dat er mogelijk sprake is van een LVB. Zij merkt dit onder andere aan het niveau van communiceren. Op de groep wordt door de begeleiders in 'Jip en Janneke' taal gesproken. Ze omschrijft dit als hele simpele, kinderlijke taal. Als dit te lastig voor een jongere blijkt te zijn, is dat een teken dat er mogelijk meer speelt.

In principe staat Saskia open voor de komst van LVB jongeren op de groep, is zij hier enthousiast over en beschouwt ze het als een uitdaging, maar mist ze de expertise en capaciteiten bij zichzelf en bij haar collega's om hiermee om te gaan. Ook vindt ze het lastig om te moeten schipperen tussen twee doelgroepen, want ze omschrijft de LVB jongeren als een doelgroep in een doelgroep: een groep met 'normaal begaafde' jongeren en een groep met LVB jongeren. De ene groep begrijpt meer dan de andere groep en ze gaf aan het lastig te vinden om daar een balans in te vinden. Ze merkt dat de 'normaal begaafde' jongeren hier vaak het onderspit moeten delven. Ze pleit voor scholing voor haar collega's en zichzelf, zodat ze handvatten hebben over hoe om te gaan met LVB jongeren. Aan de andere kant vindt zij het een kracht dat Stek afgaat op de mens zelf. Stek gaat niet af op een papertje, niet op een cijfer of op een onderzoek, maar puur op het kind. Aanvullend daarop moet uiteraard wel iets gebeuren, wanneer er sprake is van een LVB.

- Teamleider Marieke Zaat

Marieke gaf aan dat ze, voordat ze teamleider werd, als pedagogisch medewerker op de groep heeft gestaan. De grens van LVB problematiek was toentertijd (zo'n 15 jaar terug) heel duidelijk: jongeren met een IQ onder de 85 kwamen niet in de reguliere hulpverlening, of in ieder geval niet op reguliere (leef)groepen, terecht.

Marieke vertelde dat het vaak voorkomt dat, bij aanmelding van een jongere op de leefgroep, IQ gegevens ontbreken en dat niet iedere jongere een persoonlijkheidsonderzoek (PO) in zijn dossier heeft zitten. Tijdens de begeleiding merken de pedagogisch medewerkers van Moria dat een jongere niet mee kan komen, taken en opdrachten niet begrijpt en/of dat school vragen heeft over het leervermogen, waardoor er alsnog een persoonlijkheids-onderzoek (PO) aangevraagd wordt. Op deze manier kan het voorkomen dat er jongeren op de groep terechtkomen met een IQ dat beneden het gemiddelde ligt. Marieke is van mening dat de jongere dan niet op straat kan en mag worden gezet, maar dat men op zoek moet

gaan naar passende hulpverlening. Moria past het programma en taalgebruik zo veel mogelijk aan, maar toch merkt ze dat de LVB jongeren meer behoefte hebben aan duidelijkheid en structuur. Ze vertelde dat ze bijna de neiging heeft om gebruik te maken van pictogrammen, maar ze wil niet dat LVB jongeren hierdoor een uitzondering worden op de groep, wat mogelijk zou kunnen leiden tot pesten. Het lijkt haar vervelend voor de jongere om geplaatst te worden op groep waar hij niet mee kan komen, wellicht gefrustreerd raakt van de onbegrijpelijke opdrachten en de structuur en duidelijkheid mist die hij nodig heeft. De jongere wordt getest, blijkt een LVB te hebben en wordt overgeplaatst, moet wéér verhuizen en wéér wennen aan een nieuwe groep. Marieke zou graag zien dat er in het voortraject, wanneer een jongere op de wachtlijst staat, beter onderzocht wordt wat het IQ van de jongere is en dat er standaard een PO wordt ingesteld.

Marieke gaf aan van mening te zijn dat Stek en zichzelf het beleid kunnen beïnvloeden. Door aan te tonen dat er op een groep sprake is van bepaalde problematiek, bij het overleg een casus in te brengen en deze casus vervolgens aan te kaarten bij het bestuur, kan het bestuur dit bespreekbaar maken met bijvoorbeeld het bestuur van bureau jeugdzorg. Als blijkt dat het een gedeeld probleem is, kan men de samenwerking zoeken met bijvoorbeeld Pameijer, om te zorgen voor kennisuitwisseling of een snelle doorstroom van jongeren naar een andere instelling. Marieke vertelde dat ze als teamleider geen beleidsmaker is, maar wel meedenkt in het beleid.

Marieke vertelde dat ze een jongere niet zou weigeren of de plaatsing zou beëindigen als duidelijk is dat er bij hem sprake is van een IQ dat beneden het gemiddelde ligt. Wanneer van tevoren bekend is dat een jongere een te laag IQ heeft, gaat haar voorkeur er wel naar uit om de jongere te plaatsen bij een gespecialiseerde instelling, zoals Pameijer. Marieke zou graag zien dat Moria de expertise krijgt om te leren omgaan met jongeren met LVB problematiek en handvatten krijgt om de LVB jongeren te begeleiden. Tot slot zou zij in de regio meer aanbod willen voor jongeren met een IQ dat onder het gemiddelde ligt.

- Jongere K.

K. woont ongeveer een jaar op leefgroep en heeft aangegeven maar weinig leuk te vinden aan het wonen op de leefgroep. Haar vrienden op de groep vindt ze het belangrijkste. De begeleiders vindt ze soms chagrijnig en ze heeft het idee dat ze strenger zijn dan voorheen. Dat denkt ze omdat er veel regels zijn waar iedereen zich aan moet houden. K. heeft aangegeven dat er eigenlijk nooit dingen zijn die ze niet begrijpt. Ze snapt altijd wat er van haar gevraagd wordt, maar heeft geen zin om te luisteren en/of zich aan de regels te houden. Als de begeleiders gezelliger en minder streng zouden zijn, zou het leuker zijn op de leefgroep.

- Jongere O.

Ook O. woont ongeveer een jaar op de leefgroep. Hij vertelde het liefst bij zijn moeder te willen wonen, maar op de leefgroep vindt hij het ook best leuk. Het leukste aan de leefgroep vindt hij de andere kinderen, de begeleiders die niet streng zijn en de leuke activiteiten die ze regelmatig ondernemen. Hij vindt de strenge regels en bepaalde begeleiders niet leuk. Hij heeft aangegeven dat hij bijna alles wel begrijpt en als hij iets niet begrijpt, wat naar eigen zeggen maar weinig voorkomt, geeft hij het bij de begeleider aan. Hij vindt een begeleider leuk als deze goed naar hem luistert en dingen voor hem overheeft.

5.3 Analyse

In deze paragraaf zal ik de uitkomsten van zowel de observatie als de interviews analyseren en daarbij zal ik starten met de analyse van de observatie.

- Analyse van de observatie

Wat mij opviel tijdens de observatie, is dat Mimoun de LVB jongere K. op dezelfde manier benaderde als de andere kinderen; ik kon hier geen onderscheid in vinden. Als ik niet van tevoren geweten zou hebben dat zij een LVB heeft, zou ik uit Mimoun zijn handelen niet op kunnen maken dat K. LVB is, terwijl ik dit nu juist wel had verwacht. Hiermee wil ik niet zeggen dat K. een voorkeursbehandeling verdient omdat zij een LVB heeft, maar ik had wel verwacht dat er, om die reden, op een *andere manier* met haar gecommuniceerd zou worden. Nu wil ik er wel bij vermelden dat de pedagogisch medewerkers niet zozeer bekend zijn met een LVB en hun handelen daarom vooral baseren op hun (eerdere) ervaringen met de LVB jongeren.

Het volgende voorbeeld wil ik gebruiken om te illustreren wat ik bedoel met 'op een andere manier benaderen'. Mimoun gaf tijdens het eten, voordat K. er was, al aan dat K. wist hoe laat ze zouden gaan eten dat het haar dus niet interesseerde dat ze te laat was. Ik zette hier direct mijn vraagtekens bij. Vragen zoals 'Kent ze de regels wel echt?', 'Mag het te laat komen haar aangerekend worden?', 'Zou het haar echt niet interesseren of lijkt dat maar zo?' en 'Is het een kwestie van *niet-willen* of *niet-kunnen*?' schoten door mijn hoofd. De laatste vraag is voor mij de belangrijkste. Ik kan me voorstellen dat het voor Mimoun frustrerend is om een jongere op de groep te hebben, die de regel al tijden kent en het alsnog regelmatig presteert om te laat te komen. Daarbij kan ik me ook voorstellen dat hij het idee heeft dat K., LVB of niet, de regel wel zou moeten weten omdat hij zo vaak is herhaald. Dus een, in mijn beleving, geïrriteerde reactie van Mimoun zijn kant kan ik me goed indenken en waarschijnlijk zou ik hetzelfde hebben gereageerd. De vraag is nu of je van een LVB jongere mag verwachten dat hij de regel echt kent en zelfstandig kan naleven of dat hij er nog steeds hulp bij nodig heeft. Pedagogisch medewerkers kunnen constateren dat de regel vaak genoeg is herhaald, maar is of dat voor de LVB jongere ook zo is, blijft de vraag.

Vergelijking met de literatuur

Als gevolg van mijn literatuuronderzoek en de interviews met de experts, kan ik concluderen dat K. nog steeds hulp nodig heeft bij het op tijd komen. Waarschijnlijk zou het haar kunnen helpen om iedere keer, voordat zij weggaat, met haar te bespreken hoe laat ze thuis moet zijn en hoe ze ervoor gaat zorgen dat dit haar gaat lukken. Door goede afspraken met haar te maken, wordt het makkelijker voor haar om daadwerkelijk op tijd te komen. Wanneer het haar niet lukt, raad ik niet aan om boos te worden, maar om positief te blijven en haar op een positieve manier te benaderen. In mijn ogen is de consequentie, haar niet mee te laten eten, onnodig omdat K. al gestraft wordt met het feit dat het haar niet is gelukt om op tijd te komen. Haar niet mee laten eten en apart zetten benadrukt alleen maar meer dat zij anders is en dat ze iets verkeerd heeft gedaan. Uit de literatuur en de interviews maak ik op dat LVB jongeren erg gevoelig zijn voor consequenties en vaak kampen met gevoelens van minderwaardigheid hebben; consequenties versterken deze gevoelens des te meer. Daarnaast denk ik dat het belangrijk is om K. direct aan te spreken op haar gedrag in plaats van te wachten tot het momentje tijdens het naar bed gaan. Ondanks dat het aanspreken op deze manier alsnog op dezelfde dag gebeurt, denk ik dat het effectiever is dit direct te doen, omdat er voor haar dan sprake is van een duidelijke oorzaak-gevolgrelatie. Uit de interviews bleek dat LVB jongeren hier namelijk nogal moeite mee hebben en er op gewezen moeten worden door de pedagogisch medewerkers.

Samengevat

Uit de nonchalante houding van K. en de uitspraken die ze deed, zoals 'lekker boeiend dat ik te laat ben', concludeer ik dat ze haar onvermogen en niet-kunnen aan het verbergen is. In de literatuur en interviews is naar voren gekomen dat LVB jongeren dit regelmatig doen; ze verdoezelen dat ze iets niet kunnen en/of hebben begrepen en kunnen daardoor worden overvraagd. In mijn ogen probeert K. te verbergen dat het haar niet is gelukt op tijd te komen, door er een draai aan te geven en te doen alsof het haar niet interesseert. Op deze manier lijkt het een keuze om te laat te komen in plaats van onvermogen om op tijd te komen. Doordat het lijkt alsof K. dingen wel kan en begrijpt, zouden pedagogisch medewerkers

hogere eisen aan haar kunnen gaan stellen en daar zit het gevaar: overvraging. Ik denk dat dit een belangrijk signaal is voor de pedagogisch medewerkers van Moria.

➤ Analyse van de interviews

De LVB jongeren

In de interviews met de diverse personen kwamen een aantal opvallende zaken naar voren. Uit de interviews met de twee LVB jongeren maakte ik op dat ze zich niet bewust leken van hun LVB, maar dit kan uiteraard ook schijn zijn. In ieder geval kwamen beide jongeren er niet voor uit dat ze moeite hebben met het begrijpen van kwesties noch dat ze dingen lastig vinden. Dit komt overeen met het beeld dat in de literatuur geschetst wordt: LVB jongeren verbergen hun beperking. Beiden stoorden zich vooral aan praktische zaken op de leefgroep zoals de regels, de strenge pedagogisch medewerkers en het lange studie-uur. Dit voldoet aan mijn verwachtingen, want LVB jongeren houden zich vaak bezig met het concrete en niet met het abstracte.

De pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria

De interviews met de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria laten de overeenkomst zien dat er op de leefgroep, in principe, geen voorkeur uitgaat naar het plaatsen van LVB jongeren, wanneer men hier niet voor is opgeleid. Wanneer de pedagogisch medewerkers meer expertise op dit gebied hebben, achten zij het haalbaar om een LVB jongere op de groep te nemen, zolang het belang van de jongere voorop staat. Soms heeft de leefgroep geen keuze over het plaatsen van een jongere, de zorgplicht kan hier een oorzaak van zijn. Ik merkte wel een verschil in houding tussen de twee pedagogisch medewerkers. Mimoun gaf aan dat zijn voorkeur uitgaat naar het *niet* plaatsen van LVB jongeren op de leefgroep, omdat hij vindt dat het in het belang van de jongere is hem elders te plaatsen waar men expertise heeft op het gebied van een LVB. Saskia gaf aan het *juist als een uitdaging* te zien om deze jongeren wel op de groep te hebben, mits zij als pedagogisch medewerkers goed geschoold zijn. Volgens haar is het een kracht van Stek om niet te kijken naar een dossier of diagnose, maar naar een kind als zijnde een mens. Een LVB zou geen verschil mogen maken. Ik vraag me af hoe het komt dat zij hierin duidelijk verschillen van mening. Verder vond ik de meningen van beide pedagogisch medewerkers, over het algemeen, vrij veel overeenkomen: beiden willen meer handvatten, hebben het gevoel niet voldoende geschoold te zijn op het gebied van LVB, willen dat er altijd in het belang van de jongere wordt gehandeld en vinden het lastig om met LVB jongeren op de groep om te gaan. Als laatste viel me één ding op, waar ik mijn vraagtekens bij zette. Saskia gaf aan dat er op hogere niveau al serieus is gekeken naar een LVB training/bijbscholing voor de pedagogisch medewerkers. Waarom is dit nog steeds niet ingezet dan? Ik vraag me af of ik mij serieus genomen zou voelen als ik te horen zou krijgen dat er wordt nagedacht over een bijbscholing, maar dat deze in de praktijk nooit wordt aangevraagd.

De praktijkdeskundigen van Ipse de Bruggen, Stichting MEE en Pameijer

In de interviews met de experts, zoals de orthopedagoog van Stichting MEE, de pedagogisch medewerkers van Pameijer en de activiteitenbegeleiders van Ipse de Bruggen, komt naar voren dat zij het erover eens zijn dat LVB jongeren langzamer leren, achterlopen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling en leren door voordoen-nadoen. Ook noemen zij allen het belang van herhaling, complimenten, positieve begeleiding en een geduldige, accepterende houding. Daarnaast zijn de experts het allemaal eens dat de ideale begeleiding aan LVB jongeren bestaat uit duidelijkheid, consequent zijn, structuur, begrip en gelijkwaardigheid. Alle bovenstaande punten zijn tevens stuk voor stuk terug te vinden in het literatuuronderzoek. Concluderend kan ik zeggen dat er overeenstemming is tussen theorie en praktijk. De pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria zou ik dan ook aan willen raden om alle bovenstaande punten mee te nemen in de begeleiding. Dit acht ik haalbaar, omdat al deze punten wat mij betreft thuishoren in *iedere vorm* van begeleiding.

Iris, Dianne en Rianne zijn het er over eens dat het belangrijk is om samen met de LVB jongere naar zijn toekomstperspectief te kijken, daarbij te benoemen wat wel en niet haalbaar is en te eindigen met het ontwikkelen van een concreet stappenplan om de doelen te kunnen bereiken. Naar mijn idee kunnen de pedagogisch medewerkers van Moria dit ook meenemen in hun begeleiding aan LVB jongeren, door regelmatig met de jongere in gesprek te gaan over zijn doelen en hoe hij deze doelen gaat behalen/heeft behaald.

Een LVB herkennen

Volgens Rianne en Josje kun je een LVB al in een vroeg stadium herkennen, want vaak zijn er op de basisschool al signalen van. Dianne en Iris hebben dit niet genoemd. De pedagogisch medewerkers van Moria hebben aangegeven dat zij dit ook hebben gemerkt bij de LVB jongeren op leefgroep Moria.

Zowel Rianne als Josje als Jeroen als Dianne hebben aangegeven dat LVB kinderen zichzelf vaak overschreeuwen. Dit doen ze onder andere door middel van het letterlijke overschreeuwen, maar ook door machogedrag te laten zien. Ook hebben LVB jongeren volgens hen moeite met het uitvoeren van taakjes, die zij niet zelfstandig kunnen uitvoeren, ook niet na een aantal keer herhalen. Dit zijn belangrijke kenmerken, die ook in de literatuur veelvuldig naar voren zijn gekomen. Daarom wil de pedagogisch medewerkers van Moria als tip meegeven hierop te letten. Wat me opvalt is dat Iris er als enige een andere mening op na houdt. Zij merkt aan LVB jongeren niet zozeer dat ze een LVB hebben als zij ze vergelijkt met 'normaal begaafde' kinderen. Dit vind ik opvallend en ik vraag me af hoe het komt dat haar mening hierover afwijkt van die van de anderen. In het literatuuronderzoek komen tal van manieren om een LVB te herkennen naar voren, in de praktijk hoor ik er van de experts minder over. Ik denk dat dit komt doordat de literatuur *alle manieren om een LVB te herkennen omschrijft*, zodat ouders en/of hulpverleners optimaal gebruik kunnen maken van al deze tips, en de experts alleen noemen waar zij het zelf aan herkennen *zonder dat zij echt op zoek gaan naar kenmerken*.

Communicatie

De tips die de experts geven omtrent communicatie zijn dezelfde tips als die in de literatuur staan omschreven. Het gaat om de volgende tips: let erop dat zinnen kort, bondig en duidelijk geformuleerd worden, vermijd vaag taalgebruik en controleer of de jongere begrepen heeft wat er is gezegd/gevraagd. Houd de gesprekken kort. Daarnaast noemen een aantal experts dat het belangrijk is om de jongere mee te nemen in het verhaal en hem zelf mee te laten denken. De experts én de literatuur zijn het hier over eens, dus er sprake van overeenstemming. Het kan handig zijn voor de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria om deze tips mee te nemen in de communicatie met LVB jongeren. Wat mij betreft is dit haalbaar. Het viel me op dat Iris als enige aangaf dat zij niet veel dingen anders doet in de communicatie met LVB jongeren. Ze vertelde dat ieder mens voor haar hetzelfde is dat ze hetzelfde tegen kinderen als tegen volwassenen praat. Ik vraag me wederom af hoe het mogelijk is dat haar houding zo verschilt van die van de rest.

Gevoelens en behoeften uiten

Volgens alle specialisten kunnen LVB jongeren goed hun behoeften en gevoelens uiten, maar hebben zij *moeite met het herkennen en benoemen van deze gevoelens en behoeften*. Dit komt doordat het ontwikkelingsniveau ook op dit gebied achterloopt. Het viel me op dat Iris als enige zei dat LVB jongeren te veel hun gevoelens kunnen uiten en daarin soms afgeremd moeten worden. Alle professionals adviseren om een LVB jongere te ondersteunen in het herkennen van gevoelens door de jongere apart te nemen, te benoemen wat je bij hem ziet en door de situatie uit de vragen. Rianne noemde ook daar het gebruik van pictogrammen ter ondersteuning. In de literatuur ben ik hier niet veel over tegen gekomen. Ik raad het de pedagogisch medewerkers van Moria aan om op deze manier jongeren te ondersteunen in het herkennen van gevoelens en behoeften. Het is een vrij eenvoudige manier, die makkelijk in te zetten is en waarvan ik vermoed dat er al mee wordt gewerkt.

Vaardigheden aanleren

Volgens alle experts kunnen LVB jongeren een vaardigheid het beste aanleren door voordoen-nadoen en veel herhaling. Daar bij is het uitermate belangrijk om de vaardigheid op te splitsen in hele kleine stapjes. Alle experts noemen dit belang, maar Rianne benadrukte de essentie hier echt van. Zij gaf aan dat stappen vaak nog steeds te groot zijn en veel kleiner kunnen. Dit lijken me praktische tips voor de pedagogisch medewerkers van Moria. Ik wil wel benadrukken dat herhaling pas voldoende is als de jongere het echt zelfstandig kan. In het literatuuronderzoek wordt het belang van het opsplitsen van een activiteit in kleine stapjes ook genoemd, net als het belang van ontzettend veel herhaling. Ik denk dat het voor de pedagogisch medewerkers van Moria enorm veel geduld vereist, omdat zij jongeren gewend zijn die wél snel dingen kunnen leren. Zij zullen zich uitermate geduldig moeten opstellen en hun uiterste best moeten doen om hun eventuele frustratie en/of irritatie jegens de LVB jongere te verbergen. Ook mogen de pedagogisch medewerkers nooit beslissen of iets voldoende is herhaald. Pas als de jongere het zelfstandig kan, is er sprake van voldoende herhaling en niet eerder.

De dagstructuur

Alle experts geven aan dat een dagstructuur enorm belangrijk is voor jongeren met een LVB. Ze noemen allemaal dezelfde tips voor het vormgeven van de dagstructuur, zoals het visueel maken van dingen met behulp van bijvoorbeeld een schoonmaakrooster. Ook de vaste eet-, drink- en praatmomentjes van een dag én het samen invullen van de 'vrije' momenten geven structuur aan een dag. Rianne is de enige die aangeeft dat de dagstructuur tevens kan worden vormgegeven met behulp van een pictogrammenbord. Zowel Josje als Jeroen als Iris als Dianne raden het niet aan om op de groep gebruik te maken van pictogrammen, omdat de jongeren van puberleeftijd zijn en dit als kinderachtig ervaren. Daarnaast zijn ze van mening dat een pictogrammenbord benadrukt dat de LVB jongeren 'anders' zijn. Enkel Rianne is van mening dat een pictogrammenbord ingezet kan worden en handig is voor iedereen op de groep. Wel hebben Josje, Jeroen, Iris en Dianne aangeven dat het wel handig kan zijn om met een jongere individueel pictogrammen te gebruiken, indien dit nodig is. Wat me tevens opviel, is dat Rianne benadrukt dat een dagstructuur strak moet worden nageleefd en ze het zelfs aanraadt om hier star in te zijn, terwijl Dianne juist aangeeft dat je af en toe flexibel moet zijn en er vanaf moet wijken, omdat de LVB jongeren dit ook moeten leren. Ik maak hieruit op dat het voor leefgroep Moria in principe belangrijk is om de dagstructuur te handhaven, maar dat er af en toe ook momenten moeten zijn waarop er vanaf wordt geweken. Wanneer er wordt afgeweken, moet dit wel tijdig bij de jongere aangegeven worden. Op dit vlak zijn Dianne en Rianne het wel eens. Het lijkt me haalbaar voor de pedagogisch medewerkers om een dagstructuur te hanteren, omdat zij momenteel ook al vaste momenten hebben waarop bijvoorbeeld het diner wordt genuttigd en waarop het studie-uur is. Ik raad ze aan om de vrije momenten waarop niets is ingevuld, bijvoorbeeld de tijd vóór het avondeten en het naar bed gaan, dagelijks concreet met de jongere te bespreken en in te vullen, zodat de jongere niet zelf zijn vrije momenten hoeft in te vullen.

De teamleiders van Stichting MEE, Ipse de Bruggen en Moria

Marieke, de teamleider van Moria, laat in het interview naar voren komen dat zowel Stek als zijzelf enige invloed op het beleid kunnen uitoefenen omtrent LVB problematiek op de leefgroep. Dit roept twee vragen bij mij op. Ten eerste vraag ik me af of dit in werkelijkheid ook echt zo is en ten tweede vraag ik me af waarom Moria nog steeds kampt met LVB problematiek, terwijl er volgens Marieke de mogelijkheid is om invloed uit te oefenen op de huidige situatie. Ook viel het me op dat Marieke aan de ene kant duidelijk laat merken dat zij LVB jongeren op de groep niet zal weigeren of op straat zal zetten wanneer er sprake is van een LVB, maar aan de andere kant krijg ik het idee dat LVB jongeren niet op een reguliere leefgroep thuis horen en dat het beter is, voor zowel de jongere als voor de leefgroep, als zij geplaatst worden bij een gespecialiseerde instelling. Ik vraag me af naar welke van de twee Marieke nu het meest neigt.

Tot slot wil ik concluderen dat iedere professional van Moria, zowel teamleiders als pedagogisch medewerkers, kampt met LVB problematiek en dat zij allemaal behoefte hebben aan handvatten over hoe om te gaan met en begeleiding te bieden aan een LVB jongere. Dat betekent voor mij dat de LVB problematiek dus wel een grote rol speelt in het dagelijks werken.

De teamleiders van Ipse de Bruggen en Stichting MEE lieten een aantal overeenkomsten zien in hun antwoorden. Alle drie de teamleiders geven aan dat één van de belangrijkste oorzaken van het plaatsen van LVB jongeren binnen reguliere instellingen gevonden kan worden in het onvolledige vooronderzoek. Vaak ontbreken de IQ gegevens van de jongere en/of is er geen PO uitgevoerd. Pas naarmate de hulpverlening op gang is gekomen, blijkt dat er meer met de jongere aan de hand is. Zowel Erica als Marieke pleiten voor een scherper voortraject. Marieke graag zou zien dat er standaard een PO wordt afgenomen en dat de selectiecriteria worden aangescherpt en Erica merkt het belang van vroegsignalering aan. In mijn ogen zou de combinatie van deze drie dingen het beste zijn en ervoor moeten zorgen dat er minder LVB jongeren binnen de reguliere hulpverlening worden geplaatst. Als ik kijk naar Moria, dan vraag ik me echter af of zij kan eisen dat er standaard een PO wordt afgenomen. Ik vraag me af hoeveel tijd en geld hierin gaat zitten en of dit haalbaar is, want de jongere moet op deze manier langer wachten voordat hij geplaatst kan worden. Wat ik me ook afvraag is, als blijkt dat de jongere een LVB heeft, of zij hem dan mogen weigeren en direct kunnen doorverwijzen naar bijvoorbeeld Pameijer. Tot slot vraag ik me af of de jongere alsnog geplaatst moet worden bij Moria, als Pameijer bijvoorbeeld een lange wachtlijst heeft, of dat er wordt gekeken naar een andere plek voor de jongere.

Marieke en Erica zijn beiden van mening dat LVB jongeren beter op hun plaats zijn binnen een LVB instelling. Waar Marieke aangeeft dat zij goede handvatten zou willen om de LVB problematiek op te vangen, maakt Erica duidelijk dat zij deze behoefte begrijpt, maar dit niet als voldoende beschouwd; het zou enkel voor korte tijd kunnen volstaan. Als ik kijk naar de huidige situatie op Moria en daarbij ook de houding van Marieke, Saskia en Mimoun betrek, dan vermoed ik dat een bijscholing en het beroepsproduct (een beknopt handboek over 'hoe om te gaan met LVB jongeren') niet voldoende zullen zijn, omdat ik uiteindelijk bij iedere medewerker van Stek terugzie dat zij er op de eerste plaats voor kiezen om uit het belang van de LVB jongere te handelen en hem daarom bij een LVB instelling te plaatsen. Alle drie zien wel mogelijkheden in het begeleiden van LVB jongeren, indien zij voldoende handvatten hebben, maar ik denk niet dat een bijscholing en beknopt handboek voldoende handvatten kunnen bieden om de LVB problematiek op te lossen.

Alle drie de teamleiders zijn van mening dat hun instelling invloed kan uitoefenen op het beleid van bovenaf. Hoe dit vormgegeven kan worden, is bij de drie instellingen verschillend. Marieke gaf aan dat Stek invloed kan uitoefenen door casussen bij het bestuur in te brengen en vervolgens bij Bureau Jeugdzorg aan te kaarten de bepaalde zorg niet loopt. Daarna kan Stek de samenwerking gaan zoeken met bijvoorbeeld Pameijer, om een snelle doorstroom te boeken. Erica gaf aan dat het bij Stichting MEE ook gewoonte is om contact te zoeken met Bureau Jeugdzorg ten behoeve van de snelle doorverwijzing en – stroom, maar daarnaast kan MEE volgens haar invloed uitoefenen door kennisoverdracht in de vorm van voorlichting te verschaffen. Deze kennisoverdracht zou de vroegsignalering bevorderen en dit zou invloed kunnen hebben op het beleid. Raymond noemde als enige niet Bureau Jeugdzorg en dat vond ik opvallend. Wat mij ook opvalt, is dat er samenwerking met Bureau Jeugdzorg wordt gezocht, zowel door Stek als door MEE. Van Stek is dit begrijpelijk, want zij valt onder de reguliere jeugdzorg, maar Stichting MEE valt onder de ASVZ en dat maakt het opvallend. Waarom zoekt MEE contact met Bureau Jeugdzorg en niet met de ASVZ?

Tot slot valt het mij op dat *alle* experts, op Rianne na, hebben aangegeven dat hun voorkeur uitgaat naar het plaatsen van LVB jongeren bij een instelling met expertise op dit gebied. Zij achten het allen niet wenselijk om jongeren met een LVB binnen de reguliere hulpverlening

op te vangen, omdat dit zowel de LVB jongeren als de 'normaal begaafde' jongeren als de professionals van de reguliere zorginstelling niet ten goede komt. Wel realiseren zij zich allen dat het financiële aspect hier een groot aandeel in heeft. Dit valt me op, omdat ik had verwacht dat de meningen over dit onderwerp verdeeld zouden zijn maar het tegendeel blijkt waar te zijn. Ik vraag me dan toch af waarom Rianne als enige van mening is dat LVB jongeren wel binnen de reguliere hulpverlening kunnen worden opgevangen.

Conclusie

De observatie heeft voor mij een helder beeld geschetst van de huidige situatie op leefgroep Moria. Ik heb kunnen constateren dat de LVB problematiek duidelijk een rol speelt in de begeleiding en in het dagelijkse handelen van de pedagogisch medewerkers. Ook heb ik met eigen ogen kunnen zien hoe lastig het kan zijn om aan te sluiten op het niveau van een LVB jongere als je niet precies weet *hoe* je dat moet doen. Tot slot heb ik gezien hoe frustrerend het voor een LVB jongere moet zijn dat hij niet begrepen wordt.

De interviews met de diverse instellingen en Moria waren een verrijking van het onderzoek. De interviews met de medewerkers en LVB jongeren hebben me meer inzicht gegeven in de situatie op de leefgroep en de manier waarop naar de LVB problematiek wordt gekeken. De interviews met de experts hebben veel informatie verschaft over de begeleiding aan LVB jongeren. De interviews met de teamleiders hebben laten zien hoe het beleid rondom de plaatsing van LVB jongen eruit ziet. Er is een duidelijk beeld ontstaan van hoe de pedagogisch medewerkers van Moria de begeleiding aan LVB jongeren concreet kunnen vormgeven wanneer het gaat om communicatie, het aanleren van nieuwe vaardigheden, het uiten van gevoelens en behoeften en het vormgeven van de dagstructuur.

6. Conclusie & Discussie

6.1 Deelconclusies

In deze paragraaf zal ik antwoord geven op de deelvragen, om vervolgens de hoofdvraag in de volgende paragraaf te kunnen beantwoorden. Per deelvraag zal ik een conclusie trekken en voorafgaand aan de conclusie staat de deelvraag nogmaals vermeld. In de laatste paragraaf komt de discussie aan bod.

1. Wat houdt een licht verstandelijke beperking licht verstandelijke beperking in?

Om te kunnen spreken van een LVB, moet er aan een aantal eisen worden voldaan. Allereerst moet bij de jongere sprake zijn van een IQ tussen de 50 en 85. Het tweede belangrijke kenmerk is dat er bij de jongere sprake is van een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Tot slot ervaren jongeren met een LVB vaak bijkomende problematiek zoals leerproblemen, een psychiatrische stoornis en problemen in de sociale context. Een combinatie van deze elementen komt vaak tot uiting in gedragsproblemen. De beperkte sociale redzaamheid draagt in de praktijk sterker bij aan de beperking van de jongere dan de beperkte intelligentie.

Een groot deel van jongeren met een LVB weet zich goed weten te redden. Een klein deel niet en dat deel heeft (extra) ondersteuning en begeleiding nodig. Deze jongeren worden niet herkend, omdat aan hun uiterlijk niet te zien is dat ze een LVB hebben. Daarnaast zijn ze verbaal vaak heel vaardig. Dit zorgt ervoor dat zij stelselmatig worden overschat. LVB jongeren vinden het lastig om sociale situaties en reacties van anderen goed in te schatten. Dit gaat vaak gepaard met gedragsproblemen, die voortkomen uit een gebrek aan zelfsturing en zelfreflectie. Jongeren met een LVB worden vaak overvraagd. Dat zorgt ervoor dat zij voortdurend op hun tenen moeten lopen en logischerwijs brengt dat stress met zich mee. Voor LVB jongeren is het moeilijk om prikkels van buitenaf en informatie te begrijpen. Daarom hebben ze meer tijd en uitleg nodig dan 'normaal begaafde' kinderen. LVB jongeren leren langzamer en vinden het moeilijker om te leren. Ook schatten ze situaties anders in en kunnen ze het lastig vinden om oplossingen te bedenken.

2. Wat houdt begeleiding aan jongeren met een licht verstandelijke beperking in?

In de hulpverlening aan LVB jongeren is de integratieve benadering het uitgangspunt. Volgens dit model is problematiek bij LVB jongeren het resultaat van een combinatie van biologische, psychologische, sociale en ontwikkelingsfactoren. De integratieve benadering is een veelomvattend model dat algemene richtlijnen geeft voor de behandeling van jongeren met een LVB. Uitgangspunten zijn: het aansluiten bij het niveau van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongere, het bieden van een veilige omgeving en teamwork. Voor het dagelijks handelen betekent dit concreet het volgende: een vertrouwensband opbouwen, goede communicatie met eventuele ondersteuning van visueel materiaal, structuur bieden, vaardigheden trainen en een positieve, competentiegerichte benadering hanteren.

Door aan te sluiten bij de interesses en mogelijkheden van de LVB jongere, kun je hem gemotiveerd houden. Een steunende en positieve benadering en tevens aansluiting zoeken bij de mogelijkheden in plaats van bij de beperking van de LVB jongere, leidt tot uitbouw van de competenties en het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden.

Tot slot is het belangrijk om de houding en het gedrag van de pedagogisch medewerkers op de LVB jongere aan te passen. Het gaat daarbij om de volgende punten:

- wees geduldig en consequent,
- neem de tijd,
- wees voorspelbaar in het eigen gedrag,
- bied duidelijkheid en ondersteuning,

- toon interesse in de leefwereld van de jongere,
- wees begripvol en neem de jongere serieus,
- geef de jongere *nóóit* het gevoel dat hij minder is dan een ander en accepteer hem,
- draag zorg voor de naleving van een vaste, concrete en overzichtelijke dagindeling.

3. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?

Jongeren met een LVB zijn in hun sociaal-emotionele ontwikkeling jonger dan hun leeftijdsgenoten. De basisemoties zijn vaak goed ontwikkeld, andere emoties zijn minder vanzelfsprekend aanwezig. Wanneer een jongere de basisemoties goed (her)kent, kan hij leren dat daar nuances in zijn. Over het algemeen hebben jongeren met een LVB vaak géén moeite met het *uiten* van hun gevoelens en behoeften, maar wél met het *benoemen en herkennen* ervan. Soms kan het zelfs nodig zijn om een LVB jongere te ondersteunen in het *relativeren* van zijn gevoelens. Uiteraard mag een pedagogisch medewerker niet voorbij gaan aan deze gevoelens en is het belangrijk dat hij de gevoelens van de jongere erkent. Wanneer je in gesprek gaat met een jongere over zijn gevoelens, neem hem dan apart en bied een luisterend oor.

Een pedagogisch medewerker kan een LVB jongere ondersteunen bij het herkennen en benoemen van gevoelens door hem allereerst bewust te maken van zijn gevoelens. Denk daarbij aan het benoemen van het gedrag dat bij de jongere wordt waargenomen. Vervolgens kan de pedagogisch medewerkers de jongere feedback geven op hoe hij zich *mogelijk kan voelen*. Tot slot is het handig om de situatie uit te vragen en daarna te vragen wat dit met de jongere doet. Op deze manier kan de jongere leren om bepaald gedrag, dat gekoppeld is aan bepaalde gevoelens, te herkennen en benoemen. Wanneer een LVB jongere boos is, wordt aangeraden om de jongere eerst even af te laten koelen, voordat er met hem in gesprek wordt gegaan over zijn gevoelens. Belangrijk daarbij is om de gesprekken hierover kort en bondig te houden.

4. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, vaardigheden aanleren?

Om jongeren met een LVB vaardigheden aan te kunnen leren, is het van uiterst belang om de activiteit op te splitsen in kleine stapjes. Leren door voordoen-nadoen en het leren door herhaling zijn kernbegrippen hiervan. Andere belangrijke onderdelen bij het aanleren van vaardigheden zijn het controleren en het geven van feedback op het uitvoeren van de vaardigheid. Het is gewenst om de vaardigheid *net zo lang* te herhalen totdat de jongere het gedrag zich eigen heeft gemaakt en niet eerder te verwachten dat de LVB jongere het zelfstandig kan. Door een positieve benadering te hanteren, ook als de jongere het helemaal verkeerd heeft gedaan, kan een pedagogisch medewerkers ervoor zorgen dat hij gemotiveerd blijft. Wellicht lijkt het kinderachtig, maar jongeren met een LVB hebben veel baat bij routines. Routines zorgen ervoor dat jongeren het gevoel krijgen dat ze iets kunnen; die positieve lading is erg belangrijk. Als die routines er eenmaal ingeslepen zijn, is het een vaardigheid die de jongeren beheersen. Tot slot is het belangrijk om de LVB jongere regelmatig te complimenteren, bijvoorbeeld voor goed gedrag of wanneer hij iets goed heeft gedaan.

5. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel de dagstructuur voor jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar, vormgeven?

De dagstructuur is een belangrijk onderdeel voor jongeren met een LVB. De reden hiervoor is dat ze ontzettend afhankelijk zijn van routines; een dagstructuur maakt dit makkelijker voor hen. Het wordt aanbevolen om gebruik te maken van een dagstructuur en dit eventueel visueel te maken, bijvoorbeeld met behulp van een rooster voor het corvee. Het ophangen van een pictogrammenbord wordt door de meeste instellingen afgeraden, omdat zowel de 'normaal begaafde' als de LVB jongeren dit kinderachtig vinden. Zij zullen hier geen gebruik van maken en op deze manier streeft een pictogrammenbord zijn doel voorbij. Wel kan het handig zijn om voor één of meerdere LVB jongeren, indien nodig, individueel, bijvoorbeeld op de eigen kamer, met een aantal pictogrammen te werken.

Het wordt aangeraden om de dag op te delen in kleine stukjes, waarin ieder stukje opgevuld wordt met een activiteit. Er wordt geen moment van dag onbesproken gelaten. Het is belangrijk om goede afspraken met de jongere te maken over de tijdsindeling. Ook is het van groot belang dat de pedagogisch medewerkers zich aan de dagstructuur houden, om de voorspelbaarheid en veiligheid te waarborgen. Wissel dit af en toe af met flexibiliteit, want LVB jongeren moeten ook leren dat niet alles altijd kan gaan zoals gepland. Wanneer ervoor wordt gekozen om af te wijken van de dagstructuur, is het belangrijk om dit tijdig bij LVB de jongere aan te geven.

6.2 Hoofdconclusie

Met behulp van de vorige paragraaf ben ik tot een conclusie gekomen, die antwoord geeft op de hoofdvraag:

'Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria te Krimpen aan den IJssel het beste aansluiten bij de ontwikkeling van jongeren met een licht verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie 10 t/m 15 jaar?'

Bij een jongere is er pas sprake van een LVB wanneer hij aan de volgende twee eisen voldoet: het IQ ligt tussen de 50 en 85 en er is sprake van een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Een groot deel van jongeren met een LVB weet zich goed weten te redden, een klein deel niet en dat deel heeft hulp nodig. In de hulpverlening aan LVB jongeren werkt men vanuit de integratieve benadering. Dit sluit het beste aan bij de ontwikkeling van LVB jongeren. Uitgangspunten hiervan zijn: het aansluiten bij het niveau van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongere, het bieden van een veilige omgeving en teamwork.

Om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de ontwikkeling van LVB jongeren en de begeleiding aan hen tot een succes te brengen, hebben de jongeren bij de volgende twee onderdelen ondersteuning nodig van de pedagogisch medewerkers: het herkennen van gevoelens en behoeften en het aanleren van vaardigheden. Tot slot maakt een duidelijke dagstructuur onderdeel uit van optimale begeleiding en dit is een taak voor de pedagogisch medewerkers. Hoe zij deze drie onderdelen van begeleiding het beste kunnen vormgeven, volgt hieronder:

- Een pedagogisch medewerker kan een LVB jongere ondersteunen bij het herkennen van gevoelens door te benoemen welk gedrag hij bij de jongere waarneemt en welke gevoelens daar mogelijk aan verbonden zitten. Ook is het handig om de situatie uit te vragen en te vragen wat dit met de jongere doet. Belangrijk is om de gesprekken over gevoelens kort en bondig te houden.
- Om jongeren met een LVB vaardigheden aan te kunnen leren, is het van uiterst belang om de activiteit op te splitsen in *kleine* stapjes. Leren door voordoen-nadoen en het leren door herhaling zijn kernbegrippen hiervan.
- De dagstructuur is een belangrijk onderdeel voor jongeren met een LVB en aan de pedagogisch medewerkers is het de taak om hiervoor te zorgen. Dit kunnen ze doen door de dag op te delen in kleine stukjes, waarin ieder stukje opgevuld is met een activiteit. Hierbij kan eventueel gebruik gemaakt van ondersteunende middelen, zoals een rooster.

Tot slot is het uitermate belangrijk om in de begeleiding een positieve benadering te hanteren. Denk hierbij aan het regelmatig uitdelen van complimenten. Dit geeft een positieve lading en houdt de LVB jongere gemotiveerd om te leren.

6.3 Discussie

In deze paragraaf ga ik nader in op mijn onderzoek zoals het is uitgevoerd en kijk ik naar nieuwe wegen voor eventueel vervolgonderzoek.

Betrouwbaarheid

Om te kunnen zeggen of mijn onderzoek betrouwbaar is, zal ik eerst kort herhalen wanneer een onderzoek betrouwbaar genoemd mag worden, namelijk wanneer de uitkomsten van de metingen onafhankelijk van het toeval zijn. Ik heb getracht dit te bereiken door onder andere een diversiteit aan experts te interviewen omtrent het onderwerp LVB. Hoe meer de individuele antwoorden van de professionals zouden overeenkomen, hoe betrouwbaarder de uitkomsten zouden zijn. In de analyse komt duidelijk naar voren dat de experts grotendeels dezelfde ideeën hebben over een LVB en het bieden van begeleiding aan LVB jongeren. De tips en adviezen van de experts van verschillende functies en instellingen wezen dezelfde richting uit. Ook kwamen de uitkomsten van de interviews grotendeels overeen met het literatuuronderzoek, waarin dezelfde tips en adviezen werden gegeven betreffende het bieden van begeleiding aan LVB jongeren. Dit komt de betrouwbaarheid ten goede. Om te kunnen spreken van een representatieve weergave van de interviews, heb ik alle interviews opgenomen met een geluidsopnamerecorder. Naderhand heb ik alle geluidsopnames teruggeluisterd en zo letterlijk mogelijk uitgewerkt, zonder daadwerkelijk te transcriberen. De uitgewerkte interviews heb ik opgestuurd naar de betreffende persoon en hem/haar om feedback gevraagd. Op deze manier kon ik achterhalen of ik correct had weergegeven wat de informanten en respondenten hadden aangegeven in de interviews. Van sommige professionals ontving ik feedback, wat ik direct in de interviews heb verwerkt, van anderen kreeg ik geen feedback maar een akkoord. Uiteindelijk heeft iedere geïnterviewde zijn/haar interview ontvangen en hier een akkoord voor gegeven. Dit beoogde tevens het vergroten van de betrouwbaarheid en ik ben van mening dat mijn onderzoek vrij betrouwbaar is, op de observatie na.

De observatie was niet heel betrouwbaar, omdat ik slechts eenmalig op de groep heb geobserveerd. Om te kunnen spreken van betrouwbaarheid, had ik meerdere malen op verschillende tijden moeten observeren en dezelfde uitkomsten moeten vinden. Ik achtte de observatie niet van zulk groot belang, omdat ik enkel wilde observeren voor mijn eigen beeldvorming. Ik was en ben niet van plan om iets met de uitkomsten te doen. Met behulp van de observatie heb ik een beeld gekregen van LVB jongeren op de groep, maar of dit beeld ook representatief is, blijft de vraag. Mij ging het erom dat ik beeld kon schetsen van de communicatie tussen de pedagogisch medewerkers en de LVB jongeren en dat is me gelukt, maar of dit daadwerkelijk de manier is waarop de pedagogisch medewerkers *altijd* de jongeren benaderen en begeleiden, valt te betwisten. Dit maakt het onderzoek minder betrouwbaar.

Validiteit

Naast een betrouwbaar onderzoek, wilde ik ook een valide onderzoek neerzetten. Validiteit, ook wel geldigheid genoemd, betekent dat je meet wat je beoogt te meten. Validiteit wilde ik bereiken door datgene te meten wat relevant is voor de onderzoeksopzet. Voor mijn onderzoek zou ik me gaan richten op de begeleiding die de pedagogisch medewerkers van Moria aan jongeren met een LVB kunnen bieden. Middels interviews en literatuur wilde ik gaan uitzoeken welke manier van begeleiden zou aansluiten bij jongeren met een LVB en hoe de pedagogisch medewerkers de LVB jongeren succesvol vaardigheden kunnen aanleren en kunnen ondersteunen in het uiten van behoeften en gevoelens. Daar wilde ik onder andere de hulp van experts op inzetten. Al het voorgaande heb ik uitgevoerd. Ik ben van mening dat mijn onderzoek valide is omdat ik alleen hetgeen heb onderzocht, dat mij

antwoord zou geven op de probleemstelling en deelvragen. De probleemstelling en deelvragen waren de rode draad door heel mijn onderzoek en constant heb ik mezelf afgevraagd: 'Geeft deze informatie antwoord op mijn hoofdvraag?'. Daarnaast heb ik mezelf ook gericht op het meso- en macroniveau, iets wat buiten de probleemstelling valt, maar wat ik van tevoren als belangrijk aanmerkte.

Replica-eis, kwalitatief onderzoek en vervolgonderzoek

De replica-eis is iets waar ik, in mijn ogen, aan heb voldaan. Ik ben van mening dat dit onderzoek op exact dezelfde wijze door iemand anders kan worden uitgevoerd en dat de betreffende persoon ongeveer dezelfde uitkomsten zal vinden als ik, mits de persoon dezelfde informanten en respondenten interviewt. Andere informanten leveren wellicht andere informatie op. Dezelfde interviews kunnen opnieuw worden afgenomen en zullen hoogstwaarschijnlijk dezelfde antwoorden opleveren, alleen de observatie op de groep zal vermoedelijk andere uitkomsten geven. Ik vermoed dat zelfs het beroepsproduct dezelfde vorm zal aannemen, omdat het een verzoek vanuit de organisatie was om een soort handboek met praktische tips te ontwikkelen. Wanneer een ander dit onderzoek zal uitvoeren, verwacht ik op inhoudelijk gebied geen schokkende en/of grote verschillen te zien.

Ik heb kwalitatief onderzoek verricht, omdat ik een vraagstuk heb verkend en inzichtelijk heb gemaakt voor leefgroep Moria. De beschrijving en interpretatie van problemen in de onderzoekssituatie op microniveau stonden daarbij voorop samen met het ontwikkelen van een beroepsproduct. Tevens heb ik me gericht op het vergaren van informatie omtrent het beleid.

Tot slot zie ik nieuwe wegen voor vervolgonderzoek. Een vraag die zich constant door mijn hoofd afspeelt, is: 'Moeten jongeren met een LVB wel of niet binnen de reguliere jeugdhulpverlening geplaatst worden?'. Ik vraag me af of men onderscheid moet maken door ervoor te kiezen om jongeren met een LVB alleen te plaatsen bij gespecialiseerde instellingen en hen dus te separeren, of dat men ervoor moet kiezen om geen onderscheid te maken en jongeren met een LVB binnen de reguliere hulpverlening te plaatsen en professionals te laten bijscholen. Ik vraag me vooral af wat het beste is voor de jongere en dat is iets wat ik nader onderzocht zou willen hebben. Ook vraag ik me af men er landelijk voor moet kiezen om alle instellingen te laten bijscholen, ten gunste van de vroegsignalering. Het lijkt me een enorme investering, die hoogstwaarschijnlijk veel tijd en geld gaat kosten. Zou men hiervoor moeten kiezen of kan men er beter voor kiezen om dit geld op een andere manier te investeren, bijvoorbeeld in een uitbreiding van gespecialiseerde LVB hulpverlening? Vervolgonderzoek zou hier meer over kunnen uitwijzen.

Conclusie

Er is antwoord gegeven op de deelvragen en daarmee is de hoofdvraag ook beantwoord. De pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria kunnen het beste aansluiten bij de ontwikkeling van de LVB jongeren door hen te ondersteunen bij het herkennen van gevoelens, het aanleren van nieuwe vaardigheden en door een duidelijke dagstructuur te hanteren. Ook is het voor een professional belangrijk om een positieve benadering te hanteren. Naast het antwoord op de hoofdvraag is ook het onderzoek geëvalueerd. Er is gekeken naar de betrouwbaarheid, validiteit en replica-eis van het onderzoek. Er kan gesteld worden dat het onderzoek aan alle drie deze eisen in grote mate voldoet. Tot slot eindigde dit hoofdstuk met een discussie over of men er goed aan doet om jongeren met een LVB binnen de reguliere hulpverlening te plaatsen. Er wordt in het volgende hoofdstuk dieper ingegaan op onder andere deze vraag.

7. Aanbevelingen

Aan de hand van de voorgaande hoofdstukken, wil ik in dit hoofdstuk een aantal aanbevelingen schrijven. Dit zal ik op drie niveaus doen en per niveau zal ik benoemen op voor wie de aanbeveling bedoeld is.

➤ Microniveau

Mijn eerste aanbeveling is bedoeld voor de pedagogisch medewerkers, de gedragswetenschapper en eventueel de teamleider van Moria. De orthopedagoog van Stichting MEE gaf het in haar interview al aan en ik ben het er grondig mee eens: alle professionals zouden zich moeten laten bijscholen via Stichting MEE. De pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria zijn, in mijn ogen, niet bekwaam genoeg om de jongeren met een LVB op een juiste manier te begeleiden. Hiermee wil ik uiteraard niet zeggen dat zij niet bekwaam zijn als pedagogisch medewerkers! Echter, hun praktijkervaringen met LVB jongeren beschouw ik niet als voldoende om te kunnen spreken van verantwoorde begeleiding. Stichting MEE biedt 'op maat scholing'. Dit kan aangevraagd worden via het servicebureau maar hier zitten wel kosten aan verbonden. In mijn ogen is dit een investering in de medewerkers van Moria en eigenlijk een vereiste om te kunnen spreken van kwalitatief goede hulpverlening. Het zal iedereen meer inzicht geven in de problematiek van LVB jongeren, het herkennen ervan en de wijze van begeleiding. Ik ben van mening dat Moria het al haar pedagogisch medewerkers moet verplichten, omdat het noodzaak is dat iedereen informatie tot zich neemt over LVB problematiek. Overigens is mijn keus op Stichting MEE gevallen omdat zij expert is op het gebied van verstandelijke beperkingen en omdat zij heeft aangegeven dergelijke omscholingen aan te bieden. Pameijer en Ipse de Bruggen bieden geen dergelijke bijscholingen/trainingen aan. Wel heeft Pameijer de medewerkers van Moria uitgenodigd om een keer mee te lopen op de LVB groep. Ik denk dat het haalbaar is om de bijscholing uit te voeren, omdat het qua kosten redelijk betaalbaar is en omdat het bijscholen slechts één dag in beslag zal nemen. Echter kan ik me ook voorstellen dat Stek/Moria niet voldoende financiële middelen en/of tijd heeft voor dergelijke zaken. Daarom heb ik een product ontwikkeld in de vorm van een beknopt, praktisch handboek. Mocht blijken dat een bijscholing geen optie is, dan hebben de pedagogisch medewerkers van Moria op deze manier toch handvatten voor de begeleiding aan LVB jongeren. De praktische tips en adviezen die in het handboek omschreven staan, zijn eenvoudig in te zetten en geven weer welke vorm van begeleiding gewenst is. Op deze manier heeft Moria de mogelijkheid om een keuze te maken voor één van beiden of voor allebei.

➤ Mesoniveau

Ten tweede wil ik een aanbeveling op mesoniveau en daarbij richt ik me op de teamleider Moria en de teamleiders van andere instellingen. In mijn ogen is de situatie van leefgroep Moria een probleem, enerzijds omdat haar medewerkers niet gespecialiseerd zijn op het gebied van een LVB, anderzijds omdat de LVB jongeren niet terecht kunnen bij gespecialiseerde instellingen en daardoor bij Stek en Moria uitkomen. Stek heeft een zorgplicht, maar zij kan wel eisen stellen aan de toelating van de LVB jongeren. Ik beveel aan om de screening van LVB jongeren aan strengere eisen te laten voldoen en eventueel een proeftijd te verbinden aan de komst van de LVB jongere op de groep. Bij de strengere eisen kan er gedacht worden aan het standaard uitvoeren van een PO en het opvragen van IQ gegevens van de cliënt, zaken die momenteel niet altijd gebeuren. In mijn ogen moet het haalbaar zijn om de eisen van de screening te verscherpen. Of het mogelijk is om een proeftijd in te zetten, weet ik niet, maar de teamleider kan dit inbrengen bij de beleidsmakers. Mocht blijken dat Moria niet kan voldoen aan de eisen die de begeleiding van de LVB jongere van haar vraagt, dan zou er een mogelijkheid moeten zijn om het kind binnen een termijn van 1 maand over te plaatsen naar een gespecialiseerde instelling. Wellicht zou Stek samenwerkingsverbanden aan kunnen gaan met gespecialiseerde instellingen. Leefgroep Moria zoekt, op het gebied van doorverwijzingen en overplaatsingen, momenteel regelmatig de samenwerking met Pameijer op. Echter hebben zij geen samenwerkingsverband. Stek

werkt wel samen de jeugd GGZ en Horizon. Bureau Jeugdzorg is haar ketenpartner. Stek zou met een instelling, bijvoorbeeld Pameijer, kunnen afspreken dat Moria de jongere opvangt voor een bepaalde termijn. Mocht blijken dat Moria tekortschiet, dan neemt de instelling de jongere over. Eventueel zouden de professionals van de gespecialiseerde instellingen de professional van Moria kunnen ondersteunen in de begeleiding van de LVB jongere, bijvoorbeeld door telefonische consulten. Ik ben me er wel van bewust dat instellingen lang niet altijd plek hebben om iedere jongere over te nemen van Stek en/of tijd hebben voor telefonische consulten en daarom vraag ik me af of het wel haalbaar is, maar wellicht is dit wel het geval en zou de problematiek van leefgroep Moria middels een samenwerkingsverband (tijdelijk) kunnen worden opgelost.

➤ Macroniveau

Tot slot wil ik een aanbeveling doen op het macroniveau, bestaande uit twee scenario's. Voor het eerste scenario wil ik de integrale aanpak van het landelijk netwerk Gewoon meedoen (2012)¹³ gebruiken, omdat dit naar mijn idee goed weergeeft wat er op macroniveau anders zou kunnen omtrent het bieden van begeleiding aan jongeren met een LVB. De aanpak van Gewoon meedoen is een 'top down' theorie en ik zal toelichten waarom ik hiervoor kies. In hoofdstuk twee heb ik aangegeven dat het, naar mijn mening, niet correct is om jongeren met een LVB te plaatsen binnen een instelling die hier niet in is gespecialiseerd. Dit ben ik nog steeds van mening, maar ik ben ook van mening dat het wel mogelijk moet zijn als instellingen zich laten bijscholen. In mijn ogen zouden alle instellingen hun professionals moeten laten bijscholen, omdat de opvang van LVB jongeren zo op een breder vlak kan plaatsvinden. Echter is dit een mooi ideaal, maar het blijft de vraag of dit in werkelijkheid haalbaar is, want hier zitten uiteraard enorm veel kosten aan verbonden. Er wordt momenteel flink bezuinigd op de zorg en dat zal hier geen positieve bijdrage aan leveren.

Ik zal nu dieper ingaan op de integrale aanpak van het landelijk netwerk Gewoon meedoen. Volgens het netwerk zijn gemeenten tegenwoordig verantwoordelijk voor het vormgeven van de juiste ondersteuning. Het landelijke netwerk Gewoon meedoen (2012) heeft de gehele keten van het zorgaanbod voor jongeren met een LVB onder de loep genomen, wat zich geresulteerd heeft in een integrale aanpak. De algemene en gespecialiseerde voorzieningen hebben, samen met gemeenten, op lokaal niveau een uitwerking gegeven aan adequate ondersteuning voor jongeren met een LVB. Bij de aanpak wordt de focus gelegd op het versterken van de eigen kracht van de jongere met een LVB. Dit bevordert de zelfredzaamheid en de participatie in de maatschappij.

De integrale aanpak van het netwerk Gewoon meedoen (2012) bestaat uit drie elementen:

1. Vroegtijdige signalering

Het netwerk Gewoon meedoen acht het van groot belang dat professionals, werkzaam in algemene voorzieningen, jongeren met een LVB leren herkennen en weten hoe zij met de jongeren moeten communiceren. De preventieve werking hiervan zorgt ervoor dat er eerder op ingespeeld kan worden door professionals en ouders met als doel problemen op latere leeftijd te voorkomen. Het is namelijk een feit dat veel gedragsproblemen bij deze jongeren voortkomen uit overvraging.

2. Duurzame gezinsondersteuning

Ook adequate ondersteuning is uitermate belangrijk. Goede ondersteuning is gericht op het versterken van de eigen kracht en het sociaal netwerk van de LVB jongere. In de eerste plaats zal steun bij het gezin, de familie en vrienden worden gezocht. Mocht dit niet voldoende blijken zijn, dan kan er hulp worden gezocht bij de algemene voorzieningen. De inschakeling van gespecialiseerde instellingen is alleen nodig wanneer voorgaande acties onvoldoende resultaat boeken.

3. Gespecialiseerde ondersteuning als het moet.

¹³ De aanpak van het netwerk Gewoon meedoen laat veel overeenkomsten zien met de integrale aanpak van Engeland en Amerika, die genoemd staan in de probleemanalyse van hoofdstuk 2

Volgens het netwerk Gewoon meedoen kunnen niet alle problemen opgelost worden door algemene voorzieningen, ook niet wanneer daarbij wordt samengewerkt met gespecialiseerde voorzieningen. Sommige LVB jongeren vereisen intensievere begeleiding. In die gevallen moet het mogelijk zijn om aanspraak te kunnen maken op gespecialiseerde hulp, die geboden wordt in de context van het gezin en het directe sociale netwerk.

De aanpak van het netwerk Gewoon meedoen (2012) pleit voor het vergroten van de kennis van *iedere* professional omtrent een LVB, dus ook binnen de reguliere hulpverlening. Dit levert vroegsignalering op waardoor veel tijd gewonnen en toekomstige problematiek voorkomen kan worden. Niet alle LVB jongeren hoeven hulp te ontvangen van gespecialiseerde instellingen. Per jongere moet er gekeken worden naar wat hij nodig heeft en wie dit kan en gaat bieden. In mijn optiek is het voor de jongere het beste als het zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving wordt opgevangen en begeleid. Wanneer dit niet blijkt te lukken, kan er altijd samengewerkt worden met of doorverwezen worden naar gespecialiseerde instellingen. Op deze manier kan men jongeren binnen de reguliere hulpverlening opvangen waardoor de wachtlijsten van gespecialiseerde instellingen korter worden. Ik wil daarbij nogmaals benadrukken dat men binnen de reguliere hulpverlening uiteraard wel voldoende kennis moet bezitten om jongeren met een LVB te mogen en kunnen begeleiden!

De realiteit

De theorie van het netwerk Gewoon meedoen is ontzettend mooi en idealistisch, maar is het in werkelijkheid ook haalbaar? Ik denk van niet. Dan volgt nu scenario twee: het 'bottom up' scenario dat voortkomt uit de praktijk. In de praktijk is het naar mijn idee niet mogelijk om de integrale aanpak van Gewoon meedoen te realiseren, omdat er ontzettend veel geld vrijgemaakt voor moet worden. Geld dat de overheid (er) niet (voor over) heeft. Daarnaast wordt door allerlei instanties, onafhankelijk van elkaar, geadviseerd om de hulpverlening aan LVB jongeren gescheiden te houden van reguliere hulpverlening. Professionals van verschillende instellingen en verschillende functies zijn allemaal van mening dat de hulpverlening aan LVB hoort te geschieden in gespecialiseerde instellingen en dat het onvoldoende is om iedere professional een korte training over LVB te geven. Alle instellingen zijn het erover eens: LVB jongeren hebben specifieke zorg nodig, die zij alleen van een gespecialiseerde instelling kunnen ontvangen. Uiteindelijk hoort het belang van het kind *altijd* voorop te staan en als je dit belang daadwerkelijk voorop zet, plaats je LVB jongeren niet in de reguliere hulpverlening, omdat zij hier tekort worden gedaan. Ik ben het hier grondig mee eens en mijn eigen keuze valt uiteindelijk dan ook op deze aanbeveling. Het ziet ernaar uit dat de idealen uit de theorie botsen met de harde realiteit.

Conclusie

Op de volgende drie niveaus zijn er aanbevelingen gedaan: microniveau, mesoniveau en macroniveau. Op microniveau werd aan alle medewerkers van leefgroep Moria aanbevolen om zich te laten bijscholen, bijvoorbeeld via Stichting MEE, en/of om gebruik te maken van het beroepsproduct: een beknopt handboek. Op mesoniveau werd er aanbevolen om de screening van jongeren te verscherpen en om samenwerkingsverbanden aan te gaan met gespecialiseerde instellingen. Tot slot werden er twee aanbevelingen gedaan op macroniveau: één vanuit theoretisch opzicht en één vanuit de praktijk. Vanuit de theorie werd er aanbevolen om alle professionals te laten bijscholen op het gebied van LVB zodat zo veel mogelijk LVB jongeren opgevangen kunnen worden binnen het eigen netwerk en de reguliere hulpverlening. De aanbeveling vanuit de praktijk noemde dat het niet gewenst is om jongeren met een LVB binnen de reguliere hulpverlening op te vangen, omdat zij hier tekort worden gedaan. Dit is niet in hun belang en zij horen thuis bij gespecialiseerde instellingen.

8. Verantwoording product

In dit hoofdstuk verantwoord ik waarom ik voor het beroepsproduct, zoals het voor u ligt, heb gekozen en licht ik toe hoe het beroepsproduct gebruikt kan worden.

Keuze

Mijn keuze is gevallen op een compact handboek, omdat ik het overzichtelijk wilde houden en omdat ik wilde dat het een makkelijk gebruiksvoorwerp zou worden. Een groot handboek zal men er niet zo snel bij pakken, omdat dit niet handig is. Een dik handboek zal men er niet bij pakken, omdat het niet uitnodigt te gaan zoeken in lange teksten als je vlug iets wil weten. Mochten de pedagogisch medewerkers (inhoudelijk) meer willen weten over LVB problematiek, dan kunnen zij er altijd mijn onderzoeksrapport op naslaan. Ik heb ervoor gekozen er niet te veel tekst in te zetten en om bepaalde stukken tekst in kolommen te verwerken, om het concreet en overzichtelijk te maken. Op de leefgroep spreekt iedere pedagogisch medewerker 'Jip en Janneke taal' en daarom leek het me niet nodig vanaf de basis¹⁴ te starten. Ik ga ervan uit dat iedere pedagogisch medewerker weet op welke manier jongeren, tussen de 10 en 15 jaar, aangesproken horen te worden.

Hoe het werkt

Eerst zal ik toelichten hoe het handboek in elkaar zit. Het handboek begint met een korte weergave van welke vormen van communicatie en bejegening gewenst zijn in de begeleiding van LVB jongeren. Vervolgens komen de drie basisonderdelen van begeleiding aan LVB jongeren op een leefgroep aan bod, namelijk: het ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens, het aanleren van vaardigheden en het vormgeven van de dagstructuur. Volgens de teamleider en gedragswetenschapper zijn dit de belangrijkste elementen van de begeleiding die leefgroep Moria aan (LVB) jongeren biedt en daarom zijn deze elementen concreet uitgewerkt. Daarop volgen drie uitgewerkte voorbeeldsituaties (het aanleren van een vaardigheid, het aanspreken op verkeerd gedrag en het ondersteunen bij het uiten van gevoelens) om de pedagogisch medewerkers een beeld te geven van hoe zij de aanwijzingen concreet om kunnen zetten in het bieden van begeleiding. Tot slot volgen er nog een aantal algemene tips die belangrijk zijn in de begeleiding aan LVB jongeren.

In mijn ogen is dit handboek gebruiksvriendelijk, makkelijk in de omgang en behoeft het weinig uitleg; het handboek spreekt voor zich. Er staat letterlijk omschreven wat een pedagogisch medewerker kan inzetten om een LVB jongere zo goed mogelijk te kunnen begeleiden en dit wordt gevolgd door een aantal suggesties.

Het lijkt me voldoende om dit handboek eenmalig op de groep aan de pedagogisch medewerkers, teamleider en gedragswetenschapper te introduceren. Tijdens de introductie leg ik uit hoe en wanneer het handboek ingezet kan worden. Het handboek is een middel ter ondersteuning van de pedagogisch medewerkers. Wanneer de pedagogisch medewerkers niet weten hoe zij een bepaalde situatie met een LVB jongere moeten aanpakken, kunnen zij terugkoppelen naar dit handboek en controleren of zij op de juiste manier aan het werk zijn. Met behulp van de voorbeeldsituaties krijgen ze een concreet beeld van hoe ze de LVB jongeren iets kunnen aanleren. De algemene tips aan het einde gelden voor de algemene begeleiding en zijn ook goed van toepassing op de normaal begaafde jongeren.

Naar mijn idee is het handboek bruikbaar, haalbaar en aanvaardbaar. Het is bruikbaar is omdat het klein, compact en overzichtelijk is en omdat je het gemakkelijk erbij kunt pakken als je met een LVB jongere in een lastige situatie beland. Je kunt het ook gebruiken *voordat* je met de jongere aan de slag gaat. Het is haalbaar en aanvaardbaar om in te zetten omdat het geen lastig, complex gebruiksvoorwerp is dat veel tijd en energie vereist. Je kunt het makkelijk op een kastje leggen en erbij pakken wanneer je denkt het nodig te hebben. Iets opzoeken is zo gebeurd, omdat het uit een beperkt aantal bladzijden bestaat.

¹⁴ De basis van de gesprekstechnieken

Uiteraard heeft het product ook zijn beperkingen. Zo is het product enkel gericht op LVB jongeren en niet op *alle* jongeren. Het kan dus niet ingezet worden bij normaal begaafde kinderen, er kunnen hoogstens wat tips uitgehaald worden. Dat maakt het deels niet flexibel inzetbaar in andere situaties; het is alleen in te zetten in werksituaties met LVB jongeren. Daarentegen kan het wél gebruikt worden op andere vormen van hulpverlening van Stek, zoals een dagbehandeling en naschoolse opvang, waar kinderen met een LVB terecht komen. Het is dus wel breder toepasbaar dan alleen op een leefgroep. Een andere beperking is dat het zich enkel richt op drie elementen van begeleiding en niet op andere onderdelen van begeleiding, die mogelijk ook belangrijk zijn. Dit betekent dat de pedagogisch medewerkers daar zelf hun aanvulling aan moeten geven. Tot slot is het handboek beperkt doordat er maar drie voorbeeldsituaties inzitten. Deze drie voorbeeldsituaties zijn niet representatief voor *alle* situaties waarin je als pedagogisch medewerker met een LVB jongere kunt belanden. Dit betekent wederom dat de pedagogisch medewerkers op die momenten zelf hun handelen zullen moeten bepalen. Daar wil ik nog aan toevoegen dat de voorbeeldsituaties dienen *als voorbeeld* en niet als vastgesteld feit van *hoe het moet*. De ene LVB jongere leert sneller dan de ander en daarom zal iedere pedagogisch medewerker zelf moeten afwegen wat de jongere nodig heeft en aan de hand daarvan het tempo bepalen.

Als laatste wil ik aangeven waarom het beroepsproduct een vernieuwende karakter heeft. Een product, zoals dit beknopte, handboek bestaat naar mijns inziens nog niet. Er zijn allerlei cursussen, trainingen en andere vormen van bijscholing op het gebied van het omgaan met een LVB, maar een tastbaar handboek met concrete tips en voorbeeldsituaties ben ik nog nergens tegen gekomen. Mijn bevindingen waren voornamelijk literaire boeken en/of praktische handboeken, maar deze boeken zijn vaak erg omvangrijk en bevatten grote lappen tekst.

Conclusie

Het beroepsproduct heeft de vorm aangenomen van een compact handboek. Dit compacte handboek biedt de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria handvatten omtrent het begeleiden van LVB jongeren. De volgende drie basisonderdelen van begeleiding komen hierin aan bod: het ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens, het aanleren van vaardigheden en het vormgeven van de dagstructuur. Het handboek is bruikbaar, aanvaardbaar, gebruiksvriendelijk en vernieuwend.

Literatuur

- APA (2000). *DSM-IV-TR*. Arlington: American Psychiatric Association.
- Baarda, B., Goede, M. de & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese. Pp. 172-179, 185 en 193-198
- Beer, Y. de (2011). *De Kleine Gids Mensen met een licht verstandelijke beperking 2011*. Alphen aan de Rijn: Kluwer. Pp. 86-99
- Došen, A., Gardner, W.I., Griffiths, D.M., King, R. en Lapointe, A. (2008). *Richtlijnen en principes voor de praktijk. Beoordeling, diagnose, behandeling en bijbehorende ondersteuning voor mensen met verstandelijke beperkingen en probleemgedrag*. Utrecht: Vilans / LKNG.
- Elsen, W. van den (2010). *Lvg-jongeren op straat vanwege bevrozing pgb*. Verkregen op 21-01-2013, via <http://www.zorgvisie.nl/Kwaliteit/Nieuws/2010/7/Lvg-jongeren-op-straat-vanwege-bevrozing-pgb-ZVS008916W/>
- Expertisecentrum De Borg (2011). *Hoe herken ik mensen met een lichte verstandelijke beperking? Een beknopte handreiking en enkele tips voor de omgang bestemd voor medewerkers van politie & justitie, maatschappelijk werk en reclassering*.
- Heerink, M. (2009). *Onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Pearson Education Benelux. Pp. 88-89
- Heerink, M., Pinkster, S. & Bratti-van der Werf, M. (2009). *Onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Pearson Education Benelux. Pp. 120
- Humanitas DMH (2013). *Wat is Homerun?* Verkregen op 21-01-2013, via <http://www.humanitas-dmh.nl/dienstverlening/homerun>
- Idris (2010). *Praktische tips voor herkennen LVB*.
- Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie (2013). *Licht Verstandelijk Gehandicapt (LVG)*. Verkregen op 12-02-2013, via http://www.karakter.com/karakter_nl/e04a1e1e2cfc2c08af92892889a6be91.php
- Kenniscentrum CrossOver (2012). *Wat is LVG?* Verkregen op 28-02-2013, via http://www.kcco.nl/werk_en_handicap/verstandelijk_beperkt/licht_verstadelvg/wat
- Koppelman, J. (2004). *Children with Mental Disorders: Making Sense of Their Needs and the Systems That Help Them*. Washington DC: The George Washington University. Pp. 8-13
- Landelijk Kenniscentrum LVG (2008). *Werkplan Lectoraat: Een licht verstandelijke beperking nader omschreven*.
- Lijn 5 (z.d.) *Mijn kind heeft een licht verstandelijke beperking. Informatie voor ouders van kinderen met een licht verstandelijke beperking in de leeftijd van 6 tot 23 jaar*.
- LSG-Rentray (2012). *Licht Verstandelijk Beperkten (LVB)-jeugdzorg*. Verkregen op 21-01-

2013, via [http://www.lsg-rentray.nl/nl/corporate/sectoren_en_samenwerking/licht_verstandelijk_beperkten_\(lvb\)-jeugd zorg](http://www.lsg-rentray.nl/nl/corporate/sectoren_en_samenwerking/licht_verstandelijk_beperkten_(lvb)-jeugd zorg)

Mencap (2013). *About us*. Verkregen op 24-01-2013, via <http://www.mencap.org.uk/>

Migchelbrink, F. (2005). *Praktijkgericht onderzoek in Zorg en Welzijn*. Amsterdam: SWP. Pp. 19-20 en 88-96

Neijmeijer, L., Moerdijk, L., Veneberg, G. & Muusse, C. (2010). *Licht verstandelijk gehandicapten in de GGZ. Een verkennend onderzoek*. Utrecht: Trimbos-instituut

Netwerk Gewoon meedoen (2012). *Zag je het maar: Kansen voor jongeren met een licht verstandelijke beperking*.

Nieuwenhuijzen, M. van (2010). Ik ben een verbindende schakel. *Markant: maandblad voor de gehandicaptenzorg*.

Rigter, J. (2010). *Het palet van de psychologie. Stromingen en hun toepassingen in hulpverlening en opvoeding*. Bussum: Coutinho. Pp. 247-248

Stek Jeugdhulp (2013). *Over Stek*. Verkregen op 18-01-2013, via <http://www.stekjeugdhulp.nl/nl/over-stek>

Stichting MEE (2012). *Omgaan met mensen met een licht verstandelijke beperking*. Verkregen op 7-03-2013, via <http://www.meerrotterdamrijnmond.nl/folderteksten/omgaan-met-lvb>

The Arc (2013). *A leader in disability rights*. Verkregen op 24-01-2013, via <http://www.thearc.org/who-we-are>

Vereniging voor Orthopedagogische Behandelcentra voor jongeren met een licht verstandelijke beperking (2011). *Op het eerste oog heel gewoon. Opgroeien met een licht verstandelijke beperking*.

Wit, M. de, Moonen, X. & Douma, J. (2011). *Richtlijn Effectieve Interventies LVB: Aanbevelingen voor het ontwikkelen, aanpassen en uitvoeren van gedragsveranderende interventies voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.

BIJLAGEN

INTERVIEWS

Interviews Stichting MEE...

... met orthopedagoog Rianne Cosijn.

1. U bent een orthopedagoog van Stichting MEE. Kunt u mij iets vertellen over uw functie?

'In de eerste plaats richt ik me vooral op de diagnostiek, dus op het testen van mensen. Mensen die bij MEE terechtkomen, zijn op de een of andere manier vastgelopen in hun leven. Bij een groot deel van de groep mensen die zich aanmeldt, is niet duidelijk waardoor ze zijn vastgelopen. MEE richt zich specifiek op mensen met een beperking; dit kan lichamelijk of verstandelijke zijn maar ook een chronische ziekte of autisme. De groep mensen met een verstandelijke beperking is groot. Een verstandelijke beperking zie je niet aan de buitenkant. Wanneer mensen zijn vastgelopen, kunnen ze doorverwezen worden naar MEE of ze melden zichzelf aan. Het servicebureau beantwoordt vragen en geeft advies. Als onduidelijk is wat er aan de hand is proberen zij te achterhalen waar het probleem zit en waar mensen precies vastlopen. Zij proberen daar al in kaart te brengen waarom de cliënt vastloopt in zijn/haar leven. Psychodiagnostiek kan ingezet worden om hier meer duidelijkheid over te krijgen. Er wordt gekeken naar het intelligentieniveau en naar hoe het leven tot dusver is verlopen. Gekeken wordt naar welke factoren een rol zouden kunnen spelen bij de problemen die de cliënt ervaart. Met andere woorden, naast een intelligentiebepaling wordt er gescreend op bijkomende problematiek. Bij MEE wordt alleen een diagnose verstandelijke beperking gesteld. Bij vermoeden van andere of bijkomende problematiek verwijzen we door. Er wordt bijvoorbeeld doorverwezen naar naar Kristal (voor volwassen mensen met psychiatrische problematiek en een verstandelijke beperking) of de Banjaard (hetzelfde als hiervoor omschreven staat maar dan voor kinderen), de GGZ of Centrum Autisme. In de tweede plaats richt ik me op het ondersteunen en adviseren van collega's, wanneer ze met complexe casussen vastlopen. Al met al is het een hele gevarieerde en leuke functie.'

2. Hoe merkt u aan een jongere dat hij/zij mogelijk LVB is? Wat zijn volgens u de kenmerken van LVB?

'Iedereen is anders, dus dit geldt ook voor mensen met een verstandelijke beperking. Dus in die zin kun je niet zozeer spreken van kenmerken. Belangrijk is om te achterhalen hoe het leven van de persoon is verlopen. Als je een verstandelijke beperking hebt, dan zijn er vaak op de basisschool al signalen dat het allemaal niet zo vlot gaat, bijvoorbeeld een extra jaar kleuteren of groep 4 doubleren. Om te kunnen spreken van een verstandelijke beperking moeten daar al voor het 18de levensjaar duidelijke signalen van zijn en anders is er *geen* sprake van een verstandelijke beperking. Soms is het echter lastig om te achterhalen of er vroeger al problemen waren, bijvoorbeeld bij kinderen die in een gezin opgroeien waar weinig sprake is van stimulans of van een zwak gezinssysteem, met bijvoorbeeld ouders die zelf ook niet zo sterk zijn. Die ouders zullen niet snel zeggen dat het niet goed gaat met hun kind. Dus je moet goed *doorvragen*, zeker op het gebied van schoolgeschiedenis, bijvoorbeeld 'hoe goed kon je leren?' en 'kreeg je vaak hulp?'. Er is namelijk ook een groep die het, met voldoende steun en begeleiding, wel redt op school, waardoor je minder snel ziet dat er sprake is van een beperking. Zonder die steun en begeleiding hadden ze het waarschijnlijk niet gehaald. Ook is het van belang om een beeld te krijgen van de familie. Jongeren zullen zelf vaak zeggen dat ze alles goed kunnen en dat er niets aan de hand is. Als je met de familie gaat praten, hoor je soms een ander verhaal. Daarbij kun je navragen hoe onder andere

de ontwikkeling van het leren lopen en leren praten van de jongere is vergaan. Hier hoor je familie vaak zeggen dat dit trager is verlopen.

Bij mensen met een lichte verstandelijke beperking gaat het leren langzamer, zowel op het gebied van school als op het gebied van het aanleren van vaardigheden die nodig zijn om je te redden in het dagelijks leven. Kinderen met een lichte verstandelijke beperking hebben meer herhaling nodig. Leren door herhaling en leren door voordoen-nadoen is over het algemeen de leerstrategie die het beste bij deze kinderen past, dus het letterlijk en figuurlijk 'bij de hand nemen'. Dit geldt voor *alles* wat je ze probeert te leren. Doordat het leren langzamer gaat, is er meer tijd voor nodig en gaat het leren niet vanzelf. Ik ga dit illustreren aan de hand van een voorbeeld:

Een kind moet een kan limonade maken voor de hele groep en de vraag is: hoeveel heb je dan nodig? Dan moet je ze dit aanleren m.b.v. een maatbeker voor de siroop, een maatbeker voor het water om een goede verhouding te krijgen. Als je een normale intelligentie hebt, proef je de limonade even en als je merkt dat het bijv. te zoet is, voeg je nog wat water toe. Ook weet je voor de volgende keer dat je er minder siroop of meer water bij moet doen. *Die vanzelfsprekendheid in het leren, die is er bij kinderen met een licht verstandelijke beperking niet.* Dit betekent dat de jongeren meer moeite hebben met het corrigeren en structureren van hun eigen gedrag. Hierbij ga ik weer even terug naar het voorbeeld van de siroop die te zoet was. Als je dan niet kunt voorspellen/indenken dat je er de volgende keer minder siroop in moet doen (want dan wordt de limonade minder zoet, is de verhouding beter en smaakt het dus beter), dan kunnen ze dat niet zelf corrigeren. Als de kinderen dit niet kunnen, dan ligt het, in de gedachtegang van deze kinderen, dus niet aan hen dat de limonade niet lekker was, want zelf zien zij het verband niet. Kinderen met een beperking moeten leren dat ze hun eigen gedrag kunnen sturen en dat ze invloed hebben op zaken.

Nog een belangrijk kenmerk is dat het leren, dat veel langzamer en moeilijker gaat, voor een grotere vermoeidheid zorgt. Deze kinderen zijn veel sneller moe en dit is één van de belangrijkste dingen die vergeten wordt. Als alles wat je doet veel energie kost, omdat je er meer over na moet denken, is het logisch dat je sneller moe wordt. Anderen zien dit niet en daardoor worden deze kinderen al gauw bestempeld als 'niet-willers'. Op den duur bereiken deze kinderen een plafond: door de manier van denken die lastig is, maar ook door het niet aankunnen. Dat is overvraging: meer op je bordje hebben dan je aankan en/of kan overzien.

Als je een lichte verstandelijke beperking hebt, heb je moeite met abstract denken. Deze kinderen denken heel concreet: dat wat ik kan zien, kan ik begrijpen. Dat wat verder gaat dan ik kan zien, is lastig. Terug naar het voorbeeld van de siroop: je hoeft niet van deze kinderen te vragen of ze even 2 dl water erbij willen doen, want dat snappen ze niet en kunnen ze dus niet (als ze het niet eerst aangeleerd hebben gekregen). Verder is de oorzaak-gevolg relatie iets waar ze op gewezen moeten worden en/of moeten ervaren voordat het 'kwartje valt'. Tot slot zijn het jongeren die leven in het hier en nu. Ze betrekken niet zo snel het verleden in hun redentie en ze denken niet zover vooruit. Wij hebben, in de huidige maatschappij, de neiging om ergens naartoe te werken. Als je dat met de jongeren met een licht verstandelijke beperking wil doen, moet je het stappenplan concreet maken. Duidelijk zichtbaar maken dat er nu inspanning geleverd moet worden om iets in de toekomst te bereiken. Het visueel maken kan de kinderen helpen. Voor de één zal dit voldoende te zijn om een lijstje te maken en dan dingen af te kruisen, voor de ander kun je beter met plaatjes of foto's aan de slag. Kies de methode die past bij het individu. Als plaatjes als kinderachtig worden ervaren, zal er geen gebruik van worden gemaakt en mis je je doel.

3. Zien de kinderen zelf niet dat dingen niet goed gaan of willen ze het niet zien?

‘Dat hangt er erg vanaf of je van je ouders geleerd hebt ‘hoe je in elkaar zit’, waar je goed in bent en wat moeilijk voor je is. Als jongere leer je, tijdens het opgroeien, het antwoord op de vragen: ‘Wie ben ik? Waar ben ik goed in? Waar ben ik niet zo goed in? Wat heb ik nodig om het te gaan redden?’ De een heeft ouders die hem goed leert waar de sterke en zwakke punten liggen en de ander heeft niet die omgeving waarin hij dat leert. Het kan twee kanten op; de kant waarop kinderen zeggen dat ze het toch niet kunnen (een negatief zelfbeeld) en de kant waarop kinderen hebben leren vechten voor dingen en daardoor zullen zeggen dat ze alles aankunnen (het overschatten van eigen kunnen). Een bijkomend probleem bij licht verstandelijke beperkte jongeren is dat ze op het gebied van persoonlijkheid vaak zwakker in hun schoenen staan. De jongeren laten zich makkelijker beïnvloeden door andere jongeren. Dat komt doordat het ontwikkelingsniveau bij licht verstandelijke beperkten lager ligt. In hun doen en laten zijn ze dan vergelijkbaar met een jonger kind, niet alleen op het gebied van intelligentie, maar ook op het gebied van persoonlijkheid. Dit is vooral voor pubers lastig, Pubers zitten in een levensfase waarin ze hun zelfstandigheid gaan vergroten. Als je nog niet stevig genoeg in je schoenen staat om die verantwoordelijkheid op verantwoorde manier te kunnen dragen, kan dat tot conflicten leiden met volwassenen.

4. Hoe laat een LVB jongere zien dat hij/zij iets niet begrijpt?

‘Er is geen standaard manier. De één wordt boos, de ander trekt zich terug op zijn/haar kamer. Bij overvraging is het belangrijk om te kijken hoe lang ze al worden overvraagd. Wanneer je het hebt over chronische overvraging, kan dit zich extreem uiten. De kinderen kunnen klachten laten zien die lijken op psychiatrische problematiek. Het start bijna altijd met lichamelijke klachten zoals buikpijn en hoofdpijn of boosheid. Overvraging kan zelfs zo extreem zijn, dat er jongeren zijn die letterlijk verlamd raken. De klachten zijn echt, maar hebben geen lichamelijke oorzaak; ze zijn een gevolg van overvraging. Doe bij mogelijke signalen een stapje terug in je eisen en bespreek met jongeren wat ze zelf denken dat hen kan helpen. (Wat voor cijfer geef je je leven? Als je je leven nu een cijfer 5 geeft, wat helpt jou dan om er een 7 van te maken?) Overvraging kan zichtbaar worden door lichamelijke klachten, maar ook door andere gedragingen zoals somber zijn of boos worden, eigenlijk alles wat je maar kunt bedenken.’

5. Klopt het dat LVB jongeren moeite hebben met het uiten van hun emoties en behoeften? Zo ja, werkt dit bij hen?

‘Ja. De kinderen met een lichte verstandelijke beperking laten over het algemeen, wat betreft ontwikkelingsniveau, ‘jong’ gedrag zien. Dat betekent dat de kinderen op het gebied van emoties ook jonger zijn. De basisemoties (boos/blij/verdrietig/bang) zijn vaak goed ontwikkeld, andere emoties zijn minder vanzelfsprekend aanwezig. Licht verstandelijk beperkte kinderen/jongeren moeten leren dat daar nuances in zijn. Dit kun je doen door hen eerst bewust te maken van hun gevoelens en door hen feedback te geven op hoe ze zich kunnen voelen. De beste leeringang is de positieve weg. Complimenten zijn tien keer zo krachtig als correcties. In principe zouden er tegenover iedere correctie tien complimenten moeten staan om een goed leereffect te bereiken. Als je jezelf erin traint, kun je al het negatieve op een positieve manier zeggen. Daar zou ik ook een training voor adviseren. Wanneer een jongere iets niet af heeft gemaakt, kun je iets zeggen over wat er al wel is gedaan: ‘Hartstikke fijn dat je dit al gedaan hebt, maar ik zie dat dit nog gedaan moet worden. Ik wil graag dat je dat nu nog even doet’. Je zult er verstoeld van staan wat het positieve labelen met de jongeren doet. Wees er alert op dat je ‘geen chinees praat’, met andere woorden: dat boodschap kort, duidelijk en concreet is. Blijf voor herhaling zorgen en denk niet bij

jezelf: 'Ja, maar dat heb ik nou al zo vaak herhaald, dat moet je onderhand wel weten, want daar zit nou net de clou!'

6. Op welke manier kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?

Geef de jongeren met een licht verstandelijke beperking feedback op wat je bij ze ziet of vraag ernaar. Vraag de situatie uit en vraag wat het met de jongere doet. Als ze goed onderscheid kunnen maken tussen de basisemoties, kun je nuances gaan aanbrengen. Bijvoorbeeld: als een kind iets heeft goed gedaan, is hij/zij (meestal) blij. Dan kun je als begeleider zeggen: 'Ben je blij? Of ben je ook trots dat je je zwemdiploma gehaald hebt?' Op die manier kun je de jongeren leren dat er variaties in zijn. Het kan handig zijn om er pictogrammen bij te gebruiken. Ook het uiten van behoeften, zoals iets niet willen, is lastig. Bij een licht verstandelijke beperkte jongere mag je ervan uitgaan dat het ontwikkelingsniveau ergens tussen de zes en twaalf jaar ligt (dus de basisschoolleeftijd). Alle vaardigheden die, qua ontwikkeling, bij de basisschoolkinderen horen, passen ook bij de licht verstandelijke beperkte jongeren. Op het moment dat je vaardigheden van de jongeren verwacht die bij de leeftijd van vijftien tot achttien horen, ben je hen aan het overvragen. Er is een verschil tussen praktisch leren en je denkcapaciteit, het inzicht, overzicht, redeneer vermogen en abstracte denken. Die denkcapaciteit blijft, wanneer je het echt over licht verstandelijk beperkten hebt, steken bij een ontwikkelingsniveau passend bij een leerling van eind basisschoolleeftijd. Lezen en schrijven kan een jongere met een lichte verstandelijke beperking leren, maar een samenvatting maken of ergens de essentie uit halen zal lastig blijven. Als we het hebben over abstract denken, dan is bijvoorbeeld een topografiekaart lastig voor de jongeren met een beperking. Als je moet leren wat de hoofdstad van Italië is, is dat lastig. Als je een keer met je ouders naar Italië bent geweest en je bent in Rome geweest, dan weet je, puur door praktisch leren, dat Rome de hoofdstad van Italië is. Dat kan ertoe leiden dat er uitschieters zijn en dat je denkt: 'Huh, kun je dat wel?'. Een ander voorbeeld: als je regelmatig commentaar krijgt op iets dat je niet goed doet, dan ontwikkel je een selectief geheugen. Dan train je je geheugen om bepaalde vaardigheden goed te kunnen. Dus als je op een leefgroep woont en je hebt corvee en je wordt er regelmatig op aangesproken dat je iets niet goed doet, ga je jezelf erop trainen dat je op het juiste moment het juiste kan laten zien. Dit is niet omdat je het snapt maar om te voldoen aan bepaalde verwachtingen. Dan lijkt het alsof ze iets goed kunnen, maar dat is eigenlijk niet zo. Alle kinderen willen graag positieve aandacht, ook kinderen met een licht verstandelijke beperking. Dit kan leiden tot 'pleasen', dus als je dit denkt te zien, dan is dat een teken dat je goed moet opletten.

7. Hoe kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB praktische vaardigheden aanleren?

'Als voorbeeld neem ik het opruimen van de slaapkamer. Daarbij zet je hele kleine stapjes. Stofzuigen kan een onderdeel van de kamer opruimen zijn. Dan begin je, samen met de jongere, vandaag met stofzuigen, morgen ga je dat herhalen, de dag erna ga je erbij staan en kijken of het lukt, dag 4 ga je checken of de jongeren het nog steeds kunnen en dag 5 vraag je of ze kunnen uitleggen hoe je moet stofzuigen. Als de jongeren dat eenmaal kunnen en het routine is geworden, is het een vaardigheid die ze beheersen en kun je door naar de volgende stap van het opruimen van de kamer, bijvoorbeeld dweilen. Dat doe je op dezelfde manier. Neem hele kleine stapjes! Belangrijk is om het vaak te herhalen, te controleren en er feedback op te geven. Als je ziet dat de verstandelijke beperkte jongeren systematisch niet onder het bed stofzuigen, dan geef je hen er feedback op door te vragen of ze iets vergeten zijn. De eerste keer zullen de jongeren dit niet zien, dus wijs je hen erop dat ze niet onder het bed hebben gestofzuigd. Dit doe je dan samen alsnog. De volgende dag vergeten de jongeren het weer en vraag je weer: 'Ben je iets vergeten?'. Dan is de

kans groter dat ze zullen denken: 'Oh ja, ik moest ook onder het bed stofzuigen.' Blijf dit net zo lang herhalen tot het erin zit en houdt het in het positieve, dus maak complimenten en zeg dat de jongeren het goed hebben gedaan. Ook als ze het helemaal verkeerd hebben gedaan, geef je ze een compliment voor hun harde werken en voeg er in positieve zin aan toe dat we morgen gaan proberen het zus en zo te doen. Als je dan de volgende dag begint met de kamer opruimen, dan vraag je de jongeren of ze nog weten wat ze moesten onthouden. Het is belangrijk de jongeren mee te nemen in het verhaal; laat ze zelf meedenken en antwoord geven op de vraag. Als je verstandelijk beperkt bent, heb je een kortere geheugenspanne. Iemand die constant vergeet onder het bed te stofzuigen, kan baat hebben bij een lijstje waar dit op staat. Voordat de jongere dan begint, kun je hem wijzen op het lijstje. Het zijn goede hulpmiddelen. Het lijkt allemaal heel kinderachtig maar als je een licht verstandelijke beperking hebt, heb je enorm veel baat bij routines. Routines zorgen ervoor dat kinderen het gevoel krijgen dat ze iets kunnen. Die positieve lading ervan is erg belangrijk. Als die routines er eenmaal ingeslepen zijn, is het een vaardigheid die ze beheersen. Denk dus goed na over je hoe, wat en waarom je jongeren iets wilt leren. Licht verstandelijk beperkte jongeren kunnen praktische vaardigheden over het algemeen redelijk generaliseren. Als ze eenmaal weten hoe ze moeten stofzuigen, kunnen ze dat in iedere kamer. Belangrijk daarbij is wel om ze daar bewust van te maken. Dus als je de jongeren de huiskamer wil laten stofzuigen, dan bespreek je het met hen en leg je ze uit dat het eigenlijk precies hetzelfde gaat als het stofzuigen van hun slaapkamer. Wederom laat je het de jongeren oefenen. Als het een vaardigheid is die ze helemaal beheersen, hebben ze daar hun hele leven lang profijt van. Denk daarom goed na over waar je je energie insteekt. Je kunt je gaan ergeren aan dingen die niet gebeuren, maar je kunt er ook voor kiezen om het de verstandelijk beperkte jongeren aan te leren, zodat het wel gebeurt. Leer de jongeren basisvaardigheden aan waar ze wat aan hebben. Ook persoonlijke verzorging is een goed voorbeeld, dit is net zo goed lastig voor hen. Daar kun je de jongeren ook routines in aanleren zoals: na het douchen trek je schoon ondergoed en schone kleding aan.'

8. Hoe belangrijk is de dagstructuur voor een LVB jongere volgens u?

'Over het algemeen is dit vrij belangrijk voor de jongeren met een lichte verstandelijke beperking, omdat ze zo afhankelijk zijn van routines. De dagstructuur maakt dit makkelijker voor hen.'

9. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria de dagstructuur het beste vormgeven?

'Het is handig om de dagstructuur visueel te maken, bijvoorbeeld een pictogrammenbord ophangen met een klok en tijden erbij en dit met de jongeren met een beperking te bespreken. Het is een goed middel dat zorgt voor voorspelbaarheid, wat op haar beurt weer voor rust zorgt. Dan hoeven de jongeren het niet allemaal zelf te onthouden, maar kunnen ze op het bord kijken. Daar staat bijvoorbeeld dat er om 13.00 uur gegeten wordt, met een grote klok erboven, zodat de jongeren gelijk leren klokkijken. Allemaal hulpmiddelen die zowel een leereffect hebben als rust bieden. Het helpt ook de begeleiders herinneren aan wat er moet gebeuren.'

10. Wanneer een pedagogisch medewerker met jongeren met LVB werkt, wat moet hij/zij dan vooral wel doen?

'Neem de jongeren met een beperking mee in het verhaal, doe het in kleine stapjes en denk er met elkaar over na over hoe je de licht verstandelijk beperkte jongeren duidelijkheid kunt bieden, want hier hebben ze een grotere behoefte aan dan andere kinderen. Wij zijn flexibel, maar voor de verstandelijke beperkte jongeren is dit moeilijk. Wees maar star. Maak een plan en houd je eraan, in het belang van de

jongere. Mocht je toch afwijken van het plan, zorg dan voor uitleg.' Dus zeg wat je doet en doe wat je zegt!

11. Wanneer een pedagogisch medewerker met jongeren met LVB werkt, wat moet hij/zij dan vooral *niet* doen?

'Negatief zijn en veel corrigeren. Eigenlijk moet je vooral kijken naar wat wel goed gaat en kritisch zijn op je eigen wijze van begeleiden.'

12. Tot slot: hoe zou de optimale begeleiding van pedagogisch medewerkers aan jongeren met LVB er volgens u uitzien?

'Positieve benadering, bewust maken van wat ze wel kunnen en in stapjes concreet aanleren wat ze nog niet kunnen. Werk daarin planmatig. En een tip: kijk naar signalen van overvraging. Zie je lastig gedrag, denk dan in eerste instantie aan: 'Komt dit door overvraging?' Denk dus niet gelijk dat het een lastig kind is dat niet wil.'

... met teamleider Erica Hes.

1. Wat is uw functie?

‘Ik ben nu ongeveer twee jaar teammanager bij MEE. Daarvoor heb ik zo’n negen jaar als maatschappelijk werker gewerkt, dus ik ben goed bekend met het werkveld.’

2. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met een LVB?

‘Toen ik van de opleiding af kwam, ben ik op een woongroep van de ASVZ gaan werken. Dat heb ik zo’n twee jaar gedaan en toen ben ik bij MEE terecht gekomen. Als maatschappelijk werker van MEE kom je ook bij gezinnen thuis waar ouders en/of kind een LVB hebben.’

3. Hoe komt het dat er op dit moment jongeren met LVB terechtkomen bij een instelling die eigenlijk niet voor hen bestemd is?

‘Ik denk dat het door verschillende redenen kan gebeuren. Wat vaak het geval is bij een LVB, is dat pas later bekend wordt dat daar sprake van is en dat een jongere een LVB heeft. Het kan gebeuren dat dit pas opgemerkt wordt als jongeren al bij een instelling geplaatst zijn, die hier wellicht niet goed bekend mee is. Als de jongeren eenmaal bij een instelling zitten, is het lastig om een andere plek voor hen te vinden. Wat het met jongeren vaak ook is, is dat ze er niet aan willen geloven dat ze een LVB hebben. Daarom zullen ze er zelf niet snel voor kiezen om overgeplaatst te worden naar een LVB instelling. De doelgroep is een lastige doelgroep qua indicatie, dat zie je nu ook bij de verschuiving binnen de zorg. Jeugdzorg pakt een hoop dingen op, omdat men denkt dat de reguliere jeugdzorg dit wel aankan. Dan gebeurt het dat een jongere toch vastloopt doordat hij overvraagd wordt en blijkt de reguliere jeugdzorg tekort te schieten.’

4. Wat vindt u ervan dat dit gebeurt?

‘Voor de cliënt zelf vind ik het vervelend. Hij kan op een plek zitten waar hij niet de juiste begeleiding krijgt en mogelijk overvraagd wordt. Vervolgens kan het lang duren voordat bekend wordt dat er sprake is van een LVB en dat vind ik vervelend. Binnen de instellingen wordt er soms ook te makkelijk over gedacht of zijn er elders te lange wachtlijsten, waardoor een jongere toch bij een andere instelling dan een LVB instelling terechtkomt. Het kan dus ook gebeuren dat van tevoren wél bekend is dat een jongere een LVB heeft. Het is natuurlijk niet wenselijk, want het liefste zou je willen dat iedereen op de juiste plek zit, maar soms willen de cliënten dat zelf ook niet. LVB jongeren willen bijvoorbeeld ook niet op een plek zitten met cliënten die een veel lager niveau hebben dan zichzelf, want dan voelen ze zich ook niet op hun plek. Daarom zullen ze misschien eerder voor iets kiezen binnen bijvoorbeeld Stek, omdat dit voor hun gevoel meer aansluit.’

5. Wat voor gevolgen heeft dit volgens u voor de LVB jongeren?

‘Als de LVB niet op tijd wordt herkend of erkend, krijgen de jongeren niet de juiste begeleiding, doen daardoor faalervaringen op en worden overvraagd. Wellicht raken ze dan in de problemen, komen met drugs in aanraking of maken schulden, want juist die doelgroep is extra kwetsbaar. Daarom denk ik dat het belangrijk is, ook voor de begeleiders van de leefgroep, dat ze de signalen van een LVB tijdig herkennen. Ik ben van mening dat een LVB jongere het meest op zijn plek zit binnen een instelling die expertise heeft op dit gebied en waar medecliënten zitten van hetzelfde niveau. De begeleiders, van Stek bijvoorbeeld, kunnen wel voor korte periode de begeleiding aanpassen aan de LVB jongere, maar de cliënten eromheen kunnen daar niets mee en uiteindelijk loop je dan toch het risico dat zij de LVB jongere overvragen. Ik kan me wel voorstellen dat het goed is om de begeleiders bij te scholen, zeker in gevallen van crisis, zodat men weet hoe de cliënt aangesproken en begeleid kan worden. Op de langere termijn denk ik dat dit niet gaat werken en acht ik dit niet wenselijk.’

6. Denkt u dat uw instelling invloed zou kunnen uitoefenen op het beleid van bovenaf?

‘Ik denk van wel.’

7. Wat voor invloed zou uw instelling hier mogelijk op kunnen uitoefenen?

‘Dit zou MEE kunnen doen in de vorm van voorlichting en kennisoverdracht, om de LVB te leren herkennen. MEE heeft een cursus ontwikkeld, die bedoeld is voor professionals en gericht is op het signaleren van een LVB. Het is vooral gericht op het herkennen van een LVB, zodat aanmelding voor vervolgonderzoek en doorverwijzing sneller kunnen plaatsvinden. Daarnaast zoeken wij tegenwoordig steeds meer de samenwerking met jeugdzorg. Momenteel is bij jeugdzorg vaak bekend dat iemand een lager niveau heeft. Over het algemeen heeft men het idee dat de reguliere hulpverlening wel loopt en volstaat. Op het moment dat er een crisis ontstaat, wordt het ineens lastig om een crisisplek te vinden en verwijst jeugdzorg op het laatste moment naar MEE. Voor ons is dat lastig omdat wij een cliënt in crisis moeten overnemen en voor de cliënt is dit ook niet wenselijk. Daarom hebben we tegenwoordig korte lijnen met jeugdzorg, om te kunnen overleggen en om elkaar te kunnen ondersteunen. Door de korte lijnen en het regelmatige contact blijven we beiden op de hoogte van alle informatie.’

8. Als u iets aan de huidige situatie van het landelijke beleid rondom plaatsing van jongeren met LVB zou kunnen veranderen, wat zou dat dan zijn?

‘Er is één casus waarmee ik heb geworsteld. Een tijdje terug was er een jongen van veertien jaar cliënt bij ons. Hij heeft een verstandelijke beperking, zijn IQ lag tussen de 50 en 60. Zijn moeder was uit beeld was en vader moest de gevangenis in. Er waren geen mogelijkheden binnen het netwerk van vader om deze jongen op te vangen en hij was/is niet in staat om voor zichzelf te zorgen. We hebben geprobeerd om via het CIZ een indicatie aan te vragen voor een crisisplek, in de VB sector, maar het CIZ gaf aan dat de crisis niet in de jongen zit maar in ouders. Daardoor mag hij geen aanspraak maken op de voorziening in de VB sector en kwam hij bij Jeugdzorg terecht. Jeugdzorg bleef van mening dat de jongen, door zijn verstandelijke beperking, niet op zijn plek zou zitten binnen de Jeugdzorg. Het was erg lastig allemaal. We hebben er met het CIZ een gesprek over gevoerd en ze bleven bij hun standpunt. De jongen kwam dus uit bij een plek waar hij niet de juiste begeleiding ontving. Je komt er met zijn allen ook niet uit. Zo werkt de wet, maar dit is niet altijd in het belang van de cliënt.’

9. De overheid is momenteel weer flink aan het bezuinigen. Daarbij zal de zorgsector niet ontzien worden. Welke (mogelijke) effecten zou dit volgens u, kunnen hebben op de wachtlijsten/ op de plaatsing van jongeren met LVB?

‘De Rijksoverheid wil de verantwoordelijkheid voor het jeugdbeleid vanaf 2015 volledig bij de gemeenten leggen. Hierdoor krijgen gemeenten ook te maken met jongeren met een beperking. Gemeenten hebben nog niet veel ervaring met deze doelgroep en missen daardoor kennis over specifieke ondersteuningsvragen en op welke manier hierop het beste kan worden geantwoord. Daarnaast wordt ook MEE steeds meer gekort en de wachtlijsten lopen op. Bij MEE is de wachtlijst momenteel ongeveer drie maanden. Dat is zorgelijk, want mensen melden zich vaak pas bij MEE aan als het als te laat is of als er al sprake is van een uit de hand gelopen situatie. Als je dan nog drie maanden moet wachten, is dat niet fijn. Momenteel zien wij binnen gezinnen meer crisissen ontstaan en is er vaker sprake van uithuisplaatsingen. Je merkt dat je nu minder goed kan kijken naar een geschikte crisisplek, je kijkt meer naar welke organisatie nu aan de beurt is en/of waar er plek is en daar zit de jongere dan zes weken. Door de bezuinigingen zullen de crisissen waarschijnlijk toenemen en zullen gezinnen minder snel de juiste hulp krijgen. Er wordt gekort op het PGB en

ondersteuning thuis en ook het logeren wordt niet meer afgegeven, dus het komt steeds meer bij het gezin zelf te liggen. De draaglast wordt steeds groter.'

10. Wat zou er naar uw mening moeten gebeuren om de LVB jongeren zo goed mogelijk (tijdelijk) op te vangen terwijl ze op de wachtlijst staan?

'Wat er momenteel al gebeurt, en dat vind ik goed, is dat er vanuit een organisatie wachtlijstbegeleiding wordt geboden. Er is een apart team dat aan de slag gaat met de jongeren terwijl ze nog thuis wonen. Op die manier probeert men alvast te starten met bijvoorbeeld een dagbesteding. De zorg is er vast en dat vind ik belangrijk. Ook moet er goed gekeken worden naar wat iemand daadwerkelijk nodig heeft. MEE werkt momenteel vanuit Sociale Netwerk Strategie (SNS) en richt zich daarbij op het versterken op de eigen krachten van de cliënt. Daarbij wordt het eigen netwerk ingezet en gekeken naar de mogelijkheden daarvan. We richten ons daarbij op het toekomstperspectief van de cliënt en kijken naar wat er nodig is om dit te kunnen bewerkstellingen. Het kan zijn dat daar een instelling voor nodig is, het kan ook zijn dat dit niet het geval is en dat het binnen het eigen netwerk kan worden aangeboden. Het netwerk wordt steeds belangrijker en gemeentes benadrukken dit ook door meer verantwoordelijkheid bij de burgers neer te leggen. Er wordt minder gekeken naar waar een cliënt recht op heeft en meer naar wat hij nodig heeft. Ik denk dat hier nog veel winst te behalen valt. Als niet iedereen aanspraak zou doen op voorzieningen die hij niet nodig heeft, ontstaat meer ruimte voor mensen die het wel echt nodig hebben. De wachtlijsten zouden daardoor ingekort kunnen worden.'

Interview Pameijer...

... met pedagogisch medewerkers Jeroen van Unen en Josje Delahaije.

1. U bent een pedagogisch medewerker van Pameijer. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met LVB?

Josje: 'Dat is een brede vraag. Ik denk daarbij gelijk aan hoe begeleiding aan LVB jongeren verschilt van begeleiding aan kinderen zonder LVB. Naar mijn idee is het belangrijk om voor ogen te houden dat je wat anders ziet dan dat er daadwerkelijk is. Daarmee bedoel ik het volgende: je ziet een puber van dertien a veertien jaar, maar op sociaal-emotioneel gebied is het een kind van zes a zeven jaar. Dat is een groot verschil. Je moet insteken op een lager niveau, maar door de puberteit en de hormonen die meespelen, merken de LVB jongeren soms ook dát je op een lager niveau insteekt en willen ze aangesproken worden op het niveau van een puber. Het kan lastig zijn om daar een balans in te vinden. Aan de ene kant wil je dat ze begrijpen wat je zegt, om overvraging te voorkomen, maar aan de andere wil je ze niet het gevoel geven dat je ze aanspreekt op het niveau van een kleuter. Dat is iets wat bij deze doelgroep lastig kan zijn.'

Jeroen: 'Ja, ruwweg gezegd is het zo dat verstand en hormonen bij de LVB jongeren twee kanten opvliegen en dat botst. Je merkt dit aan hen doordat ze dingen willen doen en willen kunnen, die leeftijdsgenoten ook doen en kunnen, maar tegelijkertijd weten ze niet goed *hoe* ze de ze dit moeten aanpakken, hoe ze dingen moeten begrenzen en hoe ze verantwoordelijkheid moeten dragen. Kortom: ze willen wel alles meedoen en erbij horen, maar weten niet goed met de regels om te gaan.'

Josje: 'In vriendschappen met leeftijdsgenoten zijn ze heel beïnvloedbaar. Als er een straatoverval is gepleegd door een groepje, zijn de LVB jongeren de eerste die naar voren worden geschoven door de rest van de groep, om de schuld op zich te laten nemen. Dan kom je weer uit bij het stuk: wel mee willen doen, maar de gevolgen niet kunnen overzien. Het overzien van de oorzaak-gevolgrelatie is voor 'normale' pubers al een opgave, maar voor LVB jongeren is dit *nóg* lastiger. Daarom zijn zij in de maatschappij heel kwetsbaar en heel gevoelig voor verkeerde invloeden. Het nadeel hiervan bij LVB jongeren is dat je het aan de buitenkant niet ziet. Mijn eigen ouders denken bijvoorbeeld: het zijn kinderen met een beperking, dat zie je aan ze, toch? Maar je ziet het niet!'

2. Hoe merkt u aan een jongere dat hij/zij mogelijk LVB is? Wat zijn volgens u de kenmerken van LVB?

Josje: 'Ik heb, voordat ik bij Pameijer begon, gewerkt met 'normale' pubers. Er is een groot verschil tussen wat normale pubers van de begeleiding begrijpen en wat LVB pubers van de begeleiding begrijpen. De normale pubers weten meer de mazen van de wet te vinden en proberen daarmee te spelen, LVB jongeren proberen dit ook maar daar prik je meteen doorheen. Het is heel anders als je op een groep, zoals die van Stek, acht jongeren hebt zitten, waarvan er drie LVB zijn; dan zie je dat de LVB jongeren volledig ondergesneeuwd worden. De groepsdynamiek is enorm. In een voorstadium op school wordt al vroeg duidelijk dat er meer aan de hand is. De LVB jongeren zitten op school vaak op een niveau wat ze niet aankunnen of ze zitten bijvoorbeeld al op speciaal basisonderwijs. Ik denk dat het bij de meeste jongeren zo is dat de leerkracht al snel doorkrijgt dat er iets met de jongere aan de hand is.'

Jeroen: 'Boze buien, agressie et cetera laten zien dat de LVB jongeren iets niet begrijpen. Daardoor worden ze vaak verkeerd verstaan en worden ze beschouwd als dwarse jongeren. Daaraan kun je zien dat er heel veel van wat er om hen heen gebeurt, niet aankomt en onbegrijpelijk voor hen is. Ook kunnen ze niet te veel prikkels aan. Verder zie je de LVB goed bij het geven van taakjes. Normale jongeren van een puberleeftijd kun je heel makkelijk een taak geven, bij LVB jongeren moet je erbij blijven en alles stap voor stap uitleggen.'

Josje: 'De LVB grens is vrij breed. We hebben kinderen op de groep met een IQ van 65 en ook van rond de 85 en dat is wel echt een groot verschil, dat je mee moet nemen in je begeleiding. Daarnaast heeft ook de opvoeding een grote rol: wat heb je meegekregen van thuis? De een kan bijvoorbeeld meer aan, doordat hij van huis uit meer dingen heeft meegekregen.'

Jeroen: 'De één is sociaal vaardiger dan de ander. Dat verschilt net zoals bij ieder anders mens. Tot slot een laatste kenmerk van LVB. Uit zinnen die jongeren uitspreken, zoals 'het boeit me niet', kun je opmaken dat iets niet lukt. Dat is codetaal van de LVB jongere voor 'dat begrijp ik niet'. Denk dus niet aan *niet-willen* maar aan *niet-kunnen*.'

3. Wanneer u communiceert met een jongere met LVB, waar houdt u dan rekening mee? En daarmee bedoel ik: wat doet of zegt u dan anders bij andere jongeren?

Josje: 'Bijna elk kind dat wij momenteel op de groep hebben, is verbaal sterker dan performatief; ze praten 'beter' dan ze begrijpen en daardoor overschat je ze sneller. Daarom moet je er rekening mee houden dat zinnen kort, bondig en duidelijk zijn. Als je wat hebt gezegd of gevraagd, check dan bij de LVB jongere of hij het begrepen heeft. Soms knikken ze 'ja' en lijkt het alsof ze je begrijpen, maar dan vraag je het terug en blijkt dat dit niet het geval te zijn.'

Jeroen: 'En gesprekken kort houden. Je bent snel geneigd om, wanneer een jongere iets verkeerd doet, een gesprek aan te gaan. Dat is op zich niet erg, maar je kunt dit gesprek beter dertig seconden laten duren dan drie minuten, want die dertig seconden blijven eventueel hangen en die drie minuten totaal niet.'

Josje: 'Ik denk ook dat het op een groep, zoals die van Stek, een groot verschil met zich meebrengt. Van de jongeren met een normaal niveau mag je veel meer inzicht verwachten en met hen kun je een situatie nabespreken. Bij LVB jongeren heeft dit weinig zin evenals het uitdelen van consequenties. Je moet je richten op het gewenste gedrag en bij de jongeren aangeven en benoemen welk gedrag je wil zien. Een consequentie heeft eigenlijk geen zin, omdat ze daar weinig van leren; ze leren meer van belonen. Negatieve ervaringen komen bij de meeste LVB jongeren in mindere mate binnen. Ze hechten er minder waarde aan. Ze vinden het belangrijker dat de begeleider zegt wat hij van de jongere verwacht en hem beloont voor goed gedrag. Als je alleen maar aangeeft wat je niet wilt zien, kunnen LVB jongeren niet zelf invullen wat je wel wilt zien.'

Jeroen: 'Het niet uitdelen van consequenties druist volledig in tegen je gevoelens en alles wat je hebt geleerd. De LVB jongeren kunnen soms extreem gedrag laten zien en hier geen consequentie aan verbinden, is soms enorm lastig.'

Josje: 'Het heeft weinig zin om dan bijvoorbeeld te zeggen dat de LVB jongere naar zijn kamer moet. Je kunt beter kort bespreken welk gedrag de jongere heeft laten zien en wat de gevolgen daarvan zijn. Dan kun je vervolgens aangeven dat dit gevolg niet gewenst is en dat je verwacht dat hij de volgende keer ander gedrag laten zien. Dit kan enorm lastig zijn als je gemengde leefgroep hebt, met normale en LVB kinderen.'

Jeroen: 'De normale kinderen kun je aanspreken op hun gedrag en de gevolgen van ongewenst gedrag bespreken. Dat kan met LVB jongeren niet. Met hen kun je beter in gesprek gaan over twee keuzes in gedrag: je kunt dit doen en dan gebeurt er dat OF je kiest ervoor het zus te doen en dan gebeurt er zo. Op die manier kun je ze verleiden tot gewenst gedrag.'

4. Hoe is het volgens u voor LVB jongeren om hun behoeften en gevoelens uiten? Hoe gaat hen dit af, denkt u?

Josje: 'Dit is lastig voor ze. Niet zozeer het uiten op zichzelf, want als ze boos zijn, zijn ze boos en laten ze ook boos gedrag zien, maar ze kunnen dit niet benoemen en herkennen bij zichzelf.'

5. Op welke manier kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?

Jeroen: 'Zodra je een jongere kent, weet je welk gedrag hij laat zien wanneer hij bijvoorbeeld boos is. Je bespreekt niet met een jongere: nu ben je boos en als je boos bent, doen we dit of dat. Je bespreekt met de jongere: wanneer jij met een kopje gooit (dus het zichtbare gedrag), doen we dit en dat. De jongere kan van zichzelf zien dat hij met een kopje gooit, waar dat gedrag vandaan komt (boos, verdrietig) ziet hij niet, dus daar koppel je niet naar terug.'

Josje: 'Ook kun iets doen wat bij autistische kinderen ook vaak wordt ingezet en dat is het benoemen wat je bij de jongere ziet, dus: ik zie nu dat je boos bent, dat denk ik omdat je dit en dat doet, klopt dat? Op deze manier kunnen ze meer besef van hun gevoelens krijgen. Ga er geen eindeloze gesprekken over voeren, maar houd het kort. Bespreek het na op het moment dat de jongere weer *rustig is, maar wel kort op de gebeurtenis*. Je kunt niet van de LVB jongeren verwachten dat ze het volgende keer bij zichzelf herkennen een aangeven dat ze hulp willen, maar je kunt ze iets meer inzicht geven in hun eigen gedrag. Als jij een jongere erop wijst dat hij bijvoorbeeld boos aan het worden is, dan is het al knap als de jongere op dat moment weet wat hij kan doen om af te koelen en er dan ook voor kiest om dat te doen.'

6. Hoe kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB praktische vaardigheden aanleren?

Jeroen: 'Het is belangrijk om nieuwe vaardigheden in kleine stapjes aan te bieden. Als je bijvoorbeeld wilt dat een kind leert om rustig antwoord te geven als je wat vraagt, begin je met de stap "je kunt stilstaan als groepsleiding iets zegt". Meerdere kleine stapjes zorgen voor een succeservaring. Ook is het belangrijk om te onthouden, voordoen, samendoen en nadoen. Dus je laat de jongeren zien hoe iets moet, vervolgens ga je ernaast staan en doe je het samen en uiteindelijk laat je de jongeren het zelf nadoen. Als laatste is het erg belangrijk om te blijven complimenteren en belonen. Elke stap die een jongere zet, moet gevierd worden. Bij vaardigheden, zoals leren koken, kan het ook erg leuk en behulpzaam zijn om te werken met certificaten die jongeren kunnen verdienen.'

7. Hoe belangrijk is de dagstructuur voor een LVB jongere volgens u?

Jeroen: 'Heel erg belangrijk.'

Josje: 'We hebben nu twee kinderen op de groep zonder dagbesteding, dus zij moeten een dagstructuur op de groep volgen. Je merkt aan hen dat ze uit hun ritme zijn, sneller geïrriteerd raken en onrustig zijn omdat ze geen voldoening uit hun dag halen. Je merkt het ook als de jongeren vakantie hebben. Dan zijn ze allemaal drukker en eigenlijk kunnen ze er niet mee omgaan.'

8. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria de dagstructuur het beste vormgeven?

Josje: 'Ik neem aan dat de kinderen bij Stek allemaal naar school gaan, dus dat is al een begin van een structuur. Wij hanteren zelf een strak schema voor als de LVB jongeren uit school komen: als je binnenkomt, ga je dit doen, op dat tijdstip gaan we avondeten, daarna ga je dat doen enzovoort. Je moet het inkaderen, dat geldt voor heel de groep.'

Jeroen: 'Wij maken geen gebruik meer van een pictogrammenbord, daar zijn we vanaf gestapt. Je kunt de dag opdelen in kleine stukjes, bijvoorbeeld: als de jongeren uit school komen, is er een momentje met drinken en fruit en dan bespreken we wat iedereen gaat doen. Daarna gaan we avondeten en dan bespreken we wat iedereen de avond gaat doen, dus zo is er iedere keer sprake van een paar uur, die worden besproken en ingevuld.'

Josje: 'De dagstructuur zit er bij ons zo ingeslepen, dat het routine is geworden. Daardoor weten de jongeren wat ze kunnen verwachten van de dag. In hun vrije tijd

maken ze afspraken met ons over hoe ze hun vrije uren gaan invullen. We laten dus geen enkele jongere aan zijn lot over.'

Jeroen: 'Wij zijn afgestapt van een pictogrammenbord, omdat hier bijna niet naar gekeken werd. De jongeren schatten zichzelf hoger in dan een pictogrammenbord. De LVB jongeren zijn van mening dat ze niet mankeren en dat er niets met ze aan de hand is en een pictogrammenbord is dan heel kinderachtig en alleen voor kleuters.'

Josje: 'Bij sommige kinderen helpen pictogrammen wel, maar dan individueel. Wij hebben een jongere op de groep, die pictogrammen nodig heeft voor het tandenpoetsen. Deze pictogrammen heeft hij op zijn kamer, omdat hij niet wil dat de groep ervan af weet. Als ik dan kijk naar Stek en de leefgroep waarop vijf normale kinderen zitten en drie met een LVB, dan kan ik me voorstellen dat het voor de LVB kinderen niet fijn is om met pictogrammen te werken, omdat de andere kinderen wel alles begrijpen.'

Jeroen: 'Het is lastig, want de LVB jongeren zullen waarschijnlijk de lat voor zichzelf heel hoog leggen, omdat de jongeren om hen heen veel meer kunnen en begrijpen.'

Josje: 'Wij hadden laatst een meisje op de groep met zo'n laag IQ dat ze eigenlijk in een VG huis hoort te wonen in plaats van in een LVB huis. We merkten dat de rest van de groep daar negatief door beïnvloed werd. De LVB jongeren zagen dat het meisje een stuk lager begaafd was, gingen vervelend doen naar haar en werden daar zelf onrustiger door. Daarom denk ik dat het geen geweldige combinatie is om LVB jongeren met normaal begaafde jongeren in een huis te laten wonen.'

Jeroen: 'Als je er wel voor kiest om ze samen in één huis te plaatsen, zorg dan dat de LVB jongeren aparte dagprogramma's hebben en dat er aparte momenten zijn waarop je met hen gaat zitten om de dag door te nemen.'

Josje: 'Zorg ook voor dat de LVB kinderen niet worden gepest, let daarop en doorzie dit. Leg uit aan iedereen dat het ene kind meer hulp nodig heeft dan het ander, zodat ze in ieder geval een klein beetje begrip voor elkaar hebben. Het hoeft juist geen geheim te zijn dat de LVB jongeren een LVB hebben en dat ze dingen minder goed kunnen. Je hoeft er niet de benaming (LVB) aan te geven maar maak er ook zeker geen geheim van, want dat is niet prettig, voor niemand. Spreek de normaal begaafde jongeren aan op hun verantwoordelijkheden.'

9. Tot slot: hoe zou de optimale begeleiding van pedagogisch medewerkers aan jongeren met LVB er volgens u uitzien?

Josje: 'Geduld, geduld, geduld.'

Jeroen: 'Herhaling. En continue de aandacht vestigen op de kleine momenten dat iets lukt. Je doet 1000 keer hetzelfde met de jongeren en elke dag zie je het misgaan, laat dit volledig voorbijgaan en focus op het moment dat het een keer wel lukt.'

Josje: 'Blijf ook kijken naar waar bepaald gedrag vandaan komt. Ik kan me voorstellen dat je gefrustreerd raakt van een LVB kind als je normale kinderen gewend bent, maar daar heb je jezelf en het kind alleen maar mee. Blijf kijken naar waar ongewenst gedrag vandaan komt en zoek uit met de gedragswetenschapper hoe de LVB van de jongere eruit ziet. Daardoor kun je zelf minder gefrustreerd raken. Benader de LVB jongeren veel individueel.'

Jeroen: 'Investeer in het contact. Ook al komt een LVB kind tien keer te laat, zodra hij binnenkomt is het leuk dat hij er is. Op die manier maak je goed contact met de jongere en dan kun je, vanuit een leuk contact, terugkoppelen naar het verkeerde gedrag.'

Josje: 'Op een gemengde groep, zoals die van Stek, kun je een LVB jongere beter niet in groepsverband aanspreken op verkeerd gedrag. Wij geven er de voorkeur aan om de jongere naderhand aan te spreken op zijn gedrag. Tot slot wil ik de begeleiding adviseren geduld te hebben voor het niveauverschil. Ik kan me voorstellen dat LVB jongeren je irritatie kunnen opleveren en dat je denkt: snap je het nou nog niet? Maar als de LVB jongeren voelen dat jij dat denkt, dan is die band meteen kapot. Je moet LVB kinderen te allen tijde accepteren en ze nooit het gevoel

geven dat ze dom zijn, want ze vinden zichzelf al heel dom. Alle LVB kinderen zijn zo onzeker over hun eigen niveau dus ze moeten nooit voelen dat jij dat, als begeleider, ook denkt.'

Interviews Ipse de Bruggen...

... met activiteitenbegeleider Dianne van Woerden.

1. U bent een activiteitenbegeleider van Klassewerk, Ipse de Bruggen. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met een LVB?

'Klassewerk is bestemd voor jongeren en volwassenen met zowel een zware als lichte verstandelijke beperking, in de leeftijdscategorie achttien jaar en ouder. Op de huidige groep is de geestelijke leeftijd blijven steken op uiterlijk zeven jaar. De LVB jongeren doen zich soms groot voor, vooral in de puberteit, terwijl ze op emotioneel gebied rond de vijf a zes jaar zijn blijven steken. Als de jongeren bij mij terechtkomen, gaan ze werken. In de eerste jaren dat ik hier werkte, zaten er vooral jongeren van midden niveau op de groep. Midden niveau omvat vooral jongeren en volwassenen die in de structuur blijven zitten, bijvoorbeeld Down Syndroom, en waarbij de gedragskenmerken minder aanwezig zijn. Geestelijk waren deze jongeren tussen de drie en vijf jaar. Later kwamen er meer jongeren van hoog niveau binnen, met vooral psychiatrische problematiek op de voorgrond, zoals ADHD en autisme. Bij het hoog niveau ligt het ontwikkelingsniveau hoger en zijn de jongeren verbaal sterker. Het vergde een grote omschakeling in de manier van begeleiden. De jongeren en volwassenen van het hoog niveau wilden volwassen benaderd worden. Bij hen moet je het gedrag meer sturen, dus moet je, als begeleider zijnde, meer loslaten, even laten vieren en dan de touwtjes weer in handen nemen. Deze groep wil meer verantwoordelijkheid.'

2. Hoe merkt u aan een jongere dat hij/zij mogelijk LVB is? Wat zijn volgens u de kenmerken van een LVB?

'De LVB jongeren zijn snel afgeleid. Wanneer je ze iets aanbiedt dat boven hun niveau ligt en je legt uit hoe het in z'n werk gaat, dan merk je bij de tweede keer dat ze het niet hebben opgepakt; ze gaan het op hun eigen manier doen. Ik werk met de jongeren op een houtgroep en op de houtgroep moeten ze bijvoorbeeld iets overtrekken op papier. Als de jongeren mij de niet goed nadoen (de eerste, tweede of tiende keer), merk je dat de motoriek er niet geschikt voor is. De LVB jongeren kunnen ook chaotisch zijn in hun hoofd en vervolgens machogedrag gaan vertonen, om anderen te overschreeuwen. Daarmee bedoel ik niet het letterlijke overschreeuwen, hoewel sommige jongeren dat soms ook doen, maar vooral het stoere en drukke gedrag, om de onzekerheid te verbergen. Daar moet je voor oppassen en dan moet je voor jezelf afwegen of je de jongere meer begeleiding gaat bieden of juist een stapje terug doet en de jongere een makkelijkere opdracht geeft.'

3. Wanneer u communiceert met een jongere met LVB, waar houdt u dan rekening mee? En daarmee bedoel ik: wat doet of zegt u dan anders bij andere jongeren?

'Bij het hoog niveau houd ik er rekening mee dat ik alles wat ik zeg heel erg bij mezelf houd. Ik spreek uit wat ik zie en wat ik denk zonder daarbij te veroordelen, want de LVB jongeren kunnen zich snel aangevallen voelen. Het is per persoon verschillend. Ik heb bijvoorbeeld één cliënt van midden niveau en daarbij moet ik korte zinnen gebruiken. Verder leg ik het zo veel mogelijk bij de cliënt. Ik betrek ze in het verhaal en vraag ze wat zij bijvoorbeeld willen doen vanmiddag, hoewel je hier bij de autisten weer mee op moet passen omdat zij dit juist niet aankunnen. Bij hen moet je aangeven wat er die middag gaat gebeuren. Je kunt de LVB jongeren zelf laten nadenken en dat werkt goed. Dat merk ik aan hun enthousiasme. Tot slot maak ik gebruik van gebaren, ter ondersteuning van de communicatie.'

4. Hoe is het volgens u voor LVB jongeren om hun behoeften en gevoelens uiten? Hoe gaat hen dit af, denkt u?

‘Dat is lastig voor ze. Een aantal van mijn cliënten krijgen PMT, dat staat voor Psychomotorische Therapie. Daar leren ze spelenderwijs over hun gevoelens te praten. Hoe dat precies in zijn werk gaat, durf ik niet te zeggen.’

5. Op welke manier kan een pedagogisch medewerker een jongere met een LVB ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?

‘Dat vind ik lastig om te zeggen, omdat ik dat werkveld niet zo goed ken. Ik weet uit eigen ervaring dat het goed kan zijn om de LVB jongere even apart te nemen, bijvoorbeeld als je merkt dat hij heel druk is, en dan even kort te bespreken wat ik zie bij hem en wat de reden daarvan zou kunnen zijn. Dit kan ontlasting bieden bij de jongere, omdat hij weet dat de begeleiders er nu van op de hoogte is. Belangrijk daarbij is om de jongere de ruimte te geven om zijn verhaal te doen en een luisterend oor te bieden.’

6. Hoe kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB praktische vaardigheden aanleren?

‘Ik leg het eerst uit, dus ik vertel globaal wat we gaan doen. Daarna doe ik het voor en vervolgens mogen ze het nadoen, dan kijk ik hoe ze het oppakken. Als het nodig is, doe ik het nog een paar keer voor of geef ik tips hoe het anders kan. Dus ik herhaal veel, doe het voor en laat het ze nadoen.’

7. Hoe belangrijk is de dagstructuur voor een LVB jongere volgens u?

‘Dat is heel belangrijk, omdat ze weten wat er van hen verwacht wordt. Vooral voor de LVB jongeren met autisme is de structuur belangrijk. Soms moet je niet te star zijn en moet je de jongeren even laten gaan en op andere momenten kun je de touwtjes weer in handen nemen en de regels strak hanteren. Je moet soms ook flexibel zijn want anders leren de jongeren niet hoe dit moet.’

8. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria de dagstructuur het beste vormgeven?

‘Pictogrammen zou ik niet zo snel inzetten, want dit gebruik je eigenlijk alleen bij mensen die jou verbaal niet goed begrijpen. Ik zet het wel eens individueel in, omdat sommigen het wel fijn vinden, als een soort extra ondersteuning. Bij LVB jongeren is het niet echt handig, want zij vinden dit kinderachtig. Ik maak wel gebruik van roosters, bijvoorbeeld een schoonmaakrooster, zodat de jongeren weten wanneer ze aan de beurt zijn en wat er van hen verwacht wordt. Daarmee leg ik wat verantwoordelijkheid bij de groep. Dus een rooster maken, dat eventueel ondersteunen met foto's (bijvoorbeeld schoonmaakfoto's) en dit ophangen kan goed werken.’

9. Tot slot: hoe zou de optimale begeleiding van pedagogisch medewerkers aan jongeren met een LVB er volgens u uitzien?

‘Wees duidelijk en consequent, maar ook flexibel. Kijk naar de persoon die tegenover je staat. Kom afspraken en wees geïnteresseerd in de leefwereld van de jongere. Ook kun je de verantwoordelijkheid af en toe terugleggen bij de jongere. Tot slot, geef complimenten en zorg voor positieve begeleiding.’

... met activiteitenbegeleider Iris Sip.

1. U bent een activiteitenbegeleider van Klassewerk, Ipse de Bruggen. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met een LVB?

'We hebben nog niet zo lang LVB jongeren op de groep, ik denk nu zo'n anderhalf jaar. Dat was wel even wennen, want tot die tijd waren we ons eigenlijk aan het richten op de ouder wordende cliënten. Dat is natuurlijk heel anders, want de oudere cliënten krijgen op den duur allerlei lichamelijke klachten en/of worden dement. Wij waren heel erg bezig met hoe we deze cliënten, tot aan het eind toe, konden bieden wat ze nodig hadden. Maar toen opeens kwamen er nieuwe woningen in onder andere Nieuwveen en Ter Aar beschikbaar en toen zijn alle oudere cliënten allemaal verhuisd naar die nieuwe locaties. De doelgroep, waar we zo mee bezig waren, was zo goed als weg. De nieuwe cliënten, dus de LVB jongeren, waren allemaal anders want zij hadden petjes en mobieltjes en gingen in tegen de regels die wij al jaren hanteerden. De jongeren zetten zich heel erg af tegen ons en toen moesten we gaan bedenken hoe we daarmee om wilden gaan. De ene begeleider wilde zich vasthouden aan de oude regels, de andere begeleider vond het tijd om de begeleiding aan te passen op de jongere. De meeste LVB jongeren wilden hier ook niet zijn, want ze hadden toch een hoger niveau dan veel anderen hier. Ze voelden verheven boven de anderen en konden zich heel respectloos opstellen tegenover hun medeclient. Het was een hele uitdaging. We moesten gaan bedenken wat we van de nieuwe situatie vonden en hoe we daar op in gingen spelen. De mobieltjes bijvoorbeeld, we wisten niet of we dat moesten toestaan of niet. Daarbij moet je dan teruggaan naar de BOPZ en dat soort zaken en dan mag je, als hulpverlener zijnde, bepaalde vrijheden helemaal niet afnemen van mensen. Dit mag alleen als het bijvoorbeeld overlast veroorzaakt of als iemand niet kan omgaan met zijn vrijheid. Uiteindelijk is het goed gekomen, maar het was echt even wennen. Daarnaast merkten we dat het toekomstperspectief bij de LVB jongeren veel belangrijker was en is dan bij andere cliënten. Voorheen zaten er voornamelijk cliënten op de groep, die het activiteitencentrum op zichzelf als einddoel hadden. De LVB jongeren willen graag leren en hebben ambities, maar soms ook onbereikbare dromen die zij vanwege hun beperking niet altijd uit kunnen laten komen. Een groot stuk acceptatie komt daarbij kijken. Ze kunnen vaak meer bereiken, maar hebben wel veel meer begeleiding en scholing nodig dan de gemiddelde andere jongere.'

2. Hoe merkt u aan een jongere dat hij/zij mogelijk LVB is? Wat zijn volgens u de kenmerken van een LVB?

'In vergelijking met de cliënten die we eerst veel hadden, merk je dat het niveau bij de LVB jongeren hoger ligt en dat ze beter zijn in het aanleren van praktische vaardigheden. Ze willen meer afwisseling en zijn ze sneller uitgekeken op dingen. Ook willen ze graag meer uitdaging in het werk, maar die lat kan soms te hoog liggen. Als ik ze vergelijk met normale jongeren, merk ik veel minder verschil. De ontwikkeling van de LVB jongeren loopt natuurlijk wel iets achter. Wat zij kunnen op twintigjarige leeftijd kan een normale jongere op zestienjarige leeftijd. Vaak hebben de LVB jongeren ook een stoornis, zoals autisme of ADHD. Als een jongere alleen een laag IQ heeft, kan hij volgens mij heel ver komen in de maatschappij en veel meer bereiken dan wanneer het lage IQ gepaard gaat met een stoornis. De problemen die ik bij de jongere veel zie, zijn toch vaak een gevolg van de psychiatrische stoornis.'

3. Wanneer u communiceert met een jongere met LVB, waar houdt u dan rekening mee? En daarmee bedoel ik: wat doet of zegt u dan anders bij andere jongeren?

'Eigenlijk doe ik vrij weinig anders. Als ik een LVB jongere anders aanspreek, is het meer vanwege bijvoorbeeld het autisme. Persoonlijk vind ik dat iedereen gelijk is. Ik praat met iedereen hetzelfde, ook met kleine kinderen bijvoorbeeld. Ik let er wel op

dat ik duidelijk praat, dat mijn boodschap overkomt en dat ik niet te veel ingewikkelde taal gebruik. En dat ik op een respectvolle, gelijkwaardige manier begeleiding biedt aan iemand. Ik probeer me altijd te verplaatsen in de ander. Bijvoorbeeld jongeren, ze doen dingen vaak niet expres verkeerd, maar denken er gewoon niet over na. Dan kun je een jongere toch op een normale manier aanspreken in plaats van gelijk boos worden. Ik denk altijd: hoe zou ik het vinden als...? Daardoor kan ik het van jongeren begrijpen als ze iets niet willen.'

4. Hoe is het volgens u voor LVB jongeren om hun behoeften en gevoelens uiten? Hoe gaat hen dit af, denkt u?

'Dit kan lastig voor ze zijn. Daarmee bedoel ik niet zozeer het uiten ervan maar meer het relativeren en ermee om kunnen gaan.'

5. Op welke manier kan een pedagogisch medewerker een jongere met een LVB ondersteunen bij het uiten van behoeften en gevoelens?

'Wat ik merk, is dat de LVB jongeren juist *heel veel* gevoelens hebben en uiten en dat je dit voor ze moet relativeren, omdat ze dit zelf lastig vinden. Voorbeeld: alles is héél lastig, doet héél veel pijn, is héél vermoeiend enzovoort. Het is belangrijk om niet aan deze gevoelens voorbij te gaan, er begrip voor te tonen en het te erkennen, maar daarnaast is het goed om het te relativeren. Wel is het belangrijk om naar de jongere te luisteren als hij ergens mee komt, ook als je het misschien onzin vindt. Wat wij ook proberen te doen, is signalen oppakken van bepaalde emoties die mogelijk tot explosie kunnen komen. Bijvoorbeeld als een LVB jongere boos is of gaat worden, zijn daar van tevoren al een hoop signalen van. De spanning naar boosheid toe proberen we te reguleren. Je ziet dat de jongere overprikkeld is en vaak kun je daar met de jongere over praten voordat het uit de hand loopt.'

6. Hoe kan een pedagogisch medewerker een jongere met LVB praktische vaardigheden aanleren?

Als het om praktische vaardigheden gaat, leren de jongeren het beste door voordoen-nadoen. Dat is iets wat ze zelf aangeven. Als het om een ontwikkelingsgerichte vaardigheid gaat, dan maak ik met de jongere een plan met SMART-doelen, waar de jongere vervolgens zelf aan werkt. Je moet de intensiviteit van de begeleiding afstemmen op wat de jongere nodig heeft.'

7. Hoe belangrijk is de dagstructuur voor een LVB jongere volgens u?

'Heel belangrijk.'

8. Op welke manier kunnen de pedagogisch medewerkers van leefgroep Moria de dagstructuur het beste vormgeven?

'Het voordeel van hier is dat er al heel veel structuur in de dag zit. We zijn een werkplek en we beginnen op een bepaalde tijd, hebben op bepaalde momenten koffie- en lunchpauze enzovoort; er zijn veel vaste momenten. Dat is anders dan op een groep waar cliënten ook wonen. We hebben hier ook meer structuur op het gebied van begeleiding en dan bedoel ik dat iedere begeleider zijn eigen groep heeft en op vaste dagen werkt. Op een leefgroep is dat anders, want daar heeft iedere begeleider een wisselend rooster. 's Morgens is er iemand, 's middags kan er iemand anders zijn en dat gaat zo door. Wij hebben veel structuur hier. We maken ook dingen visueel aan de hand van schema's en roosters. De jongeren kunnen dit kinderachtig vinden, vooral pictogrammen. Echter, jongeren met LVB én autisme hebben heel veel aan pictogrammen. Ze moeten dan toch ervaren dat het niet kinderachtig is en dat het hen heel veel rust in hun hoofd kan bieden. Ik zou pictogrammen niet aanraden voor jongeren met alleen een LVB.'

9. Tot slot: hoe zou de optimale begeleiding van pedagogisch medewerkers aan jongeren met een LVB er volgens u uitzien?

'Bied duidelijkheid en kijk samen met de jongere naar zijn toekomstperspectief. Neem de jongere serieus, wees begripvol en behandel de jongere gelijkwaardig maar houd daarbij wel de regie in handen.'

... met manager Raymond van Zijl.

1. Wat is uw functie?

‘Ik ben locatiemanager van activiteiten centrum Klassewerk. Klassewerk is een Centrum voor Arbeid en Training (C.A.T) van Stichting Ipse de Bruggen welke dagbesteding biedt aan volwassen mensen met een verstandelijke beperking.’

2. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met een LVB?

‘Jongeren met een LVB raken vaak tussen wal en schip. Ze hebben hoge verwachtingen van zichzelf en zien zichzelf in de toekomst bijvoorbeeld in de horeca werken. In de praktijk zijn er helaas weinig werkgevers die de LVB jongeren willen aannemen. Het kost veel tijd voor de jongeren om een baan te vinden. Daarom is het belangrijk dat ze een basis meekrijgen van thuis of van een instelling.’

3. Hoe komt het dat er op dit moment jongeren met LVB terechtkomen bij een instelling die eigenlijk niet voor hen bestemd is?

‘Dit komt doordat het niet altijd van tevoren duidelijk is dat de jongere een LVB heeft. Daarnaast is vaak niet gelijk duidelijk of de beperking op de voorgrond zal treden of dat de mogelijke bijkomende psychiatrische problematiek de overhand heeft.’

4. Wat vindt u ervan dat dit gebeurt?

‘Voor de jongeren vind ik het vervelend. Ze worden ergens geplaatst en als blijkt dat de begeleiding niet aansluit, moeten zij weer verplaatst worden naar een andere instelling. Begeleiding is van groot belang maar deze moet wel goed afgestemd zijn op wat de jongere nodig heeft en dat is binnen de reguliere jeugdzorg vaak niet het geval.’

5. Wat voor gevolgen heeft dit volgens u voor de LVB jongeren?

‘De jongeren komen niet verder, blijven cirkelen in hun eigen gebied en kunnen in een isolement raken.’

6. Denkt u dat uw instelling invloed zou kunnen uitoefenen op het beleid van bovenaf?

‘Ja, voor een gedeelte zeker.’

7. Wat voor invloed zou uw instelling hier mogelijk op kunnen uitoefenen?

‘Klassewerk kan laten zien dat de LVB jeugd een groot aandeel heeft in de woon- en werkvormen van Ipse de Bruggen en dat de jongeren hier passende hulp ontvangen, hulp die een reguliere instelling niet zomaar kan bieden. Deze hulp brengt de LVB jongeren een trapje hoger op de maatschappelijke ladder. Dit kan bij het zorgkantoor aangedragen worden.’

8. Als u iets aan de huidige situatie van het landelijke beleid rondom plaatsing van jongeren met LVB zou kunnen veranderen, wat zou dat dan zijn?

‘Ik zou jongeren met een LVB enkel bij gespecialiseerde instellingen plaatsen, omdat zij dan hulp op maat krijgen. Ik zou ervoor pleiten dat reguliere instellingen de LVB jongeren weigeren en doorsturen naar gespecialiseerde instellingen. Mochten er te lange wachtlijsten zijn, dan moet er uitgebreid worden.’

9. De overheid is momenteel weer flink aan het bezuinigen. Daarbij zal de zorgsector niet ontzien worden. Welke (mogelijke) effecten zou dit volgens u, kunnen hebben op de wachtlijsten/ op de plaatsing van jongeren met LVB?

‘De vervoersbewegingen en de WMO vormen een knelpunt voor de LVB jongeren. Het plaatsen van LVB jongeren in gespecialiseerde zorginstellingen, zoals Ipse de

Bruggen, is nog steeds haalbaar omdat Ipse momenteel een hele korte wachtlijst heeft.'

10. Wat zou er naar uw mening moeten gebeuren om de LVB jongeren zo goed mogelijk (tijdelijk) op te vangen terwijl ze op de wachtlijst staan?

'Ik zou de LVB jongeren laten zien welke mogelijkheden ze hebben. Belangrijk is het om hen scholing te bieden in de tijd dat ze wachten en daarbij de focus te leggen op het ontwikkelen en onderhouden van aangeleerde vaardigheden.'

Interviews leefgroep Moria...

... met pedagogisch medewerker Mimoun Hitli.

1. U bent een pedagogisch medewerker van leefgroep Moria. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met een LVB?

'Het verschilt per kind. Het ene kind kan het heel moeilijk vinden om te leren en om vragen te beantwoorden en het andere kind vindt het lastig om mee te werken. Ook luisteren en afspraken nakomen kan lastig zijn. Zo is er één kind op de groep waarmee we afspraken maken, desnoods op papier. Zo moet zij bijvoorbeeld haar telefoon inleveren voor het slapen gaan, omdat wij denken dat ze niet met haar telefoon om kan gaan en dan 's nachts gaat internetten, appen enz. We hebben een contract opgesteld waarop staat dat ze haar telefoon inlevert het naar bed gaan. Dat contract heeft ze getekend, maar 's avonds krijgen we het met geen mogelijkheid voor elkaar dat ze haar telefoon inlevert. Als we haar dan uitleggen waarom ze hem moet inleveren, snapt ze het niet. En als we zeggen dat ze het contract heeft ondertekend, zegt ze dat ze dat alleen maar heeft gedaan om van het gezeur af te zijn. Het is ons nog steeds niet gelukt om de telefoon af te pakken. Meer dan dit kunnen we niet doen. Het enige dat we kunnen doen is haar vragen of ze hem wil inleveren en erover na wil denken. Wij hebben ook regels.'

2. Hoe staat u tegenover de komst van LVB jongeren op leefgroep?

'Eigenlijk horen ze niet op de groep, maar het komt wel eens voor dat er een kind geplaatst wordt waarvan niet duidelijk is dat het kind een LVB heeft en dan wordt het kind op de groep toegelaten. In andere gevallen is het wel duidelijk dat ze een LVB hebben. Dan wordt er gekeken naar: is het kind goed te begeleiden? Als dat het geval is, mag het kind op de groep. Zo niet, dan moet het kind ergens anders heen. Eerst wordt gekeken naar hoe de LVB zich uit bij het kind. Dit doet de gedragswetenschapper. Soms maken we daarin de juiste keuze, maar soms niet en komen we daar later pas achter.'

3. Wat vindt u van het beleid van Stek omtrent dit thema? (Dat deze jongeren worden opgenomen in de groep i.p.v. afgewezen totdat zij naar een andere instelling kunnen)

'Eerlijk gezegd heb ik liever dat het kind ergens terecht komt waar hij hoort en waar hij de juiste hulp krijgt van de mensen die ervoor zijn opgeleid. Het kind hoort hier eigenlijk niet. Soms zitten we echt met een probleem, bijvoorbeeld als er een kind op de groep binnenkomt dat wij niet kunnen begeleiden, omdat je kinderen op de groep hebt die het wel snappen en een kind met een LVB hebt die het niet snapt. Dan zit je met een dilemma. We kunnen ons uiterste best doen, maar daar blijft het dan ook bij. Als wij geen passende hulp kunnen bieden, kiezen we ervoor om het kind door te verwijzen naar een instantie die dit wel kan. Zo hebben we al regelmatig kinderen doorverwezen naar Pameijer.'

4. Als u het voor het zeggen had, wat zou u dan veranderen aan de huidige situatie?

'Het is belangrijk om goed te selecteren. Ook moeten we goed worden geïnformeerd over de situatie van het kind en kijken naar wat het kind nodig heeft. Dan stellen we onszelf de vraag: kunnen we het kind binnen de leefgroep bieden wat het nodig heeft? Als dit niet het geval is, dan heb ik liever dat het kind naar een andere instelling gaat. Als dit wel kan, dan is het kind welkom. Per kind moet er heel goed gekeken worden of dit wel of niet kan. Heeft *het kind* wat aan ons? En aan onze hulpverlening? Anders is het ronduit zonde: zonde voor het kind, omdat hij geen goede hulp krijgt en zonde voor de leefgroep. Het is zonde van iedereen zijn tijd.'

5. **Als u het voor het zeggen had, wat zou u dan *niet* veranderen aan de huidige situatie?**
 'De selectiecriteria van nu zijn niet zo heel slecht, maar het kan beter. Er moet echt goed gekeken worden naar: zou het kind het bij ons op de groep halen? Wat heeft hij eraan? Levert het hem baad op of juist niet?'
6. **Heeft u bij uw leidinggevende aangegeven wat u van de huidige situatie vindt?**
 'Ja.'
7. **Zo ja, voelt u zich gehoord door uw leidinggevende(n) wanneer u aangeeft hoe u over de huidige situatie denkt? Zo nee, waarom niet?**
 'Ik denk het wel, alleen is dit soms moeilijk want als instelling hebben wij een zorgplicht. Dit houdt in dat wij een kind op de groep moeten toelaten als er ergens anders geen plek voor is. Op die momenten hebben we geen keus. Helaas kan het soms mááanden duren voordat er wel plek is. Dit is te lang voor iedereen: voor het kind met een LVB, voor de andere kinderen op de groep en voor de begeleiding.'
8. **Welke positieve aspecten zitten er volgens u verbonden aan de komst van LVB jongeren op de groep?**
 'Wij leren er allemaal van. In het begin weet je niets van de beperking, maar later wel. Je probeert methodes uit bij het kind en dan zie je welke wel werken en welke niet. Je leert omgaan met de LVB.'
9. **Welke negatieve aspecten zitten er volgens u verbonden aan de komst van LVB jongeren op de groep?**
 'De andere kinderen worden tekort gedaan. Wanneer één LVB kind bijvoorbeeld heel druk is en geen rustmomenten kent, kun je daar je handen aan vol hebben. Hij vraagt dan continu één-op-één aandacht. De andere kinderen vinden het niet leuk dat het LVB kind alle aandacht opeist maar ze kunnen er ook last van hebben. De kinderen hebben wel eens behoefte rust op de leefgroep, maar dit lukt dan niet door de LVB jongere. Ze storen zich eraan en het is zelfs zo dat het de kinderen opvalt dat er iets niet in orde is met de LVB jongere. Ze zeggen dan hardop tegen de leiding dat het toch duidelijk is dat het LVB kind hier niet hoort en dat ze zich afvragen waarom de hij nog op de groep woont. Dat is best schokkend.'
10. **Wat voor effect heeft de komst van LVB jongeren volgens u op de normaal begaafde jongeren van de leefgroep?**
 'Positief: iedereen leert ervan en leert hoe je met zulke kinderen moet omgaan.
 Negatief: soms is het lastig en doen we eigenlijk iedereen ermee tekort.'
11. **Waar loopt u tegenaan tijdens het werken met LVB jongeren?**
 'Het binnenhalen van jongeren met een LVB is makkelijk, ze overplaatsen naar een andere instelling is ontzettend lastig. Wanneer we besluiten te proberen om een LVB jongere te begeleiden en dit blijkt niet te lukken, duurt het soms maanden voordat de jongere ergens anders terecht kan. Wanneer dit te lang duurt, ga je zien dat er collega's uitvallen. Dit komt omdat de pedagogisch medewerkers overbelast raken. Het werken met één of meerdere kinderen met een LVB kan zo ontzettend veel energie vragen, dan mensen 'op' raken. Wanneer er collega's veelvuldig ziek worden en uit beginnen te vallen, zie je dat het proces van overplaatsen te lang duurt. Als laatste wil ik nog één tip geven: als je er bewust voor kiest om een jongere met een LVB binnen te halen, doe je hem eigenlijk echt tekort! Ik adviseer om te wachten met het plaatsen van de jongere tot er plek is bij een gespecialiseerde instelling.'

... met pedagogisch medewerker Saskia van der Leer.

1. U bent een pedagogisch medewerker van leefgroep Moria. Kunt u iets vertellen over uw functie en uw werkervaring met jongeren met LVB?

'Ik ben pedagogisch medewerker A, daarnaast bestaat ook de functie pedagogisch medewerker B. Pedagogisch medewerker B betekent dat je groepsleiding bent. Pedagogisch medewerker A betekent tevens dat je groepsleiding bent, maar daarnaast heb je plustaken. Deze plustaken komen bij de teamleider vandaan. Het zijn eigenlijk taken die de teamleider hoort uit te voeren, maar zij heeft ze overgedragen aan mij. Dit kan van alles zijn: financiën, dossiers verwerken, begeleiden van invalkrachten enzovoort.

Wat mij opvalt is dat er bij LVB jongeren, vanaf het begin af aan, in het dossier niets over bekend is. Daarmee bedoel ik dat er nergens in het dossier staat aangegeven dat de jongere een laag IQ of een LVB heeft, terwijl wij al vrij snel onze vraagtekens bij deze jongeren zetten wanneer zij op de groep binnenkomen. Dit zorgt voor verwarring. De jongeren komen bij ons en wij hebben het idee dat we op een bepaald niveau met hen kunnen communiceren en dat blijkt niet het geval te zijn. Wat mij vooral opvalt, is dat jongeren met een LVB vrij snel 'ja en amen' zeggen en vervolgens iets heel anders gaan doen. Dat zorgt voor veel verwarring, zowel bij de groepsleiding als bij de jongere zelf. De jongeren zeggen 'ja' maar blijken er niets van te begrijpen, kunnen dit niet goed aangeven, gaan vervolgens iets heel anders doen en raken daardoor in conflict met de begeleiding. Wanneer wij niet de kennis hebben dat er bij een jongere mogelijk sprake is van LVB, gaan we een jongere benaderen op een niveau dat veel te hoog voor hen ligt. De jongeren zeggen dat ze iets gaan doen, doen het niet en daardoor krijgen wij het idee dat de jongere geen zin heeft om te luisteren, maar eigenlijk is het helemaal geen onwil van de jongere maar het niet-kunnen.'

2. Hoe herken je een LVB bij een jongere?

'Je merkt het aan het niveau van communiceren. Als wij merken dat jongeren je niet-begrijpend aankijken wanneer je iets uitlegt, hebben wij al vrij snel door dat er iets niet klopt. Wij zijn gewend om op de groep in 'Jip en Janneke' taal te praten en als dat te lastig voor een jongere blijkt te zijn, is er iets niet in orde. Verder merk ik het aan het gedrag van jongeren. Vooral het doen van toezeggingen door de jongeren en vervolgens iets anders gaan doen, is een signaal dat er meer aan de hand zou kunnen zijn.'

3. Hoe staat u tegenover de komst van LVB jongeren op leefgroep?

'Ik vind het leuk, beschouw het als een uitdaging en ik wil ieder kind helpen, maar ik mis bij mezelf en bij m'n collega's de capaciteiten en de expertise op dit gebied. Ik vind het verschil in jongeren op de groep soms ook lastig. De combinatie van jongeren die wel alles begrijpen en jongeren met een LVB, die niet alles begrijpen, kan voor rare verhoudingen zorgen. Hoe ga je daar mee om? Het komt vaak in teamvergaderingen voorbij. Het is lastig want je moet tussen twee doelgroepen jongeren balanceren. Ik beschouw het dus als een uitdaging om jongeren met een LVB op de groep te hebben, maar we zouden meer handvatten moeten hebben om ermee om te kunnen gaan.'

4. Wat vindt u van het beleid van Stek omtrent dit thema? (Dat deze jongeren worden opgenomen in de groep i.p.v. afgewezen totdat zij naar een andere instelling kunnen)

'Ik denk dat Stek er geen weet van heeft. Jongeren komen niet binnen met duidelijke cijfers van hun IQ enzovoort en er is geen sprake van voorkennis van een LVB en ik denk dat het daar misgaat. Eigenlijk moeten wij opnieuw het wiel uitvinden en constateren dat een jongere mogelijke LVB heeft en dan kunnen we door naar de

volgende stap. Ik denk dat Stek wel iets voor ons kan betekenen op het gebied van scholing. Stek zou ons handvatten kunnen bieden met behulp van bijvoorbeeld een training.'

5. Als u het voor het zeggen had, wat zou u dan veranderen aan de huidige situatie?

'Ik zou ingaan op scholing, door bijvoorbeeld een training aan te bieden over hoe om te gaan en te communiceren met LVB jongeren. Hier zijn genoeg trainingen voor ontwikkeld en er is genoeg kennis over, waar wij ons voordeel mee kunnen doen.'

6. Als u het voor het zeggen had, wat zou u dan *niet* veranderen aan de huidige situatie?

'Wat ik mooi aan Stek vind, is dat wij afgaan op de mens zelf. Een kind komt binnen op de groep en wij zeggen: "Dit is het kind, hoe gaan we hem/haar begeleiding bieden?" Dat vind ik een kracht; wij gaan niet af op een papiertje, niet op een cijfer of op een onderzoek, maar puur op het kind zelf. Aanvullend daarop moet uiteraard wel iets gebeuren, wanneer er bij een kind sprake is van een LVB.'

7. Heeft u bij uw leidinggevende aangegeven wat u van de huidige situatie vindt?

'Ja, daar is over gesproken.'

8. Zo ja, voelt u zich gehoord door uw leidinggevende(n) wanneer u aangeeft hoe u over de huidige situatie denkt? Zo nee, waarom niet?

'Ja. Er is al serieus gekeken naar scholing voor de pedagogisch medewerkers. Helaas is dit, door wisseling van personen en dergelijke, tijdelijk op een laag pitje komen te staan.'

9. Welke positieve aspecten zitten er volgens u verbonden aan de komst van LVB jongeren op de groep?

'Wij hebben geleerd om dingen kinderlijker uit te leggen. We verwachten vaak van de jongeren dat zij begrijpen wat wij uitleggen en dat is vaak niet het geval. LVB jongeren dwingen je om dit aan te passen. Wat de jongeren zelf betreft: zij kunnen zich aan elkaar optrekken. Een jongere kan ingezet worden om een LVB jongere iets te leren. Het geeft de jongere het gevoel iets goeds te doen door iemand te helpen en de LVB jongere zal wellicht meer aannemen van iemand van zijn eigen leeftijd dan van een volwassene. Dat is een mooi aspect, maar uiteraard ook lastig want de groepsleiding moet investeren om dit op een juiste manier in te zetten. Ik zie daar wel mogelijkheden in.'

10. Welke negatieve aspecten zitten er volgens u verbonden aan de komst van LVB jongeren op de groep?

'Je krijgt een doelgroep binnen je doelgroep en hoe ga je met dat verschil om. Voorbeeld: iedereen hier mag naar de stad, maar deze jongere niet, want hij kan niet zelfstandig met de bus er naartoe. Mag hij het dan niet of moet je het voor de hele groep afzeggen? De balans is soms lastig te vinden. Wat ik me ook afvraag is of je dingen nog groepsgewijs kunt of moet alles individueel plaatsvinden. Een groep kan een kracht maar ook een valkuil zijn. Daarnaast kunnen de 'gewone' jongeren er hinder aan ondervinden dat LVB jongeren hier ook wonen, met name wanneer er een conflict ontstaat en iedereen elkaar niet begrijpt. Ook vragen de 'gewone' jongeren vaak waarom iets mag want 'zij kunnen het toch wel'. LVB jongeren die minder begrijpen, zorgen vaak voor conflicten. Zij leggen dingen vaak buiten zichzelf. 'Normale' jongeren delven hier het onderspit: hen kun je dingen makkelijke aanleren dus met hen ga je in gesprek enzovoort, LVB jongeren spreek je er ook op aan, maar in mindere mate omdat je denkt dat het geen zin heeft. Dat geeft de andere kinderen een gevoel van onrecht.'

Tot slot wil ik afsluiten met iets waar ik wel eens over nadenken. We roepen altijd dat er een onderzoek moet komen, wanneer er vermoedens of signalen van een LVB zijn. Is dat daadwerkelijk nodig? Wat maakt het uit? Verandert het iets aan de zaak als we op papier hebben dat een kind LVB is? Moet het kind dan weg? Nee, ik denk niet dat het iets oplost. We weten eigenlijk al dat de jongere LVB is. De jongeren die hier wonen, zitten zo op de grens, dat ze ergens anders waarschijnlijk niet in aanmerking komen voor een LVB-groep. Ik denk dat we ons meer moeten richten op hoe we ermee om moeten gaan en hoe we onze eigen capaciteiten kunnen verbeteren.'

... met teamleider Marieke Zaat.

1. U bent teamleider van leefgroep Moria. Kunt u iets vertellen over uw werkervaring met jongeren met LVB?

'Ik heb, voordat ik teamleider werd, als groepsleider gewerkt. De grens was toen (zo'n 15 jaar terug) heel duidelijk: jongeren met een IQ onder de 85 kwamen niet in de jeugdhulpverlening terecht of in ieder geval niet op de reguliere groepen. Toen kwam er een discussie om die grens naar een IQ van 70 terug te brengen. Daar kwam weerstand op, omdat je vaak ziet dat de jongeren met een beneden gemiddeld IQ moeilijk meekomen in een groep. Het niveau sluit niet aan, jongeren begrijpen vaak niet wat er verwacht wordt van ze en/of vinden geen aansluiting bij groepsgenoten. Niet iedere jongere heeft bij aanmelding een persoonlijkheidsonderzoek in zijn dossier zitten en er kunnen IQ gegevens ontbreken. Tijdens de behandeling merk je dan dat een jongere niet mee kan komen en/of taken en opdrachten niet begrijpt, of dat school vragen heeft over het leervermogen waardoor er een persoonlijkheidsonderzoek (PO) aangevraagd kan worden. Op een groep kan je dus jongeren hebben met een beneden gemiddeld IQ. We passen dan zoveel mogelijk een programma en het taalgebruik aan en zorgen voor vereenvoudigde opdrachten. Toch merk je dat deze doelgroep meer duidelijkheid en structuur nodig heeft dan we op dat moment bieden. Je zou bijna gebruik maken van bv pictogrammen, maar je wil ook niet dat een jongere een uitzondering wordt op de groep, waardoor hij/zij bijvoorbeeld gepest zou kunnen worden. Ik heb dus, over de afgelopen 12 jaar, als teamleider veel ervaring met jongeren met een beneden gemiddeld IQ op de groepen.'

2. Hoe komt het dat er op dit moment jongeren met LVB terechtkomen bij een instelling die eigenlijk niet voor hen bestemd is?

'Binnen Stedelijk Stadsregio Rotterdam zie je de afgelopen jaren dat de aanmelding van jongeren vanaf 15 jaar hoger is dan aanmeldingen in de leeftijd van 10 tot 15 jaar. Jongeren van de leefgroep staan relatief kort op een wachtlijst en hebben nog niet heel veel hulpverlening gehad. Er is nog geen groot dossier opbouw en/of in het voortraject zijn er geen opvallende dingen gezien wat betreft het IQ. Dan kan het voorkomen dat je jongeren opneemt waarvan later uit het PO blijkt dat ze een beneden gemiddeld IQ hebben. Ik ben van mening dat je jongeren dan niet op straat zet. Je gaat opzoek naar passende hulpverlening en past tijdelijk je programma en hulpverlening aan.'

3. Wat vindt u ervan dat dit gebeurt?

'Ik vind het voor een jongere vervelend als hij geplaatst wordt op een groep waar hij niet mee kan komen, gefrustreerd raakt van de onbegrijpelijke opdrachten, misschien daardoor vaak boos wordt en de structuur en duidelijkheid mist die hij nodig heeft. En uiteindelijk, na diverse testen, moet de jongere weer verhuizen en weer wennen aan een nieuwe groep. We zouden in het voortraject, wanneer een jongere op de wachtlijst staat, beter kunnen onderzoeken of er een recent PO is.'

4. Wat voor gevolgen heeft dit volgens u voor de LVB jongeren?

'Ik denk dat een jongere met LVB problematiek, over het algemeen, niet veel zelfvertrouwen heeft, misschien een laag zelfbeeld heeft en/of onzeker kan zijn over zijn kunnen. Als je dan in een groep woont waar je niet mee kan komen en waar veel dingen onbegrijpelijk zijn voor je, moet dat iets doen met je zelfvertrouwen. Misschien trekt een jongere zich terug om te zorgen dat hij niet opvalt, doet hij taken niet omdat hij ze eigenlijk niet begrijpt of spijbelt hij van school omdat hij toch niet mee kan komen en/of een achterstand heeft opgelopen. Ook kan de jongere zich gaan overschreeuwen en boosheid laten zien als afleiding van het feit dat hij iets niet kan.'

5. Denkt u dat uw instelling invloed zou kunnen uitoefenen op het beleid van bovenaf?

‘Beleid van bovenaf, is dat het bestuur van Stek (de directeuren) of is dat het beleid wat de overheid maakt? Ik heb zelf de arrogantie om te denken dat we het beleid kunnen beïnvloeden. Je moet aantonen dat je bepaalde problematiek in je groep of op meerdere groepen hebt. Dan breng je een casus in bij werkoverleg en zoek je gezamenlijk naar oplossingen. Je kunt het aankaarten bij het bestuur en zij kan dat bijvoorbeeld bespreekbaar maken met het bestuur van bureau jeugdzorg of andere zorginstellingen. Als het een gedeeld probleem is, kun je samenwerking zoeken met bijvoorbeeld Pameijer, om te zorgen voor kennisuitwisseling of voor een snelle doorstroom van jongeren naar een andere instelling. Als je visie hanteert waarin je aangeeft dat je hulp biedt die helpt (visie van Stek), moet je dat ook waarmaken. Dat betekent dat je soms je beleid moet veranderen of tijdelijk iets extra’s op je groep moet bieden.’

6. Wat voor invloed zou uw instelling hier mogelijk op kunnen uitoefenen?

‘Casusoverleg organiseren, samenwerking met andere zorginstellingen zoeken, casus inbrengen bij het opnameteam (waar jongeren aangemeld worden), casus inbrengen bij het bestuur (ik kan zo bij mijn directeuren binnen stappen of ze mailen) en het landelijk bespreekbaar maken.’

7. Als u iets aan de huidige situatie kon veranderen, wat zou dat dan zijn?

‘Ik zou graag zien dat we expertise krijgen om te leren omgaan met jongeren met LVB problematiek. Ik vind het te kort door de bocht om te zeggen dat je geen jongeren op je groep moet plaatsen met een beneden gemiddeld IQ. Zoals ik eerder al heb aangegeven, kun je altijd LVB jongeren op de groep krijgen. Door je expertise kun je (tijdelijk) de behandeling aanpassen, inspelen op de problematiek met als gevolg dat de jongere een behandeling krijgt die aansluit.’

8. Wat zou u vooral *niet* veranderen aan de huidige situatie?

‘Ik zou jongeren niet weigeren of de plaatsing beëindigen, wanneer duidelijk is dat er sprake is van een beneden gemiddeld IQ.’

9. Wat is het beleid van Stek omtrent LVB jongeren die op leefgroepen, zoals Moria, binnenkomen?

‘We hebben geen specifiek beleid voor jongeren met een LVB problematiek. In principe vallen we onder de noemer ‘reguliere jeugdzorg’ en dat is over het algemeen bestemd voor jongeren met een IQ van 85 en hoger.’

10. Wordt de keuze, die van bovenaf gemaakt wordt, aan u voorgelegd? Zo ja, wordt er om uw mening gevraagd? OF Bent u degene die deze keuze maakt? Zo ja, staat u achter deze keuze?

‘Ik maak samen met mijn gedragswetenschapper de keuze of een jongere geschikt is voor de leefgroep. Wanneer er geen IQ gegevens bekend zijn, gaan we niet direct een PO aanvragen, daar moet ook een aanleiding voor zijn. Wanneer we bij aanmelding twijfels hebben, kunnen we voorafgaand aan de plaatsing aanvullend onderzoek aanvragen. Binnen mijn sectoroverleg kan ik invloed uitoefenen op het beleid. Wij zijn als teamleiders *geen beleidsmakers*, maar *denken wel mee* in beleid, ook omdat we ervaring op de werkvloer hebben.’

11. Waarom kiest Stek ervoor LVB jongeren in de leefgroepen op te nemen in plaats van te wachten tot de jongeren terecht kunnen bij een gespecialiseerde instelling?

‘Zoals ik al eerder heb aangegeven, zullen we geen jongeren opnemen waarvan we van te voren weten dat ze een te laag IQ hebben en waarbij we inschatten dat ze

betere hulp krijgen van bijvoorbeeld Pameijer. Is er sprake van twijfel (of randgeval, zoals wij het wel eens noemen) en zitten de LVB jongeren in een onveilige thuissituatie, kies is er wel voor om ze op te nemen in de groep. Dan kun je er beter voor kiezen om vanuit Moria de juiste hulp te gaan inzetten. Daarnaast heb je de categorie waarvan je, gedurende de behandeling, erachter komt dat ze een beneden gemiddeld IQ hebben. Nogmaals even voor de verduidelijking; ik vind jongeren met een IQ van 85 en lager vallen onder LVB problematiek. Jongeren met dat IQ worden gewoon opgenomen binnen de leefgroepen van Stek, maar ze hebben meer nodig in de begeleiding door hun lage IQ.'

12. Wat vindt u hiervan?

'Ik vind dat toch goed dat ze opgenomen worden. Jongeren hebben recht op hulp en recht op een veilige woonplek van waaruit ze zich verder kunnen ontwikkelen. Ik vind het niet goed als jongeren geen aansluitingen vinden enzovoort. Dan moet je goed een afweging maken.'

13. Wat zou er naar uw mening op regionaal en/of landelijk moeten gebeuren om de LVB jongeren zo goed mogelijk op te vangen?

'Ik zou graag een antwoord willen op de doelgroep 18+. Deze jongeren hebben vaak langer zorg en meer begeleiding nodig. Voor beschermd of begeleid wonen heb je echt een stoornis of laag IQ nodig, maar deze categorie valt niet binnen je onderzoek! Ik zou in de regio meer aanbod willen hebben voor jongeren die beneden gemiddeld functioneren.'

... met jongere K. (13 jaar)

1. Hoe lang woon je al op leefgroep Moria?

‘Ongeveer één jaar.’

2. Wil je hier blijven wonen?

‘Nee’

3. Waarom wel/waarom niet?

‘Duh, ik wil liever thuis wonen, bij mijn ouders.’

4. Wat vind je leuk aan het wonen hier?

‘De trampoline, de computer maar vooral mijn vrienden.’

5. Wat vind je niet leuk aan het wonen hier?

‘De begeleiding, want ze zijn soms chagrijnig en veel strenger dan vroeger geworden. En er zijn te veel regels.’

6. Zijn er wel eens dingen die je niet begrijpt?

‘Nee, alleen soms voer ik de regels niet uit. Ik heb er gewoon geen zin in. Maar ik begrijp altijd wat er van me gevraagd wordt. Geen zin om te luisteren. Vandaag was ik niet expres te laat. Er was geen klok op de andere leefgroep en de begeleiding daar had gezegd dat ze het me zouden vertellen als het half 6 was, zodat ik op tijd voor het eten zou zijn, maar dat waren ze vergeten. Om kwart voor zes was de film afgelopen en toen zeiden ze dat het al zo laat was. Ik zei dat ze me moesten waarschuwen. Toen zeiden ze: “sorry, helemaal vergeten.” Toen dacht ik: “shit, nu ben ik te laat.” Ik wist wat er ging gebeuren, dat ze boos zouden worden. Maar ik wist niet dat ik niet mee mocht eten. Ik had zo veel honger, dus dat vond ik echt erg.’

7. Zo ja, wat zijn dat voor dingen? En hoe reageer je dan, als je iets niet zo goed snapt?

N.v.t.

8. Wat vind je leuk aan jouw begeleiders?

‘Niks. Oké, soms zijn ze wel gezellig, maar niet altijd. Ik heb geen favoriete begeleider.’

9. Wat vind je niet zo leuk aan jouw begeleiders?

‘Dat heb ik toch al gezegd? Ze zijn soms chagrijnig en te streng. Er zijn te veel regels.’

10. Tot slot de laatste vraag: als jij in de groep één ding zou mogen veranderen, wat zou dat dan zijn?

‘De regels. Bijvoorbeeld het studie-uur, dat zou ik verkorten naar een half uur. En later naar bed, vaker achter de computer en tot later naar buiten. En verder moet de begeleiding minder chagrijnig zijn.’

... met jongere O. (12 jaar)

1. Hoe lang woon je al op leefgroep Moria?

‘Iets meer dan een jaar.’

2. Wil je hier blijven wonen?

‘Nee, ik wil bij mijn moeder wonen.’

3. Waarom wel/waarom niet?

‘Ik woon hier wel oké maar wil liever thuis wonen.’

4. Wat vind je leuk aan het wonen hier?

‘De kinderen. Sommige begeleiders ook. Alleen degene die niet zo streng zijn. En we doen veel leuke dingen hier.’

5. Wat vind je niet leuk aan het wonen hier?

‘De strenge regels. Sommige groepsleiding is niet leuk. Sommigen zijn lui; ze maken niet schoon. De kamer is niet schoon. Een keer vroeg ik of een begeleider mijn was wilde doen. Hij zei dat ik het op de grond moest zetten bij wasmachine en dat hij het zou wassen. Ik heb dat gedaan, maar hij heeft het niet gewassen en hij heeft ook niet verteld waarom niet. Dat vond ik niet leuk.’

6. Zijn er wel eens dingen die je niet begrijpt?

‘Nou niet echt, misschien af en toe maar niet vaak.’

7. Zo ja, wat zijn dat voor dingen? En hoe reageer je dan, als je iets niet zo goed snapt?

‘Vroeger mocht ik een tijdje niet naar mijn moeder en ik begreep niet waarom. Niemand vertelde me waarom het niet mocht en ik snap het nog steeds niet. Maar als iemand me vraagt om iets te doen, dan snap ik het vaak wel. Anders zeg ik wel dat ik het niet snap.’

8. Wat vind je leuk aan jouw begeleiders?

‘Sommigen zijn leuk, sommigen niet. De leuke begeleiders zijn leuk, omdat ze meer voor je doen en beter naar je luisteren.’

9. Wat vind je niet zo leuk aan jouw begeleiders?

‘De anderen zijn stom want ze luisteren niet, zijn streng en lui.’

10. Tot slot de laatste vraag: als jij in de groep één ding zou mogen veranderen, wat zou dat dan zijn?

‘Niet zo lang studie-uur. Ik verveel me dood, want ik krijg geen huiswerk meer. En ik wil langer naar de Krimphof. En begeleider H. mag wel weggaan.’